

Mindreårig ungdom og deling av nakenbilder

En kartlegging av mindreårig ungdommers forståelse og opplevelse av egen rettsbevissthet, rettighetsbevissthet og risikobevissthet

Thea Ebbing Skavlan

Ingrid Viste

Masteroppgave i Retts sosiologi
Institutt for kriminologi og retts sosiologi
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2018

Sammendrag

Oppgavens tittel: Mindreårig ungdom og deling av nakenbilder

Skrevet av: Thea Ebbing Skavlan og Ingrid Viste

Veiledere: Kristin Bergtora Sandvik og Torbjørn Skardhamar

Levert ved: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, mai 2018

Det er blitt vanligere blant barn og unge å ta utfordrende bilder av seg selv for deretter å distribuere disse bildene til andre. Parallelt med at ungdom deler flere utfordrende bilder av seg selv ser man en teknologi som både muliggjør og forsterker denne delingen av seksualiserte bilder. Denne avhandlingen undersøker mindreårige ungdommer sin forståelse og opplevelse av sin rett-, rettighet-, og risikobevisssthet ved deling av nakenbilder. Dette har vi kartlagt gjennom en kvantitativ spørreundersøkelse supplert med plenumsdiskusjoner med 300 mindreårige ungdommer i alderen 13 til 15 år. Undersøkelsen viser at nærmere halvparten av respondentene har opplevd å bli spurt om å sende et nakenbilde av seg selv, eller har mottatt et nakenbilde av noen andre. Jenter og de mer aktive bildedelerne utsettes for mer risiko ved at flere av dem har blitt spurt om å sende nakenbilder av seg selv, eller har mottatt slike bilder. I overkant av 10% av respondentene forteller at de har sendt et nakenbilde av seg selv.

Flertallet av respondentene har en oppfattelse av hva som er greit å dele av bilder, og har tanker rundt hva som er farlige og ufarlige bilder. Nærmere hele utvalget vet blant annet at det er ulovlig å dele et nakenbilde av en person man kjenner eller ikke kjenner, eller å ikke slette et bilde dersom en person ber en om det. Samtidig ser vi at flere av respondentene blir usikre jo mer konkret man går inn i lovverket. På noen spørsmål var det høye prosentene for vet ikke, særlig på spørsmål som tok for seg aldersaspektet. Det kan tyde på at respondentene sine kunnskaper omkring lovligheten ved deling av nakenbilder er overfladiske.

Vår analyse viser at ungdom vurderer langsiktige former for risiko da flest er bekymret for fremtidige konsekvenser ved deling av nakenbilder. Flertallet av respondentene mener at det at bildet aldri forsvinner er den største risikoen ved deling av nakenbilder. Når de blir bedt om å velge mener flest at den største risikoen er at det vil kunne påvirke fremtidige muligheter. Forholdet mellom risiko og deling av nakenbilder er imidlertid komplekst både når det kommer til hva risikoen er, og hvem det er som utsetter, eller blir utsatt for risiko.

Flere av respondentene har tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. Dette ser man blant annet ved at over halvparten av respondentene føler det er en grunn til å anmelde dersom noen deler et nakenbilde av dem. Over halvparten mener også at det er sannsynlig at det vil bli juridiske konsekvenser

dersom man anmelder noen for å ha delt et nakenbilde. Disse tallene forteller oss at et flertall av respondentene har tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. Samtidig er det også en stor andel av respondentene som ikke mener at det er sannsynlig at det vil bli juridiske konsekvenser dersom man anmelder noen for å ha delt et nakenbilde. Videre mener nærmere halve utvalget at det ikke er vits å anmelde dersom noen har delt et nakenbilde en. Man kan også se en skepsis knyttet til hverandre når det kommer til ivaretagelse av rettigheter. Skepsisen knyttet til hverandre blir blant annet synlig ved at få respondenter tror at det er sannsynlig at et bilde slettes dersom man ber om det.

Forord

Det har vært givende å skrive masteroppgave om et tema som engasjerer så mange. I arbeidet med oppgaven har vi møtt flere mennesker som arbeider eller er engasjert i temaet, og alle disse fortjener en stor takk!

Vi vil også takke alle ungdommene vi har møtt, både under pilotundersøkelsen og ved skolebesøkene. Tusen takk for at dere har delt deres tanker og kunnskaper med oss. Uten dere hadde ikke prosjektet vært mulig! Videre vil vi takke alle skolene som har vært med i prosjektet. Takk for at dere tok så godt imot oss og la til rette slik at vi kunne gjennomføre datainnsamlingen.

Vi vil også takke våre veiledere Kristin Sandvik Bergtora og Torbjørn Skardhamar. Takk for uvurderlig hjelp, engasjement, og støtte. Takk for at dere har gitt oss følelsen av at oppgaven er viktig og betyr noe.

Sist men ikke minst ønsker vi å takke hverandre for et fantastisk samarbeid. Det har vært en sann glede å skrive en langt over hundre siders masteroppgave sammen i Google-drive. Å ha en som er like engasjert i oppgaven som en selv har vært en gave, og har sannsynligvis gjort det lettere for de andre rundt oss.

Takk til dere andre som vet hvem dere er, nå kan vi snakke om noe annet (en stund hvert fall). Nå er vi klare til å ta fatt på nye oppgaver, både fødselspermisjon og arbeidslivet!

Thea Ebbing Skavlan og Ingrid Viste
Oslo, mai 2018

Innholdsfortegnelse

1. Introduksjon	2
1.1 Problemstillinger	3
1.2 Aktualitet.....	4
1.3 Vår vei inn i feltet.....	5
1.4 Ungdom i forskning.....	6
1.5 Begrepsavklaring.....	7
1.6 Disposisjon	8
2. Kontekstuelt rammeverk	8
2.1 Delingskultur	8
2.1.2 Delingskultur i dag- fra større til mindre grupper	9
2.1.3 Den norske internetthverdagen.....	10
2.2 Ungdom og digital seksuell kommunikasjon.....	11
2.2.2 Sexting- en frivillig praksis blant ungdom?	12
2.2.3 Sexting- en kjønnnet praksis?.....	14
2.3 Gjeldende rett.....	15
2.3.1 FNs Barnekonvensjon.....	15
2.3.2 Norsk lovgivning.....	17
2.3.3 Samfunnsretningslinjer på Snapchat	21
2.3.4 Rettspraksis	22
2.4 Sammenfatning av det kontekstuelle rammeverket	25
3. Rettssosiologisk teori	27
3.1 Rettsbevissthet	27
3.1.1 Rettsbevissthet som individuell erfaring	29
3.1.2 Rettsbevissthet som kulturell praksis	29
3.1.3 En nyansert og flytende forståelse av rettsbevissthet.....	30
3.1.4 Ungdom og rettsbevissthet	31
3.2 Rettighetsbevissthet.....	32

3.2.1 Vertikalt og horisontalt perspektiv.....	33
3.2.2 Utvidelse av det horisontale perspektivet.....	34
3.2.3 Ungdom og rettighetsbevissthet.....	35
3.3 Risikobevissthet.....	36
3.3.1 Ungdoms evne til å vurdere risiko.....	38
3.3.2 Ansvar for å beskytte mot risiko.....	41
3.4 Tekno-rettslig bevissthet.....	44
3.4.1 Flyktighet.....	44
Sammenfatning av den rettsosnologiske teorien.....	46
4. Metode.....	47
4.1 Utvalg.....	47
4.2 Rekruttering.....	48
4.3 Spørreskjemaet.....	50
4.4 Gjennomføring.....	54
4.5 Målefeil.....	56
4.6 Plenumsdiskusjon.....	57
4.7 Dataanalyse.....	61
4.8 Metodene samlet.....	63
4.9 Dataenes kvalitet.....	63
4.10 Etikk.....	66
5. Dataanalyse.....	69
5.1 Kjønn, alder og antall bilder.....	69
5.2 Kategori A: Utvalgets egenskaper.....	70
Sammenfatning av Kategori A: Utvalgets egenskaper.....	81
5.3 Kategori B: Rettsbevissthet.....	82
Sammenfatning av Kategori B: Rettsbevissthet.....	92
5.4 Kategori C: Rettighetsbevissthet.....	93
Sammenfatning av Kategori C: Rettighetsbevissthet.....	101
5.5 Kategori D: Risikobevissthet.....	103
Sammenfatning av kategori D: Risikobevissthet.....	114
5.6 Analyse av kvalitative data.....	116
5.6.1 Spørsmål.....	116
5.6.2 Scenarioer.....	119
Sammenfatning av kvalitative dataene.....	122

6. Diskusjon	124
6.1. Manglende kunnskap - et forenklet narrativ?.....	124
6.2 Økt kunnskap og styrket moral.....	126
6.3 Risiko- for hvem og hva?.....	127
6.3 Tro på rettsvesenet, men ikke andre ungdommer?.....	129
7. Konklusjon	132
8. Vårt rettssosiologiske bidrag og videre forskning	134
Litteraturliste	139
Liste over vedlegg	145

1. Introduksjon

Internett er en integrert del av barn og unges liv. De dokumenterer i stor grad sitt liv via sine smarttelefoner og blir derfor omtalt som digitalt innfødte (Hagen og Wold, 2009). Det følger flere fordeler med bruk av internett og sosiale medier, samtidig som stadig flere unge utsettes for mobbing, uønsket eksponering og spredning av seksualiserte bilder på internett. Slik kan det knyttes både optimisme og frykt til fremveksten av ny teknologi, og unges bruk av denne teknologien. Den omfattende bruken av sosiale medier blant unge har ført til argumentet om at de ikke verdsetter personvern: “A generation that, supposedly, has many friends but little sense of privacy and a narcissistic fascination with self-display” (Livingstone, 2008, s.393). Flere undersøkelser viser derimot at ungdommer har kjennskap til, og verdsetter personvern. Det er viktig å se dette som en historisk utvikling da internett, spesielt sosiale medier, er et relativt nytt fenomen. Man skal ikke langt tilbake i tid før brukerne ikke visste hva personvern på internett innebar, og dermed heller ikke kunne beskytte det. Imidlertid kan man ikke ta for gitt at ungdommer vet hva som er det ansvarlige å gjøre selv om deres digitale ferdigheter tilsier det. Det kan tyde på at det er et skille mellom ferdigheter og praksis da forskning viser at tallene på risikofylt atferd på internett fortsatt er høye (Medietilsynet, 2016).

Rapporter fra blant annet Medietilsynet (2016), Barneombudet (2018), og Slettmeg.no (2016) viser at det har blitt vanligere blant barn og unge å ta utfordrende bilder av seg selv for deretter å distribuere disse bildene til andre. Tall fra Kripos viser en enorm økning i egenproduksjon av seksualisert materiale blant ungdom (Medietilsynet, 2018). Parallelt med at ungdom deler flere utfordrende bilder av seg selv finner man en fremvekst av brukervennlige fotodelingstjenester på internett. Disse fotodelingstjenestene, som blant annet Snapchat, gjør at bilder enkelt kan spres til en rekke personer på kort tid. Utviklingen i teknologien kan slik både muliggjør, og forsterker ungdommers deling, og spredning av seksualiserte bilder.

Internett er ikke et lovløst rom noe som vil si at vanlige lover og regler også gjelder på internett. Internett er både steds-, og teknologinøytralt, og det finnes regler som regulerer både bruken av internett samt gir brukerne rettigheter. Deling av bilder uten samtykke kan rammes av en rekke ulike paragrafer. Dersom bildet som deles uten samtykke er et nakenbilde, og avbildede er mindreårig kan Straffelovens bestemmelser bli gjeldende. I dag ser man at flere ungdommer

havner i retten etter å ha delt nakenbilder av andre. I flere av disse sakene er både den tiltalte, og den fornærmede mindreårige etter norsk lov. I 2017 var det totalt 375 saker hvor både den tiltalte og den fornærmede var mindreårige (Medietilsynet, 2018). I flere av sakene som omhandler spredning av nakenbilder er både fornærmede og den tiltalte under den seksuelle, og den kriminelle lavalderen.

Tema for denne masteroppgaven i rettssosiologi er mindreårige ungdommer i alderen 13-15 år sin forståelse, og opplevelse av retts-, rettighets-, og risikobevissthet. Dette vil vi undersøke gjennom fenomenet deling av nakenbilder. Det finnes mye forskning på omfang og risiko knyttet til deling av nakenbilder hos ungdom, men mindre om deres kunnskaper knyttet til regler og rettigheter. Fra et rettssosiologisk perspektiv er slik forskning viktig da den videre kan bidra til å styrke mindreårige ungdommer sine rettigheter. Mindreårige er en sårbar gruppe borgere. Kunnskap om deres livsbetingelser er viktig da det er et sentralt demokratisk prosjekt å sikre disse borgerne både rettigheter, samt gi dem muligheten til deltakelse i forhold som angår dem.

1.1 Problemstillinger

Oppgaven har som mål å beskrive følgende hovedproblemstilling.

Hvordan forstår/oplever mindreårig ungdom i alderen 13 til 15 år sin rettsbevissthet, rettighetsbevissthet, og risikobevissthet ved deling av nakenbilder?

For å kunne besvare denne hovedproblemstillingen er det utarbeidet flere underproblemstillinger. Målet med disse underproblemstillingene er å organisere hovedproblemstillingen, samt å gjøre en analyse mer oversiktlig.

1. Rettsbevissthet

1.1. Hva er ungdommenes oppfattelse av hva som er greit å dele?

1.2. Hva er ungdoms oppfattelse av når noe går over til å bli ulovlig?

1.3. Fra hvor henter de informasjonen de har om hva som er lov og ikke lov når det kommer til deling av nakenbilder?

2. Rettighetsbevissthet

2.1. Hvis noe ulovlig skjer, hva oppfatter de som sine rettigheter?

2.2. I hvilken grad føler ungdommen at deres rettigheter blir ivaretatt?

3. Risikobevissthet

3.1. Hva ser ungdom på som de største risikoene ved deling av nakenbilder?

3.2. I hvilke grad forholder ungdommen seg til de ulike risikoene knyttet til deling av nakenbilder?

1.2 Aktualitet

Ungdom og deling av nakenbilder er et tema som har figurert i media ved en rekke anledninger det siste året. Når vi startet arbeidet med denne avhandlingen så vi at temaet som regel ble dekket gjennom portrettering av enkeltsaker hvor anonymiserte ofre for spredning av nakenbilder stod frem i media og fortalte sin historie. Underveis i arbeidet med avhandlingen har vi sett et skifte i hvordan media dekker fenomenet. I dag ser man at media i større grad utarbeider reportasjer omkring temaet unge og spredning av nakenbilder. Et eksempel er Aftenposten som i september og oktober 2017 viet to forsider i A-magasinet til temaet med overskrifter som: “DØMT- 17-åringen delte et bilde av et par som hadde sex på fest. Han synes det var “humor”. Det synes ikke politiet”, og “Ungdomskulturen som havnet i retten”.¹ Gjennom disse reportasjene viste journalistene hvordan en ungdomskultur havner i retten, sett både fra ofre, og tiltaltes perspektiv.

Parallelt kan man se at flere kjente personligheter har tatt i bruk media til å fortelle sin historie som ofre for spredning av intime bilder på internett. Bloggeren Sophie Elise Isachsen og håndballspiller Nora Mørk er to profiler som stått frem i media og fortalt hva de har blitt utsatt for². Gjennom sin innflytelse kan de ha fungert som normentrepener ved at de har gitt debatten omkring seksuelle krenkelser på internett et ansikt.

Samtidig forskes det stadig mer på ungdom og risiko på internett. Internasjonalt er EU Kids Online det viktigste forskningsprosjektet som tar for seg dette. Dette er et internasjonalt forskningsprosjekt som studerer forskjeller mellom europeiske land når det kommer til barn og unges bruk av internett og andre nettbaserte medier.³ Forskerne tar i bruk ulike metoder for å kartlegge barn, og deres foreldre sine opplevelse omkring internett. Nasjonalt er Medietilsynet, med deres årlige rapport om Barn og Medier et viktig forskningsprosjekt. Medietilsynet har i flere år gjort undersøkelser for å kartlegge barn og unges mediebruk og interesser. I likhet med

---

¹ Artikkene var på trykk i Aftenposten henholdsvis 29.09.17 og 06.10.17

² Her kan man finne noen av artiklene om Sophie Elise og Nora Mørk: <https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/delte-intime-bilder-av-sophie-elise---to-personer-btelagt/3423409721.html> , <https://www.tv2.no/a/9546434/>

³ Her finner man en oversikt over informasjon om Eu Kids online <http://www.hf.uio.no/imk/forskning/prosjekter/eu-kids-iv/>

EU Kids Online, har også Barn og Medier unge og deres foreldre som respondenter. En annen viktig aktør er Slettmeg.no som fra 2012 har publisert en årlig rapport om bruken av deres tjenester. Slettmeg.no er en veiledningstjeneste for dem som føler seg krenket på internett. Dersom man blir utsatt for en krenkelse på internett kan man kontakte Slettmeg.no for å få hjelp. Tallene fra Slettmeg.no viser omfanget, og hvilken type krenkelser barn og unge blir utsatt for på internett. En annen aktuell rapport er NorSIS sin rapport om unges digitale sikkerhetskultur. Den 6. mars 2018 publiserte Barneombudet rapporten “Alle kjenner noen som har opplevd det” som tar for seg seksuelle krenkelser blant ungdom. De intervjuet 200 ungdommer fra hele landet om seksuelle krenkelser (Barneombudet, 2018).

1.3 Vår vei inn i feltet

Vi fattet interesse for temaet allerede i starten av 2017. Gjennom media, og ved å lese ulike rapporter så vi at omfanget av ungdom og spredning av nakenbilder var stort. Dette kombinert med at vi begge arbeider med ungdom gjorde at vi ville undersøke dette fra ungdommene sitt perspektiv. Før vi gjennomførte spørreundersøkelsen hadde vi et inntrykk av at feltet mindreårige og deling av nakenbilder var preget av “lovløse” tilstander. Vår oppfatning var at ungdom hadde lite kunnskap omkring rett og rettigheter ved deling av slike bilder. Når vi startet arbeidet med avhandlingen så vi at det eksisterte lite rettspraksis på området, noe som fikk området til å fremstå som rettstomt. Med bakgrunn i dette ønsket vi å kartlegge mindreårig ungdommer sin rett-, rettighets-, og risikobevissthet knyttet til deling av nakenbilder.

Gjennom arbeidet med avhandlingen vil vi si at feltet har endret seg. Vi har blant annet sett en endring i ordskiftet rundt temaet. Den 20. juli 2017 skrev vi en kronikk med tittel “Ikke hevn, ikke porno”⁴ hvor vi tok for oss hvordan begrepet “hevnporno” brukes som et paraplybegrep for noe annet, nemlig spredning av intimt innhold på nett uten samtykke. Fra denne kronikken ble publisert til nå, ser vi en klar endring i hvordan fenomenet omtales. I dag ser man at betegnelsen “digitale seksuelle krenkelser” i større grad brukes om ungdommer sin deling av nakenbilder.

Samtidig har vi sett en rettsliggjøring av feltet ved at stadig flere saker knyttet til mindreårige og deling av nakenbilder har havnet i retten. Denne rettsliggjøringsprosessen har vært synlig i media ved at media i stor grad har dekket saker hvor spredning av nakenbilder har havnet i retten. Et

---

⁴ Her kan man finne kronikken: <https://www.dagsavisen.no/nyemeninger/ikke-hevn-ikke-porno-1.990357>

eksempel er reportasjene fra A-magasinet som vi var innom tidligere. I disse reportasjene gikk journalistene i gjennom 20 ulike dommer der ungdom er dømt for å ha delt seksuelle bilder på sosiale medier. På en måte kan vi si at feltet har endret seg underveis i arbeidet med avhandlingen, fra å fremstå som et rettstomt og lovløst til å bli et felt som er i startfasen av en rettsliggjøringsprosess. Det har vært utfordrende, men inspirerende å skrive en avhandling om et felt som konstant er i endring. Mye har skjedd i løpet av kort tid, noe som har ført til at avhandlingen i dag er annerledes enn hvordan vi så ut at den kom til å være for omtrent et år siden.

1.4 Ungdom i forskning

Historisk har barn og ungdom stort sett vært fraværende som selvstendige sosiale aktører i sosiologiske analyser (Ottosen, 2002, s.13). I de tilfeller hvor barn har blitt inkludert i empiriske undersøkelser er det som regel i surveys hvor voksne har blitt spurt om barnets forhold, eller i mer eksperimentelle undersøkelser hvor barnets atferd har blitt studert av forskere under kontrollerbare forhold (Ottosen, 2002, s.13-14). I tidligere forskning var barna objekter for forskningen heller enn subjekter, og slik var de heller variabler enn personer (Staksrud, 2013). Siden 1980-tallet har det vært en økende interesse knyttet til barn som selvstendige subjekter, og barndommen som en sosiale kategori i både samfunnsvitenskapen, og i en bredere samfunnsmessig kontekst (Ottosen, 2002, s.14). Ottosen kaller denne utviklingen for “det nye barneperspektivet”, som innebærer at man er blitt mer opptatt av å tillegge barns utsagn og synspunkter betydning. Denne utviklingen kan sees i sammenheng med fremveksten av FNs barnekonvensjon om barns rettigheter som gir barn tyngde som subjekt, og dermed en potensiell informant i forskning (Ottosen, 2002). Staksrud (2013) beskriver også denne utviklingen og mener at den kjennetegnes ved at man beveger seg fra å forske på barn, til å forske med dem. Det innebærer at man spør barna direkte om deres liv, og ikke foreldrene deres slik som tidligere. Vår avhandling vil falle inn under denne tradisjonen, da vi henvender oss direkte til ungdommen. Vi ser på de som kompetente og nødvendige bidragsytere til forskning om fenomenet vi tar for oss. Målet er å kartlegge ungdoms erfaringer og opplevelse knyttet de ulike problemstillingene, og da er det klart for oss, at det kun er de vi kan spørre.

1.5 Begrepsavklaring

Arbeidet med begrepene som ligger til grunn for denne oppgaven har vært sentralt gjennom hele prosessen. Begrepene måtte både klargjøres for oss, og vi måtte kartlegge hvordan utvalget bruker begrepene. For å klargjøre hvordan utvalget bruker begrepene arrangerte vi en pilotundersøkelse hvor vi spurte målgruppen om hvordan de definerer begrepene. Videre har vi lest diverse litteratur hvor begrepene har blitt brukt, og vi har kontaktet eksperter på området for veiledning.

Mindreårig ungdom henviser i denne oppgaven til ungdommer som går i niende og tiendeklasse. De fleste respondentene er mellom 13 og 15 år gamle. Vi har også respondenter på henholdsvis 12,16 og 17 år men da de til sammen kun er 7 respondenter vil problemstillingen, og oppgaven ta utgangspunkt i aldersspennet 13 til 15 år. I Norge er man ifølge loven barn til man fyller 18 år, og slik er juridisk sett vårt utvalg barn, noe som påvirker deres rettsstilling (Vergemålsloven, 2010). At deler av utvalget er under 15 år innebærer at flere av respondentene er under den kriminelle lavalder (Straffeloven, 2005). Vi vil definere vårt utvalg som mindreårig ungdom. Ungdom er ikke et juridisk begrep, men et begrep som brukes om årene mellom barndom og voksenlivet. Med tanke på at vårt utvalg er mellom 13 og 15 år gamle vil de befinne seg i tenårene, og dermed passer betegnelsen ungdom bedre på utvalget enn det betegnelsen barn gjør. Ved å bruke betegnelsen mindreårig sammen med begrepet ungdom signaliserer man deres rettsstilling da de etter loven regnes som barn noe som utløser særlig rettigheter.

Problemstillingen tar utgangspunkt i begrepet *nakenbilder*. Vi definerer nakenbilder som bilder som inneholder nakenhet. Nakenbilder er slik bilder som inneholder kroppsdeler som pupp, rumpe, eller underliv. Nakenbilder skiller seg fra lettkleddede bilder som bikinibilder eller toppløsbilder ved at man ikke har på seg klær. Med et fokus på nakenbilder avgrenses også oppgaven mot andre risikoer knyttet til ungdoms bruk av internett slik som grooming, uønskede seksuelle kommentarer, trakassering, vold, kommersiell deling av bilder, utestengelse og cyberbullying.

Deling av nakenbilder henviser i denne oppgaven til å dele, sende, legge ut, eller videresende et bilde til en eller flere personer. Bildet kan være både av en selv, eller andre. Betegnelsen deling av nakenbilder ligner på det engelske begrepet *sexting* som kan oversettes til *digital seksuell kommunikasjon*.

Vi skiller i oppgaven mellom *juridiske konsekvenser* og *uformelle konsekvenser*. Med *juridiske konsekvensene* mener vi handlinger som kan føre til bøter, fengselsstraff, merknad på rullebladet eller lignende. Med *uformelle konsekvenser* mener vi andre type reaksjoner som ikke er juridiske. Eksempler på uformelle konsekvenser er mobbing, ryktespredning, kjeft av foreldre og lignende. I oppgaven vil konsekvenser knyttes tett opp mot risiko da vi tolker konsekvenser som en måte å uttrykke de formene for risiko man er mest bekymret for.

1.6 Disposisjon

Kapittel 2 beskriver det kontekstuelle rammeverket som oppgaven kan leses i. Dette kapittelet beskriver kontekstuelle forhold knyttet til ungdom og bildedeling samt gjeldende rett på området. Kapittel 3 redegjør for den retts sosiologiske teorien med fokus på teorier om retts-, rettighets-, og risikobevisthet. Kapittel 4 presenterer den metodologiske gjennomføringen med fokus på kvantitativ og kvalitativ metode. I kapittel 5 analyseres dataene. I Kapittel 6 vil diskusjon og konklusjon fremlegges, og vi vil se dataene i lys av det kontekstuelle rammeverket og den retts sosiologiske teorien.

2. Kontekstuellet rammeverk

Vi vil i denne delen presentere det kontekstuelle rammeverket for oppgaven. Først vil vi redegjøre for det vi definerer som en delingskultur med fokus på hvordan den har utviklet seg, og hva som kjennetegner den i dag. Vi vil i denne delen presentere tall på den norske internetthverdagen med utgangspunkt i norske ungdommer sin bruk av internett. Videre vil vi redegjøre for digital seksuell kommunikasjon blant ungdom. Dette vil vi gjøre ved å presentere to ulike forståelser av fenomenet sexting. Mot slutten vil vi redegjøre for gjeldende rett når det kommer til deling av nakenbilder. Her vil vi redegjøre for både internasjonal rett, samt norsk lovgivning på feltet.

2.1 Delingskultur

På starten av 2000-tallet skjer det et gjennombrudd for den sivile brukerskapte kommunikasjonen. Denne utviklingen kjennetegnes ofte som Web 2.0 (Kolstrup mfl., 2009, s.216). Web 2.0 er en metafor for en ny fase i internettets historie hvor et av de mest sentrale

kjennetegnene er den nye sosiale kommunikasjonen kjent som brukerskapt innhold (Kolstrup mfl., 2009, s.556). Denne formen for kommunikasjon brøt med den tradisjonelle retningen på kommunikasjonsstrøm- fra innholdsprodusent til leser/mottaker. Internett muliggjør nye former for kommunikasjonsstrømmer- både få til mange, noen til noen, og én til én kommunikasjon.

Begrepet Web.2.0 innebar at internett nå i større grad ble formet av brukerne, og at brukerne slik var i sentrum. Gjennom nettsted som blogger, Youtube og MySpace delte brukerne nå innhold med hverandre og knytter seg sammen i nettverk. Kaplan og Haenlein (2010) viser hvordan begrepene Web 2.0, brukerskapt innhold og sosiale medier skiller seg fra hverandre ved at: “social media is a group of Internet-based applications that build on the ideological and technological foundations of Web 2.0 and that allow the creation and exchange of user Generated Content” (Kaplan og Haenlein, 2010, s.61). Slik er ikke sosiale medier og Web 2.0 det samme - men de bygger på samme teknologi og prinsipp.

I Web 2.0 er man både skapere, redaktører, og mottakere av innholdet, og det er på denne måten man lever i en delingskultur. I stadig større grad ser vi at mennesker tar i bruk sosiale medier for å skape, dele og distribuere informasjon og innhold på internett. Vibeke Kløvstad og Tanja Storsul (2009) mener at det har vokst frem en delekultur, og at nettgenerasjonen er pionerene. I delingskulturen blir skillene mellom dem som produserer og dem som konsumerer utydelige (Kløvstad og Storsul, 2009, s.22).

Internett har gitt folk flest en plattform hvor det er mulig å spre, og dele ulike former for kulturuttrykk som bilder, musikk, film eller kunst på måter som ikke eksisterte for kort tid siden. Men denne delingen av bilder og informasjon kan imidlertid også forstås som at man med delingskulturen “gir bort” persondata om seg selv eller andre til kommersielle aktører. På den måten kan det å dele bilder av andre også bety at man deler informasjon om seg selv og av andre. Vår oppgave vil på sin side fokusere på deling av bilder mellom personer, og ikke hva denne delingen innebærer for kommersielle aktører.

2.1.2 Delingskultur i dag- fra større til mindre grupper

Delingskulturen gjennomgår kontinuerlige endringer. Det kommer stadig nye sosiale medier, funksjoner, apper på markedet, og på kort tid flytter store grupper mennesker seg fra ett medium til et annet. Brukerne av et nettsted flytter seg raskt til en ny plattform dersom de opplever at den

har noe nytt å tilby. Hva man deler og hvordan man deler endrer seg i takt med at brukerne finner nye måter å dele på. Men til tross for kontinuerlige endringer virker det som om prinsippet om å dele i nettverk vil stå sentralt.

Det kan være utfordrende å si noe konkret om hva som kjennetegner dagens delingskultur da den konstant er i endring. Et kjennetegn ved dagens delingskultur er at man ser en bevegelsen fra kommunikasjon i større grupper, til mer privat kommunikasjon i mindre grupper. Dette ser man blant annet med Snapchat, hvor det brukerskapte innholdet har endret mottaksgrupper - fra de store til de mindre gruppene. Medieforsker Petter Bae Brandtzæg og hans kollegaer intervjuet ungdommer i alderen 15-25 år om deres bruk av sosiale medier (Haugan, 2014). De så blant annet at den åpne delingskulturen blant unge er i ferd med å forsvinne. De hevder at unge heller velger private, og mer diskrete kanaler for kommunikasjon, slik som Snapchat. Brandtzæg mener denne utviklingen fører til at Facebook- som er et medium for åpen kommunikasjon er i ferd med å miste grepet om ungdommen. Med bakgrunn i dette uttaler Brandtzæg at: "Biologisk tilhører mennesker en liten flokk, mens sosiale medier er en stor flokk. Bruken vi ser nå er et tegn på at vi skalalerer ned til den flokken vi er skapt for – en liten flokk". Det at unge i større grad velger mindre, og mer private grupper når det kommer til kommunikasjon gjør at det er vanskeligere å kontrollere ungdommens mediebruk (Haugan, 2014). Ved å se på Barn og Medier rapporten fra 2016 ser man at utviklingen fra kommunikasjon i større til mindre grupper fremdeles aktuell. Rapporten viser at Snapchat er det mest brukte sosiale mediet blant ungdom.

2.1.3 Den norske internetthverdagen

For å si noe om den norske delingskulturen kan man se til SSB sin undersøkelse av IKT i husholdningen.⁵ Tall fra SSB (2017) viser at i 2017 brukte 90 % av nordmenn mellom 16 og 79 år internett daglig. Samme undersøkelse viser at to av tre bruker sosiale medier hver dag, eller nesten hver dag. Andelen som bruker sosiale medier hver dag har økt fra 54 til 65 prosent i løpet av ett år. Nesten like mange menn som kvinner bruker sosiale medier, men en større andel kvinner er hyppige brukere. Samme undersøkelse viser at nordmenn er i Europa-toppen når det kommer til digitale ferdigheter.

---

⁵ Statistikken gir informasjon om tilgang til internett i norske husholdninger og befolkningens bruk av internett. Statistikken er basert på en spørreundersøkelse om blant annet netthandel, digitale ferdigheter, bruk av offentlige myndigheter sine nettsteder, samt nettaktiviteter som bruk av nettbank, sosiale medier, nettaviser og lignende

Norske barn og ungdom er blant de mest digitale i verden (Staksrud, 2013 s.178). Uttrykket mediegenerasjon blir ofte brukt med tanke på at dagens barn og unge har “vokst opp digitalt” noe som innebærer at digitale medier har vært en integrert del av deres liv helt fra tidlig barndom (Hagen og Wold, 2009, s.26). Dagens barn er aktive brukere av et vidt spekter av tjenester på internett. Ifølge Barn og Medier- rapporten fra 2016 har mellom 85 og 95% av barn og unge i alderen 9 til 16 år mulighet til å bruke tv, PC/Mac og nettbrett hjemme. Videre har 97% av barna har tilgang til mobiltelefon. Andelen med tilgang til mobiltelefon øker med alderen. Barna bruker mobilen først og fremst til å snakke, sende/motta SMS, høre på musikk og ta eller dele bilder. Sammenlignet med tidligere år har mobilen fått et mer omfattende bruksområde. Når det kommer til sosiale medier er det Snapchat, Instagram og Facebook som er mest utbredt blant barn og unge. Bruk av Facebook og Snapchat er økende med alder, og jentene bruker Snapchat og Instagram i større grad enn guttene.

Ved å gå dypere inn i tallene viser Barn og Medierapporten fra 2016 at 17 % av barna i alderen 9 til 16 år har sendt videoer eller bilder av andre på nett eller mobil uten å ha fått samtykke. Denne andelen ser man øker fra 12-årsalderen, og er høyest blant jentene. Rapporten viser at 30 % har sendt eller lagt ut tekst, bilder eller videoer på mobil/internett som de i senere tid har angret på. 83 % av barna og ungdommene oppgir å ha fått slettet dette i ettertid. Andelen som har lagt ut ting de angret på, øker med alderen og er jevnt over høyere blant jenter enn blant gutter.

Med utgangspunkt i disse tallene kan man si at dagens barn og unge er blant hovedaktørene i delingskulturen. Barn og unge er, aktive mediebrukere, de er både konsumenter og produsenter av digitalt innhold på en rekke områder (Tømte og Søby, 2009, s.217-218). Det er imidlertid viktig å huske at dagens barn og unge ikke er en homogen masse. Blant dem finner man både de som er online døgnet rundt, og de mer moderate brukerne av internett. Mangfoldet når det kommer til ungdommer sin bruk av internett gjenspeiles i tidsbruk, valg av teknologibaserte aktiviteter, og holdningene de har til teknologi. Dette mangfoldet påvirkes også av sosioøkonomisk bakgrunn og kjønn (Tømte og Søby, 2009, s.219).

2.2 Ungdom og digital seksuell kommunikasjon

I en delingskultur etableres det nye måter å bruke mediene på. I dag kan man se at stadig flere bruker sosiale medier til seksuell kommunikasjon. Det engelske begrepet “sexting” kan brukes når man skal undersøke fenomenet seksuell kommunikasjon via digitale medier, da det ikke

finnes et lignende begrep på norsk. Begrepet “sexting” har blitt brukt i flere år, men har endret betydning de siste årene. Tidligere ble begrepet brukt i hovedsak om tekstbaserte utvekslinger. Davidson (2014) definerer sexting som: “the sharing of sexually explicit messages via digital means” (Davidson, 2014, s.1). I dagens samfunn har man utviklet definisjonen til å inkludere seksuelle bilder eller videoer. Dermed defineres sexting nå som: “the creating, sharing and forwarding of sexually suggestive nude or nearly nude images through digital technologies such as mobile phones and the internet” (Lenhart, referert i Ringrose mfl. 2013, s. 2). I tråd med denne definisjonen inkluderer man både det å skape, dele og sende videre nakenbilder eller lettklede bilder.

Seksuell utforskning på nett er ikke et nytt fenomen, men utvikling i teknologi har ført til nye måter å utforske dette på. I begynnelsen av 2000-tallet fantes det nettsider som [deiligst.no](http://www.deiligst.no)⁶ hvor man kunne laste opp lettklede bilder av seg selv, for deretter å bli “ratet” av andre brukere. I dag kan man se at ungdom i større grad sender bilder til hverandre, enten i større eller mindre grupper. Utvikling i teknologi som muliggjør rask bildeling, eksempelvis fremveksten av tjenester som Snapchat, kan sees på som en mulig forklaring på denne utviklingen.

Barn og medier rapporten fra 2016 sine tall på deling av nakenbilder viser forekomsten av seksuell kommunikasjon blant norske ungdommer (Medietilsynet, 2016). Tallene deres viser at omtrent én av ti oppgir å ha sendt nakenbilder av seg selv i løpet av det siste året. Antall norske barn mellom 12 og 16 år som har sendt nakenbilde av seg selv er nesten doblet siden 2010. Flere av de eldre barna har sendt nakenbilder av seg selv, samtidig som kjønnsforskjellene er små. Blant jentene er det vanligst å sende nakenbilder til kjæresten eller en guttevenn, imens blant guttene er det betraktelig mindre vanlig å sende til kjæresten. Litt under én av tre jenter føler seg presset til å sende nakenbilder, imens knapt noen gutter føler det samme. Flertallet av både guttene og jentene hevder de selv ønsket å sende bildene.

2.2.2 Sexting- en frivillig praksis blant ungdom?

Seksuell kommunikasjon gjennom digitale medier reguleres på ulike måter i forskjellige land. I Norge har man en rekke lover som kan regulere slik deling av innhold, blant annet Åndsverkloven, Personopplysningsloven, og Straffeloven. Dette vil vi komme nærmere inn på i

---

⁶ <http://www.deiligst.no/>

neste kapittel. I noen land regulerer man ungdommer sin seksuelle kommunikasjon ved å definere alle former for slik kommunikasjon som barnepornografi, eller fremstilling som seksualiserer barn. Kath Albury og Kate Crawford (2012) mener at man fratrar ungdommer muligheten til å gi samtykke til frivillig sexting dersom man definerer all sexting som barnepornografi. Det medfører at gruppen av unge som “sexter” risikerer å bli tiltalt for å produsere, og distribuere barnepornografi når de tar bilde av hverandre og deler dem med andre i en samtykkende kontekst (Albury og Crawford, 2012). Ved å definere all sexting som barnepornografi tar man ikke høyde for de ulike opplevelsene ungdommene har med sexting. Til tross for den offentlige interessen og bekymringen knyttet til sexting, er det få som har forsket på konteksten sexting skjer i. Crawford og Gogging, referert i Albury og Crawford (2012) sin studie viser et mangfold når det kommer til opplevelse av sexting. Sexting skjer ikke bare når man flørter eller er i et seksuelt forhold, men også mellom venner som en spøk, eller for å etablere bånd. Slik kan sexting også forstås som en frivillig praksis blant ungdom hvor samtykke har en sentral rolle.

Albury og Crawford mener man bør forstå sexting som en mediert form for selvrepresentasjon, og kommunikasjon som kan finne sted i kontekster av flørt, forhold eller vennskap. Hverken det å påføre ungdommene skam, eller kriminalisere deres handlinger er ikke passende i slike tilfeller (Albury og Crawford, 2012, s. 464). De viser blant annet til Robert Richards og Clay Calvert (2009) som mener at det er en rekke problemer med å definere alle former for frivillig sexting som barnepornografi:

Teenagers engaged in sexting are not knowingly harming minors in the same way that traditional child pornographers do. Indeed, in many of these instances, teens are sending photographs of themselves in a playful manner—a high-tech form of flirting—using a forum that has become synonymous with their generation. Second, the draconian penalties that stem from child pornography convictions can decimate a teenager’s life... Finally, the stigma attached to being labeled a child pornographer is lasting (Richards og Calvert, referert i Albury og Crawford, 2012, s.470)

Albury og Crawford argumenterer videre for at: “ (...) young people should not be universally prohibited from producing images or texts that reflect their experiences of sexual experience or imagination; and that these self-representations should not be interpreted solely through the lens of adult anxieties around technology and sexuality” (Albury og Crawford, 2012, s.471). De mener man bør revurdere den juridiske, og politiske responsen når det kommer til sexting, samt inkludere de ulike kontekstene sexting skjer i. Kun ved å inkludere de ulike kontekstene og erfaringene ungdom har vil man få et adekvat bilde av sexting.

2.2.3 Sexting- en kjønnet praksis?

Ringrose mfl. (2013, s.3) mener at både den rettslig og pedagogiske responsen knyttet til sexting har vært kjønnet. Juridiske diskurser knyttet til sexting har produsert et narrativ som tar utgangspunkt i at tenåringsjenter er i risikozonen for “selvutnyttelse” og at de dermed trenger rettslig regulering. Ringrose mfl. (2013) trekker frem at internasjonale anti-sexting kampanjer har fokusert på sexting som et problem knyttet til unge jenter som mangler evnen til å bruke sosiale medier. Samtidig har medias fokus vært å dramatisere mindreårige jenter sin risiko ved å fokusere på ekstreme historier om sexting som har fått fatale konsekvenser. Felles for disse narrativene er at ansvaret plasseres hos den avbildede og ikke hos den som mottar bildet.

Innsatsen rettet mot å forhindre sexting kan slik føre til at det dannes strenge, moralske grenser for jenters seksuelle uttrykk (Ringrose mfl., 2013, s.3). De kjønnede diskursene knyttet til sexting kan føre til at det reproduseres moral og normer knyttet til det seksuelle subjekt, hvor jenters seksualitet ses på som et spesielt problem som må overvåkes og reguleres. I den forbindelse skriver de: “The idea that self-sexualising through sexting images puts girls at moral risk of exploitation works through the age-old sexual double standard that not only positions girls’ sexuality as something pure and at risk of contamination through active desire (Jackson and Cram, 2003) but also positions girls as responsible for protecting the virginal body from hard-wired aggressive male sexuality” (Holland mfl., referert i Ringrose mfl., 2013, s. 3-4).

Det kan altså knyttes kjønn til responsen på seksuell kommunikasjon. Det fører til spørsmålet om selve praksisen knyttet til den seksuelle kommunikasjonen også er kjønnet. I Ringrose mfl. (2013) sin studie av ungdommer sin opplevelse av sexting så de at den seksuelle dobbeltstandarden også eksisterer blant ungdommene. For jenter kan det å bli spurt om å sende et nakenbilde ses på som et kompliment, og som et bevis på at man er attraktiv. Samtidig må jenter vurdere risikoen for å bli sett på som promiskuøse dersom de sender bildet. For gutter på den andre siden er det knyttet en maskulinitetsnorm til sexting. Det å få en jente til å sende et bilde kan ses på som et bevis på guttene sin evne til å forhandle om kvinnekroppen, og få en jente til å gjøre det han vil (Ringrose mfl., 2013, s.8-9). Dette gjenspeiler den seksuelle dobbeltstandarden som tar utgangspunkt i mannlig handling, og kvinnelig passivitet.

Ringrose mfl. (2013) viser hvordan den seksuelle dobbeltstandarden kan forsterkes gjennom teknologi, og skriver: “(...) the technology provides new ways for value to circulate through

images, becoming materially marked on particular bodies as part of that process.” (Ringrose mfl., 2013, s.13). De mener at det er viktig å adressere kjønnsforskjellene som blir illustrert ved å se på sexting som praksis og å: (...) disrupt the gendered and aged discourses of ‘sexting’ risk whereby teen girls are called upon protect their innocent virginal body from the predatory over-sexed male (Ringrose mfl., 2013, s.16).

Man kan se mange av de samme argumentene hos Ringrose og Harvey (2015) som blant annet viser hvordan den nåværende bekymringen knyttet til tenåringer og sexting fokuserer mest på jenter sine kropper og bryster, og stiller spørsmål som “How do images of ‘boobs’ work differently than those of ‘six-packs’ and ‘pecs’? Slik adresserer også de det kjønnede aspektet ved sexting gjennom å ta utgangspunkt i teknologien: “We explore how digital affordances of producing, posting, sending, tagging, liking and commenting upon images mediate bodies, materializing gendered affects, sexual differences and hierarchies in teen’s networked cultures (Ringrose og Harvey, 2015, s.207).

2.3 Gjeldende rett

I dette kapittelet vil vi redegjøre for gjeldende rett. Redegjørelsen vil ta utgangspunkt i lover og paragrafer vi finner relevante for mindreårige ungdommer sin deling av nakenbilder. Kapittelet vil ha preg av å være kartleggende, noe som innebærer at vi ikke vil analysere de ulike paragrafene. Først følger en redegjørelse av de internasjonale reglene som tar for seg barn sine rettigheter. Her vil vi fokusere på FNs barnekonvensjon. Videre går vi mer spesifikt inn i norsk lovgivning for å se hvordan deling av nakenbilder reguleres i Norge. I denne redegjørelsen vil vi fokusere på aktuelle paragrafer i henholdsvis personopplysningsloven, åndsverksloven, og straffeloven samt presentere Snapchat sine retningslinjer for bruk av tjenesten. Avslutningsvis vil vi redegjøre for eksisterende rettspraksis på feltet.

2.3.1 FNs Barnekonvensjon

I Norge er barn beskyttet av det som kalles FNs barnekonvensjon, som inneholder barns menneskerettigheter. Barnekonvensjonen er den første internasjonale menneskerettighetskonvensjonen som gir barn en helt spesiell juridisk status. Den inneholder tre ulike typer rettigheter. De første er avsetningsrettigheter (Provision rights), som beskriver

tilgangen til nødvendige goder og ressurser. Deretter følger beskyttelsesrettigheter (Protection rights) som innebærer barn sin rett til beskyttelse mot misbruk, vold, forsømmelse, utnyttning og diskriminering. Den siste formen for rettigheter er deltakelsesrettigheter (Participation rights). Disse deltakelsesrettighetene gir barn rett til å bli respektert som aktive medlemmer av sin familie og sitt samfunn.

Når det kommer til nakenbilder av mindreårige er det flere av barnekonvensjonen sine rettigheter som er relevante (Staksrud 2013). De første er barn sin rett til ytringsfrihet og informasjon som beskrevet i Artikkel 12, 13 og 14. Videre har man friheten og muligheten til å organisere seg og deltakelse som står beskrevet i Artikkel 15. Artikkel 16 trekker frem retten til privatliv og det står som følger: “Ingen barn skal utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, sin familie, sitt hjem eller sin korrespondanse, eller for ulovlige angrep mot sin ære eller sitt omdømme” (FNs Barnekonvensjon, 1989, Artikkel 16).

I forbindelse med nakenbilder av mindreårige er bestemmelsene som tar for seg seksuelt misbruk relevante. Dette er adressert i Artikkel 34 hvor det står at: “Partene påtar seg å beskytte barnet mot alle former for seksuell utnyttning og seksuelt misbruk. For dette formål skal partene særlig treffe alle egnede nasjonale, bilaterale og multilaterale tiltak for å hindre at noen:

- a) tilskynder eller tvinger et barn til å delta i enhver form for ulovlig seksuell aktivitet,
- b) utnytter barn ved å bruke dem til prostitusjon eller andre ulovlige seksuelle handlinger
- c) utnytter barn ved å bruke dem i pornografiske opptredener eller i pornografisk materiale” (FNs Barnekonvensjon, 1989, Artikkel 34,)

Med utgangspunkt i rettighetene nedfelt i FNs barnekonvensjon ser man at alle under 18 år har rett til å si sin mening og bli tatt seriøst, finne ut av ting og dele sine meninger med andre. Barn har rett til privatliv, velge sine egne venner og sin egen tro, og rett til å bli informert. Staksrud (2013) viser at voksne har et ansvar for å sørge for at barn får tilgang til informasjon, og at denne informasjonen ikke er skadelig for dem. I Artikkel 17 står det at: “Partene erkjenner massemediens viktige rolle og skal sikre at barnet har tilgang til informasjon og stoff fra forskjellige nasjonale og internasjonale kilder, særlig de som har som formål å fremme barnets sosiale, åndelige og moralske velferd og fysiske og psykiske helse” (FNs Barnekonvensjon, 1989, Artikkel 17). Videre står det at for dette formål skal partene blant annet “Oppmuntre utviklingen av egnede retningslinjer for å beskytte barn mot informasjon og stoff som er skadelig for barns

velferd, idet bestemmelsene i artiklene 13 og 18 tas i betraktning” (FNs Barnekonvensjon, 1989, Artikkel 17). På denne måten har altså barn både sterke deltakelse- og beskyttelsesrettigheter, som igjen kan føre til et dilemma mellom deres rett til frihet og retten til å bli beskyttet mot skade.

2.3.2 Norsk lovgivning

I dag finnes det ikke en konkret, norsk lov som regulerer deling av nakenbilder. Denne våren har regjeringen jobbet med et nytt lovforslag som skal beskytte personer som blir utsatt for spredning av nakenbilder på internett. I mars stemte Stortinget ned et forslag fra Arbeiderpartiet om å øke straffer for spredning av nakenbilder, men det var flertall for at det skulle utarbeides en ny lov (Ighoubah,2018). Nylig bekreftet justisminister Tor Mikkell Wara at et nytt lovforslag vil være klart før sommeren. Frem til den nye loven eventuelt vedtas må man orientere seg i ulike lover for å finne ut hvilke paragrafer som kan ramme deling av nakenbilder.

Personopplysningsloven

Personvern og personopplysningsloven kan være aktuell når det kommer til deling av nakenbilder. Personvern handler om retten til privatliv, og retten til å bestemme over egne personopplysninger (Datatilsynet, 2016). Personopplysningsloven sitt formål er ifølge §1 første ledd å beskytte den enkelte mot at personvernet blir krenket gjennom behandling av personopplysninger. Loven skal bidra til at personopplysninger blir behandlet i samsvar med grunnleggende personvern hensyn, herunder behovet for personlig integritet, privatlivets fred og tilstrekkelig kvalitet på personopplysninger” jf. §1 annet ledd (Personopplysningsloven, 2000). Personopplysningsloven § 2 første ledd sier at med en personopplysning menes blant annet vurderinger og opplysninger som kan knyttes til enkeltindivider. Syvende ledd i samme paragraf sier at samtykke er: “en frivillig, uttrykkelig og informert erklæring fra den registrerte om at han eller hun godtar behandling av opplysninger om seg selv”. (Personopplysningsloven, 2000) Slik er samtykke en forutsetning og det skal forstås som en frivillig, uttrykkelig, og informert erklæring. Det følger videre av personopplysningsloven § 2 åttende ledd bokstav d at personopplysninger kan omhandle for eksempel sensitive opplysninger om seksuelle forhold. Denne bestemmelsen ser vi som særlig relevant når det kommer til deling av nakenbilder.

Den 13.mai 2014 vedtok Stortinget å styrke vernet om den personlige integriteten ved å ta bestemmelsen om personvern inn i Grunnloven (Datatilsynet, 2016). Det følger av Grunnloven

§102 at enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet (Grunnloven, 1814).

Retten til å bli glemt

I forlengelsen av personopplysningsloven er det interessant å trekke frem det som omtales som “retten til å bli glemt”. Denne rettigheten er basert på rettspraksis fra EU-domstolen. I mai 2014 falt “Google-dommen” som slo fast at enkeltpersoner må ha mulighet til å søke til Google, eller andre søkemotorer å be dem om å bli fjernet fra trefflistene i internettsøk (NTB,2014). Med tiden kan informasjon vise seg å bli utilstrekkelig, irrelevant eller overdimensjonert, og dermed bør privatpersoner ha rett til å få fjernet indeksering av eget navn i søkemotoren (Datatilsynet, 2014). Med utgangspunkt i denne dommen har Google lagt til rette for at enkeltpersoner kan be om å få fjernet belastende informasjon om seg selv (Datatilsynet, 2014). Dersom Google velger å ikke avindeksere et søketreff, kan saken klages inn for de nasjonale personvernmyndigheter. I Norge er det Datatilsynet som er klageinstans. I forbindelse med Google-dommen uttalte direktør Bjørn Erik Thon i Datatilsynet at retten til å bli glemt på internett er et viktig prinsipp, da det gir folk en mulighet til å legge en historie bak seg (NTB, 2014). I forbindelse med deling av nakenbilder kan “retten til å bli glemt” være aktuell. Nakenbilder kan spres på internett og havne på ulike nettsider. “Retten til å bli glemt” gir privatpersoner muligheten til å be søkemotorer fjerne treff om seg selv på internett. Det er dog kun i tilfeller hvor nakenbilder publiseres på internettsider at denne rettigheten er aktuell. Spredning av nakenbilder i lukkede grupper, eksempelvis på Messenger eller Snapchat, vil ikke kunne stoppes etter “retten til å bli glemt”.

Åndsverksloven

En annen lov som kan være relevant når det kommer til deling av nakenbilder er åndsverkloven av 1961. I åndsverkloven er §45c som omhandler retten til eget bilde særlig relevant. Denne bestemmelsen angir at man må ha samtykke av avbildede før man deler bilder av personen. Fotografier som avbilder en person kan ikke gjengis eller vises offentlig uten samtykke av den avbildede. Ifølge §45 c annet ledd gjelder vernet i bestemmelsen i den avbildedes levetid, og 15 år etter utløpet av hans dødsår (Åndsverkloven, 1961).

Bestemmelsen kommer med en rekke unntak. Ifølge § 45c bokstav a kan bildet likevel gjengis dersom avbildningen av personen har aktuell og allmenn interesse. Videre kan bilder gjengis dersom avbildningen av personen er mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet jf. §45c bokstav b.

Her er det snakk om typiske situasjons-, eller oversiktsbilder. Et annet unntak er, ifølge bokstav d, dersom avbildningen på vanlig måte vises som reklame for fotografens virksomhet og den avbildede ikke nedlegger forbud (Åndsverkloven, 1961).

Denne paragrafen stiller krav til samtykke for deling av bilder uavhengig av innholdet på bildet. Det medfører at det i prinsippet er straffbart å dele bilder uten samtykke uansett hvilken situasjon bildet viser, med mindre noen av unntakene nevnt ovenfor er gjeldende. Dersom bildet som deles uten samtykke er et nakenbilde er det sannsynlig en skjerpene omstendighet. For deling av nakenbilder uten samtykke vil det sannsynligvis tas i bruk flere paragrafer i tillegg til paragrafen om retten til eget bilde. Dersom den avbildede er mindreårig vil straffelovens bestemmelser bli gjeldende.

Straffeloven

Straffeloven av 2005 inneholder en rekke bestemmelser som er relevante når det kommer til deling av nakenbilder blant mindreårige ungdommer. Man har blant annet straffeloven §332 om heleri. Denne bestemmelsen sier at for heleri straffes den som mottar eller skaffer seg eller andre del i utbytte av en straffbar handling. Videre følger det av §332 andre punktum at likestilt med utbytte er en gjenstand, fordring eller tjeneste som trer istedenfor det. Straffen for heleri er ifølge §332 tredje ledd bot eller fengsel i inntil 2 år. I §332 andre ledd følger et unntak for den som mottar utbyttet til vanlig underhold av seg eller andre fra en som plikter å yte slikt underhold, eller den som mottar utbyttet som normalt vederlag for vanlige forbruksvarer, bruksting eller tjenester (Straffeloven, 2005).

Seksuelt krenkende atferd

Bestemmelsene i straffeloven som tar for seg krenkende, eller seksuelt krenkende atferd er viktige når det kommer til mindreårige ungdommer sin deling av nakenbilder. Straffeloven av 2005 har en rekke slike bestemmelser. Man har blant annet Straffeloven §266 som omhandler hensynsløs atferd. Det følger av §266 at den som ved skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs atferd forfølger en person eller på annen måte krenker en annens fred, straffes med bot eller fengsel inntil 2 år (Straffeloven, 2005). Videre har man straffelovens §298 som omhandler seksuelt krenkende atferd uten samtykke. Det følger av §298 at med bot eller fengsel i inntil 1 år straffes den som i ord eller handling utviser seksuelt krenkende eller annen uanstendig

atferd a) på offentlig sted, eller b) i nærvær av eller overfor noen som ikke har samtykket i det (Straffeloven, 2005).

Når det kommer til deling av nakenbilder er §305 som omhandler seksuelt krenkende atferd overfor barn under 16 år særlig relevant. Ifølge §305 bokstav a straffes med bot eller fengsel inntil 1 år den som i ord eller handling utviser seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd i nærvær av eller overfor barn under 16 år (Straffeloven, 2005). Videre følger §305 bokstav b som setter straff for den som tvinger eller forleder et barn under 16 år til å utvise seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd, med mindre forholdet rammes av strengere bestemmelser (Straffeloven, 2005).

En viktig bestemmelse når det kommer til §305 er §308 som omhandler muligheten til straffebortfall. Ifølge §308 kan straff etter bestemmelsene i §§299-304, §305 bokstav b annet ledd og §306 falle bort eller settes under minstestrafen i §300 dersom de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling (Straffeloven, 2005). Det innebærer i vårt tilfelle at dersom både avbildede, og personen som deler eller oppbevarer nakenbildet er 14 år, og jevnbyrdige i utvikling så kan den som delte eller oppbevarte bildet slippe, eller få redusert straff.

Fremstillinger som seksualiserer barn

I tråd med norsk lov er det slik at når en person blir avbildet på en seksuell måte og personen er under 18 år så kan bildet defineres som overgrepstilbilde av barn. Straffeloven §311 omhandler fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstillinger som seksualiserer barn. Det følger av §311 at med bot eller fengsel inntil 3 år straffes den som a) produserer fremstillinger av seksuelle overgrep mot barn eller fremstillinger som seksualiserer barn straffes med bot eller fengsel inntil 3 år, b) utgir, tilbyr, selger, overlater til en annen, gjør tilgjengelig eller på annen måte søker å utbre fremstillinger som nevnt i bokstav a, c) anskaffer, innfører eller besitter fremstillinger som nevnt i bokstav a, eller forsettlig skaffer seg tilgang på slikt materiale, eller e) forleder noen under 18 år til å la seg avbilde som ledd i kommersiell fremstilling av rørlige eller urørlige bilder med seksuelt innhold (Straffeloven, 2005).

Paragraf 311 kan sette straff for både det å ta bilder, dele bilder videre på en eller annen måte, og det å oppbevare bilder som seksualiserer barn. Det følger av §311 annet ledd at barn i denne paragrafen er personer som er eller fremstår som under 18 år (Straffeloven, 2005). Vårt utvalg er

henholdsvis 13 til 15 år, noe som innebærer at de ifølge norsk lov er definert som barn. Deres deling av nakenbilder *kan* dermed defineres som overgrepssbilder av barn.

Videre følger det av §311 tredje ledd at straffen reduseres til bot eller fengsel inntil 6 måneder for den som uaktsomt foretar handling som nevnt i første ledd (Straffeloven, 2005). Ifølge §311 fjerde ledd kan straffen falle bort for den som tar og besitter et bilde av en person mellom 16 og 18 år, dersom denne har gitt sitt samtykke og de to er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling (Straffeloven, 2005). Vårt utvalg er som tidligere nevnt mellom 13 og 15 år gamle, noe som innebærer at bilder av dem ikke rammes av dette leddet. Paragraf §311 fjerde ledd tolkes dithen at nakenbilder av personer under 16 år anses som overgrepssbilde uavhengig av om avbildede har samtykket eller ikke grunnet avbildedes unge alder.

2.3.3 Samfunnsretningslinjer på Snapchat

Ulike rapporter om barn og unges medievaner viser at Snapchat er den mest brukte plattformen blant ungdom. Det er interessant å se hvordan Snapchat som aktør regulerer bruken av deres tjenester. Når man går inn på nettsiden www.support.snapchat.com finner man en oversikt over regler og sikkerhet. Snapchat har såkalte “samfunnsretningslinjer” som regulerer bruken av tjenesten. På nettsiden står det at målet med retningslinjene er: “å gi rom for mest mulig uttrykkfrihet, samtidig som de balanserer behovet for at Snapchat-brukere skal kunne bruke tjenesten på en trygg og morsom måte”.⁷

Samfunnsretningslinjene tar for seg en rekke aktiviteter som er ulovlige på Snapchat, alt fra trusler, vold, hatmeldinger, identitetstyveri og lignende. Særlig relevant når det kommer til deling av nakenbilder er forbudet mot nakenhet eller seksuelt innhold med personer under myndighetsalder. Ifølge Snapchat sine samfunnsretningslinjer skal man aldri: “legge ut, eller sende nakenbilder eller seksuelt innhold som involverer personer under 18 år- heller ikke av seg selv”. I samfunnsretningslinjene er det videre spesifisert at krenkelse av privatlivet er forbudt. Det innebærer at det ikke er lov å ta snapper av personer i private sfærer, som for eksempel i omkledeingsrom eller garderobe uten at vedkommende er klar over det, og godkjenner det.

---

⁷ Her finner man en oversikt over Snapchat sin retningslinjer: <https://support.snapchat.com/nb-NO/article/guidelines>

Dersom man bryter noen av samfunnsretningslinjene kan Snapchat fjerne det støtende innholdet, avslutte kontoen din, eller melde fra til rettslige myndigheter. Det innebærer at det som skjer på Snapchat faller inn under vanlig norsk lovgivning dersom de melder fra til rettslige myndigheter. Slik ser man at internett er steds-, og teknologinøytralt. Dersom kontoen din blir avsluttet grunnet brudd på retningslinjene vil du ikke kunne bruke Snapchat igjen. Det å utestenge en bruker fra en tjeneste kan forstås som en teknologisk måte å regulere bruken av tjenesten.

2.3.4 Rettspraksis

Rettspraksisen som presenteres i denne delen er funnet ved hjelp av Lovdata Pro. Vi startet å søke i Lovdata på de ulike paragrafene som kan ramme mindreårige ungdommer sin deling av nakenbilder, herunder åndsverksloven §45c og straffeloven §§ 266, 298 og 311. Etter å ha gjort det satt vi igjen med et utvalg dommer som vi jobbet oss systematisk igjennom. Vi var hovedsakelig interessert i dommer hvor både den siktede og den fornærmede var mindreårige etter norsk lov. Noen dommer hvor kun fornærmede er mindreårige er også inkludert. Dommene har blitt behandlet i domstolene i perioden 2014 til 2017. Dommene er både fra tingretten, lagmannsretten samt en dom fra Høyesterett.

Den første dommen vi ønsker å trekke frem gjaldt en sak hvor en ung gutt hadde spredt et bilde av en 17 år gammel jente som utførte oralsex på en jevnaldrende gutt i en gruppe på Facebook Messenger⁸. Bildet ble opprinnelig tatt av en venn av siktede som videresendte det til andre på Snapchat. Siktede printscreenet bildet for så å sende det i en lukket gruppe på Facebook Messenger. En venn av siktede la senere ut bildet på Youtube. Den som startet spredningen av bildet på Snapchat, og han som la det ut på Youtube ble begge dømt til betinget fengsel i henholdsvis 60 dager og 90 dager. Saken ble først behandlet i Hedemarken tingrett 8. august 2017 hvor tiltalte ble idømt en straff på 90 dager betinget fengsel for overtredelse av straffeloven 2005 §311 første ledd og straffeloven 2005 §266. Tiltalte anket dommen. Ved behandlingen i Eidsivating lagmannsrett ble straffen redusert til 75 dager betinget fengsel for bildedelingen og for andre forhold. Tiltalte ble også dømt til å betale 15 000 kr i oppreisningserstatning til den fornærmede.

---

⁸ LE-2017-144472

I Larvik Tingrett ble en 16 år gammel gutt dømt til 5 måneders betinget fengsel og en bot på 5000 kroner for å ha filmet sin 14 år gamle kjæreste mens de hadde sex⁹. Han gjorde filmen tilgjengelig for en rekke personer ved å dele den på Snapchat og andre sosiale medier. I 2017 la han ut filmen på “My Story” på Snapchat, og gjorde den slik tilgjengelig for en begrenset gruppe på omtrent 40-50 personer. Filmen lå ute på My Story i 8 timer før den ble slettet etter at han ble kontaktet av politiet. På dette tidspunktet var tiltalte 16 år og 8 måneder, imens fornærmede var 14 år. Tiltalte ble også dømt til å betale 20 000 kroner i oppreisningserstatning. Han anket dommen til Lagmannsretten, men anken førte ikke frem.

I Sandefjord tingrett i 2016 ble en 18 år gammel mann dømt til 5 måneders betinget fengsel, og en bot på 5000 kr for å ha filmet når en 17 år gammel jente utførte oralsex på han i et klasserom¹⁰. Denne filmen delte han videre med flere personer på Snapchat. Tiltalte måtte også betale oppreisningserstatning på kr 20 000.

En annen dom er saken som ble behandlet i Sandefjord tingrett 19.april 2017¹¹. Den gjaldt en 17 år gammel jente som var tiltalt for å ha filmet to personer på 17 år som utførte handlinger av seksuell karakter på en fest. Filmen ble deretter spredt til en rekke personer via Snapchat og My Story. Hun ble idømt 60 dagers betinget fengsel og en bot på 10 000 kr for overtredelse av straffeloven av 2005 §311 første ledd og straffeloven av 2005 §266.

En dom som havnet helt i Høyesterett er den såkalte “Snapchat-saken” som startet i 2014¹². Saken gjaldt en 21 år gammel mann som hadde lastet ned en stor mengde filer med private bilder av unge kvinner uten deres samtykke ved bruk av “torrent-teknologi”¹³. Flere av bildene stammer fra hackingen hos Snapsaved i 2014, omtalt i media som “The Snapping”. Felles for bildene var at de var av privat karakter, hvorav flere av bildene viste kvinnene i avkledd eller intime situasjoner. 21-åringen ble frifunnet i Tingretten, men Påtalemyndigheten anket dommen. I Lagmannsretten ble han idømt 120 dagers fengsel for overtredelse av straffeloven av 2005 §317 første ledd første punktum, og inndragning av datamaskin. Både påtalemyndigheten og tiltalte

---

⁹ TLARV-2017-131949

¹⁰ TSAFO-2016-115404

¹¹ TSAFO-2017-33010

¹² HR-2016-2263-A

¹³ Torrent-teknologi er en komplisert form for fildelingsteknologi som muliggjør at store filer kan deles til flere personer samtidig.

anket dommen fra Lagmannsretten. I Høyesterett ble det ved utmåling av straff lagt vekt på at det i denne saken dreide seg om et stort antall bilder og filmer – over 36 000 filer totalt, og at de fornærmede gjennomgående var unge, hvorav fem ble identifisert som mindreårige. Høyesterett fant tiltalte skyldig i overtredelse av straffeloven av 1902 §317 første ledd, og straffen ble satt til fengsel i fem måneder. Den endelige dommen i Snapchat-saken fastsetter straffenivået for ulovlig nedlastning og spredning av andres bilder. Dette var den første saken i Norge hvor det ble gjort bruk av heleribestemmelsen for å straffe nedlastning og oppbevaring av bilder publisert uten avbildedes samtykke.

Disse dommene representerer et utvalg av dommene som finnes på feltet. Et interessant trekk ved dommene er likhetstrekkene mellom dem. I behandlingen av sakene påpeker flere av dommerne at det finnes lite rettspraksis på feltet. Et eksempel på dette finner man i dommen fra Sandefjord tingrett fra 2017 hvor en av dommerne uttalte: “Det finnes lite rettspraksis som er sammenlignbar med vår sak. Spredning på sosiale medier av filmer og bilder av slik karakter som i vår sak er en relativt ny problemstilling i strafferetten. Det er ikke snakk om kriminelle nettverk innenfor belastede miljøer som deler seksuelle filmer og bilder av barn, men tankeløs deling av jevnaldrende i en intim, seksuell situasjon”¹⁴. Ved å studere rettspraksisen på feltet ser man at et flertall av sakene har blitt behandlet i domstolene i løpet av året 2017. Det viser at man er i startfasen av en rettsliggjøringsprosess av fenomenet digitale seksuelle krenkelser.

Teknologidrevet kriminalitet, herunder deling av nakenbilder er nokså nytt fenomen. Fortsetter slike saker å havne i rettsvesenet vil det eksistere langt mer rettspraksis på feltet innen kort tid.

Grunnet manglende rettspraksis på området ble det ved utmåling av straff lagt vekt på allmennpreventive hensyn i nærmere alle dommene. Et eksempel på vektleggingen av allmennpreventive hensyn finner man i dommen fra Eidsivating lagmannsrett¹⁵ hvor en dommer sa:

“Det at ungdom tar bilder av andre ungdommer i intime og seksuelle relasjoner, og videresender dem på sosiale medier eller andre måter, er blitt et økende problem i enkelte ungdomsmiljøer. Ofte handler det om relativt ubetenksomme handlinger, men med store konsekvenser for dem det angår. De risikerer at intime bilder spres til en stor og ukjent krets av personer. En slik spredning vil i praksis ikke kunne stoppes og vil utgjøre en vedvarende integritetskrenkelse både av fornærmede selv, men også av fornærmedes nærmeste. Det vil være et grovt tillitsbrudd både å ta bildet, med mindre de involverte samtykker i det, men særlig ved å videresende slikt materiale. Det er

---

¹⁴ TSAFO-2017-33010

¹⁵ LE-2017-144472

nødvendig av allmennpreventive grunner å reagere strengt både mot de som tar slike ulovlige bilder og de som videre distribuerer dem, selv om motivet for slike handlinger ofte mer kan skyldes ubetenksomhet, enn ond vilje”.

I utdraget ovenfor kan man se at dommeren understreker den krenkelsen det innebærer for fornærmede å få intime bilder spredt på internett. Det var noe som gikk igjen i flere av dommene vi leste. Flere av dommerne som la vekt på det faktum at man mister kontroll over bildet når man deler det på sosiale medier slik som Snapchat. Det kan, som poengtert i utdraget ovenfor, føre til at man ikke kan stoppe krenkelsen av fornærmede. Andre dommere trakk frem at den fornærmede vil kunne bli konfrontert med filmene, eller bildene i forskjellige sammenhenger resten av livet, noe som kan føre til psykiske reaksjoner. Samtidig ser man, i begge utdragene, at dommerne understreker at deling av nakenbilder som oftest er et resultat av ubetenksomhet heller enn ond vilje hos den som deler bildet.

Dommene på dette feltet er viktige av flere årsaker. De kommunisere til offentligheten at digitale seksuelle krenkelser ikke er et lovløst felt, samtidig som de viser alvorlighetsgraden knyttet til det å dele nakenbilder av andre. Dermed kan dommene ha en allmennpreventiv effekt på befolkningen. Dersom media fortsetter å formidle disse dommene til omverdenen vil de kunne påvirke både rettsbevisstheten, rettighetsbevisstheten og risikobevistheten til ungdommen, og til befolkningen generelt.

2.4 Sammenfatning av det kontekstuelle rammeverket

Dette kapittelet har redegjort for det vi definerer som en delingskultur og ungdommene sin rolle som hovedaktør i denne kulturen. Kapittelet har vist hvordan delingskulturen endres over tid og får nye uttrykk. Man ser at digital seksuell kommunikasjon har blitt en sentral side ved ungdommenes delingskultur. Kapittelet diskuterer både hvordan sexting kan forstås som en kjønnnet praksis hvor kjønnsnormer knyttes til bildedelingen, og som en frivillig praksis. Sexting som frivillig praksis legger vekt på samtykke. Her henvises det til Albury og Crawford (2012) som mener man bør studere de ulike kontekstene sexting skjer i. Først ved å inkludere de ulike kontekstene sexting skjer i vil man få et adekvat bilde av fenomenet. Videre viser kapittelet at gjeldende rett knyttet til deling av nakenbilder er et komplekst område. Det finnes ikke en norsk lov som regulerer deling av nakenbilder noe som medfører at man må orientere seg i ulike lover. Ved å studere både internasjonal rett, herunder FNs Barnekonvensjon, og Personopplysningsloven, Åndsverksloven og Straffeloven ser man at en rekke paragrafer er

aktuelle ved deling av nakenbilder blant mindreårige ungdommer. Trekk ved selve delingen samt alderen til den siktede og den avbildede, ser ut til å være avgjørende for hvilken paragrafer som brukes. Det komplekse ved reguleringen av slik bildedeling kommer også til uttrykk når man studerer den eksisterende rettspraksisen på feltet. I de ulike dommene understrekes det at det er manglende rettspraksis på feltet, samtidig som dommerne poengterer at det er viktig å reagere strengt i slike saker, både med hensyn til den fornærmede og av allmennpreventive årsaker. Av rettspraksisen fremgår det at man er i startfasen av en rettsliggjøringsprosess av fenomenet digitale seksuelle krenkelser da et økende antall slike saker har blitt behandlet i domstolene det siste året.

3. Retts sosiologisk teori

Vi vil i dette kapitlet presentere fire teorier knyttet til bevissthet. De fire teoriene tar for seg bevissthet knyttet til rett, rettighet, risiko og teknologi. Vi vil underveis se disse bevissthetene i sammenheng med mindreårige ungdommer som er vårt utvalg i denne avhandlingen. Sammen skal disse teoriene danne et teoretisk bakteppe for å kunne si noe om forholdet mellom ungdom og rett. Med bakgrunn i at alle individer er ulike, også ungdommene representert i vårt utvalg, vil teoriene vi presenterer hverken være utfyllende eller universelle. Teoriene er valgt med utgangspunkt i oppgavens problemstillinger og vil brukes som et bidrag til å tegne et helhetlig bilde som kan bidra til å forklare eventuelle mønstre vi ser i datamaterialet. Den retts sosiologiske teorien vil i stor grad basere seg på internasjonal teori og forskning. Grunnen til dette er at det først og fremst finnes lite norsk teoretisering på området, samt at begrepene sjelden er brukt i analyser i norsk kontekst. Internasjonal litteratur har både vært lettere tilgjengelig for oss, og er av nyere dato noe som har gjort den mer relevant for vår problemstilling.

3.1 Rettsbevissthet

Rettsbevissthet som studie vokste frem som en bekymring for at både retts-, og samfunnsforskere stilte feil type spørsmål, og slik ikke klarte å fange de hverdagslige aspektene ved retten: “rather than looking at the institutions of law and considering the effect they have (...), studies of legal consciousness have focused on ordinary people’s perceptions of law in everyday life” (Cowan, 2004, s. 931). Tanken var at tradisjonelle modeller som forklarte retten ikke tok hensyn til folk sine individuelle erfaringer med retten. Teorien om rettsbevissthet kan forstås som en motsats til rettspositivismen, og såkalte “law first”-studier hvor retten er i sentrum (Cowan, 2004).

Teorien om rettsbevissthet har vært gjenstand for både kritikk og anerkjennelse. Noe av kritikken tar utgangspunkt i at forskere definerer rett og bevissthet forskjellig. Tilhengerne av teorien på den andre siden mener at man ved å inkludere folks rettsbevissthet vil få tilgang til en rekke subjektive erfaringer med retten som tidligere forskere ikke har fått tilgang til. Dermed mener de at teorien om rettsbevissthet tilfører noe til studier på rett og rettigheter som tidligere har manglet (Cowan, 2004).

Susan Silbey (2005) forklarer at rettsbevissthet som teoretisk konsept ble utviklet for å adressere utfordringene knyttet til juridisk hegemoni. Dette innebar at loven så ut til å opprettholde sin

institusjonelle makt til tross for gapet mellom “law in books” og “law in action”. Begrepet rettsbevissthet ble slik dannet med utgangspunkt i det som så ut til å være lovens feil; å realisere sine ambisjoner om likhet og rettferdighet. Når loven ikke så ut til å realisere sine ambisjoner om likhet og rettferdighet startet man å stille spørsmål ved lovens legitimitet. For å besvare dette spørsmålet måtte man både vite hvordan og hvem som brukte loven, samt hvorfor og hvem som ikke bruker den. Man måtte undersøke hva det å bruke eller ikke bruke loven innebærer. Dermed ble det viktig å studere variasjoner i bruk og tolkning av loven, og redefinere hva man mener med å *bruke loven* (Silbey, 2005, s.326). Med dette som mål ble rettsbevissthet definert som: “the ways law is experienced and understood by ordinary citizens” (Silbey, 2005, s.326).

En slik definisjon av rettsbevissthet har flere komponenter. Først og fremst så innebærer det at man forlater “law first”- paradigme når det kom til forskning på retten. Istedenfor å ta utgangspunkt i lovregler for å finne ut hvorvidt formålet med loven ble nådd rettet man fokus mot det ordinære liv. Forskere ble opptatt av borgerne og deres redegjørelse av juridiske handlinger og ideer. Slik ble ikke loven bare sett på som et instrument eller verktøy som påvirker sosiale relasjoner, men som et sett av konseptuelle kategorier som hjelper en å konstruere, komponere, kommunisere og tolke sosiale relasjoner.

Dette førte videre til et skifte i hvordan man tenkte om objektene i studiene. Tidligere hadde forskere betraktet retten og samfunnet som to adskilte sfærer. Nå startet forskere å studere loven i samfunnet, og ikke lov *og* samfunn. Susan Silbey knytter dette skiftet i fokus hos forskerne opp mot legitimitet og skriver: “(...) to show how the lived experiences of ordinary people produced simultaneously open yet stable systems of practice and signification; to demonstrate how the law remained rife with variation and possibility; and to explore how we the people might simultaneously be both the authors and victims of our collectively constructed history” (Silbey, 2005, s.335).

Laura Beth Nielsen (2000) beskriver også denne utviklingen i synet på retten i teksten *Situating Legal Consciousness; Experiences and Attitudes of Ordinary Citizens about Law and Street Harassment*. Her redegjør hun for hvordan rettssosiologien har skiftet fra en instrumentell forståelse av retten til et perspektiv som ser på rett og loven som en av mange konkurrerende krefter som påvirker og former det sosiale liv. De to forståelsene skiller seg slik fra hverandre: “In contrast to instrumental approaches in which law is treated as autonomous from social life,

normative systems, and social institutions, the constitutive perspective examines law as it is connected to and embedded in these other arenas, allowing an examination of the cultural constraints and social norms that influence law” (Nielsen, 2000, s.1058).

3.1.1 Rettsbevissthet som individuell erfaring

Den første forståelsen av begrepet rettsbevissthet vi ønsker å redegjøre for er rettsbevissthet som individuell erfaring. I tråd med en slik forståelse definerer Cowan (2004, s.929) rettsbevissthet som: “people's routine experiences and perceptions of law in everyday life”. Rettsbevissthet er slik ikke en sinnstilstand men finnes i menneskers praksis, og vises både i hva folk gjør og hva de sier. En slik forståelse av forholdet mellom individ og rett åpner en helt ny arena, hvor de subjektive opplevelsene av lov får ta plass (Cowan, 2004, s.929). Det innebærer at man desentrerer loven som sosialt fenomen, og heller setter menneskers erfaring og praksis i sentrum (Cowan, 2004).

Begrepet rettsbevissthet kan forveksles med begrepet “den alminnelige rettsoppfatning”. Den alminnelige rettsoppfatning er et omdiskutert begrep i juridisk metode, og det kan være utfordrende å si noe om hva den alminnelige rettsoppfatning egentlig er. Halvorsen (2005) viser, med henvisning til flere forskere, at den alminnelige rettsoppfatning refererer til hva folks synes er rimelig, hva som skal være lov, og hvordan regelverket bør utformes og praktiseres. Dette er noe annet enn rettsbevissthet som viser til folks erfaringer med retten. Det folk mener er rett og rimelig kan skille seg fra deres erfaringer med retten, samtidig som deres erfaringer med retten kan påvirke hva folk mener er rett og rimelig.

Laura Beth Nielsen (2000) mener at det å sette mennesker sin erfaring i sentrum har ført til at man fokuserer på rettsbevisstheten til vanlige mennesker. Man blir opptatt av å utforske hvordan folk forstår rettsinstitusjoner samt hvordan ulike lover påvirker deres hverdag. Nielsen (2000) mener at rettsbevissthet slik også egner seg til å fange opp det mennesker *ikke* tenker om retten: “Legal consciousness also refers to how people do not think about the law: that is to say, it is the body of assumptions people have about the law that are simply taken for granted” (Nielsen, 2000, s.1058).

3.1.2 Rettsbevissthet som kulturell praksis

Den andre forståelsen av begrepet tar utgangspunkt i Silbey (2008) sin definisjon av rettsbevissthet som en kulturell praksis: “Legal consciousness refers to what people do as well as

say about law. It is understood to be part of a reciprocal process in which the meanings given by individuals to their world become patterned, stabilized and objectified” (Silbey,2008, s.1). Slik legger hun vekt på at rettsbevissthet er en sosial praksis som både reflekterer, og former sosiale strukturer. Hun trekker frem at studier av rettsbevissthet undersøker hvordan loven oppleves og tolkes av spesifikke mennesker i måten de engasjerer seg, unngår, eller motstår loven, og juridiske forståelser (Silbey, 2008, s.1).

Silbey (2005) trekker blant annet frem en studie hun gjorde i samarbeid med Patricia Erwik i 1998 hvor de adresserte paradoksene ved de tidligere studiene av rettsbevissthet. De ville redefinere rettsbevissthet som: “(...) not reduced to an individual-level variable (how people think about the law), but to analyze legal consciousness as participation in the construction of legality” (Silbey, 2005, s.347). Slik kan begrepet brukes for å fange meningene, kildene til autoritet og de ulike kulturelle praksisene som blir anerkjent som lovlige. I deres studie blir rettsbevissthet desentrert ved at de ikke dokumenterte hva folk tenker og gjør med loven, men heller hvordan det de tenker og gjør samles i fenomenet lovlighet. Det gjorde de ved å ikke spørre folk direkte om loven, men be dem snakke om livet sitt. For dem var det ikke tilstrekkelig å vise variasjoner hos individer eller grupper, men å vise hvordan variasjonene i hva folk tenker og gjør med loven sammen skaper “the rule of law”.

I sin konklusjon oppfordrer Silbey (2005) forskere til å endre fokus når det kommer til å studere rettsbevissthet slik at de kan gjenoppta det kritiske sosiologiske prosjektet med å forklare rettens makt. Hun mener at rettsbevissthet ikke bør forstås i relasjon til ytre makt og indre vilje, men i relasjon til den materielle ulikheten i våre sosial liv, og de kulturelle betingelsene for vår forståelse (Silbey, 2005, s.359). Hun påpeker at lov ikke er en makt som tvinges på oss, men en bestemt måte å organisere mening. Ved å forstå retten slik kan man bruke rettsbevissthet som et verktøy til å forstå forholdet mellom “law in books”, og “law in action”.

3.1.3 En nyansert og flytende forståelse av rettsbevissthet

Den tredje forståelsen av begrepet rettsbevissthet tar utgangspunkt i en mer flytende forståelse av begrepet. Silbey (2005) trekker frem at forskere på rettsbevissthet blant annet har vært opptatt av hvordan man skal situere rettsbevissthet i klasse, kjønn, og etnisitet (Silbey, 2005, s.351). Stadig flere studier finner ulike forståelser av loven som sirkulerer i ulike sosiale relasjoner. I flere av disse studiene blir loven forstått som noe erfaringsbasert, og noe som formes av klasse,

utdanning, geografi og yrkesstilling (Silbey, 2005).

Det samme ser man i Laura Beth Nielsen (2000) sin analyse som viser at mennesker forholder seg til ulike diskurser avhengig av etnisitet og kjønn. Hun argumenterer for at dette viser hvordan: “the legal consciousness of ordinary citizens is not a unitary phenomenon, but must be situated in relation to particular types of laws, particular social hierarchies, and the experiences of different groups with the law” (Nielsen, 2000, s.1055). Sett i sammenheng med vår oppgave viser denne forståelse også hvordan rettsbevissthet kan variere mellom både generasjoner, plattformer, og med tiden.

Når rettsbevissthet forstås som noe flytende kan den også forandre seg ut fra kontekst: “(...) according to the the area of social life about which the researcher asks, with referance to the social location of the subject, and the subjects knowledge about the law and legal norms” (Nielsen, 2000, s.1061). Nielsen (2000) argumenterer derfor for at studier av rettsbevissthet bør forsøke å situere menneskers bevissthet langs disse aksene, istedenfor å se på det som et statisk sett av holdninger og meninger (Nielsen, 2000, s.1061).

3.1.4 Ungdom og rettsbevissthet

Avhandlingen har som formål å beskrive forholdet mellom mindreårig ungdom og rett. Både Cowan (2004) og Nielsen (2000) beskriver en rettsbevissthet som tar utgangspunkt i menneskers erfaring og oppfatning av retten. I denne avhandlingen vil rettsbevissthet brukes til å si noe om hvordan ungdom forholder seg til rett. Med tanke på at ungdommene grunnet sin lave alder ikke nødvendigvis har erfaring med retten vil vi ta utgangspunkt i ungdommers *oppfatninger* av retten. Det at ungdom muligens ikke har direkte erfaring med retten betyr ikke at de har en manglende rettsbevissthet, kun at deres rettsbevisstheten tar utgangspunkt i noe annet, slik som opplevelser og oppfatninger. Disse oppfatningene vil vi kartlegge ved å se på hva ungdommene synes er greit å dele, og når noe går over til å bli ulovlig. Ungdommers oppfattelse av hva som er greit, og når noe går over til å bli ulovlig skapes av formell lov. Samtidig har ungdom egne normer som opererer ved siden av den formelle loven. Disse normene er i stor grad knyttet til moral. For å undersøke dette er det viktig å henvende seg til ungdommen. Tradisjonelt har forskere henvendt seg til foreldre når de har ønsket å finne ut hva barn og ungdom tenker. Barn og ungdom er eksperter på sine egne liv, og nyere forskning viser at foreldre ikke har en presis

forståelse av hva barna faktisk tenker. Med utgangspunkt i dette vil vi henvende oss til ungdommen selv når vi skal undersøke deres rettsbevissthet.

Med bakgrunn i at ungdom både har kunnskap og oppfatning av rett og rettigheter vil det være spennende å se på deres rettsbevissthet, på tross av eventuell erfaring med retten. På denne måten kan ungdom rettsbevissthet skille seg fra Cowan (2004) sin definisjon med fokus på erfaring. Silbey (2005) beskriver en flytende og nyansert rettsbevissthet som kan variere mellom blant annet med kjønn, klasse og etnisitet. I denne avhandlingen vil vi med utgangspunkt i dette se hvordan rettsbevisstheten kan variere med blant annet kjønn, alder, og hvor aktive bildedelere respondentene er. Samtidig vil vi ta hensyn til at ungdommers rettsbevissthet kan forstås som en kulturell prosess hvor rettsbevisstheten konstrueres i fellesskap med jevnaldrende, samt det sosiale miljø.

3.2 Rettighetsbevissthet

Nå vil oppgaven ta for seg den andre teorien om bevissthet som er “legal right consciousness”, eller “right consciousness” som vi velger å oversette til rettighetsbevissthet. For å klargjøre begrepet rettighetsbevissthet kan man se på hvordan begrepet skiller seg fra begrepet rettssikkerhet. Rettssikkerhet sier noe om den faktiske ivaretagelsen av rettigheter. Ragnhild Øvreid (1984) definerer rettssikkerhet som: “ordninger som sikrer borgerne mot en vilkårlig gjennomføring av offentlige vedtak. Offentlig inngrep overfor den enkelte borger må ha hjemmel i lov og inngrepene skal praktiseres likt overfor dem som etter loven faller inn under dem” (Øvreid, 1984, s.11). På denne måten skal inngrepene bli forutsigbare og kontrollerbare, og rettssikkerhetsgarantier skal ivareta en konsekvent gjennomføring av offentlige vedtak overfor ulike sosiale grupper. Slik innebærer rettssikkerhet et likhetskrav om myndighetenes maktutøvelse overfor borgerne - lovene skal gjennomføres likt, uten hensyn til personers makt eller sosiale posisjon. Med rettssikkerhet er det altså snakk om faktisk ivaretagelse av rettigheter, imens rettighetsbevissthet kan sies å ta for seg den subjektive følelsen av ivaretagelse.

David Engel (2012) definerer rettighetsbevissthet som: “(...) refers to the ways in which individuals draw upon, resist, or simply do not consider formal, rights-based legal elements, whether consciously or unconsciously, in their perceptions and behavior” (Engel, 2012, s.428). Samtidig mener han at rettighetsbevissthet både skapes av, og skaper retten. Engel peker på at rettighetsbevissthet henger sammen med konstruksjonen av individuell identitet, og diskursene

som er tilgjengelige i det sosiale miljøet (Engel,2012, s.428). Slik mener han at rettighetsbevissthet kan konstrueres, noe som innebærer at den kan endre seg over tid. I den forbindelse skriver han:

“Rights consciousness, moreover, is not fixed and immutable. There is not one type of rights consciousness per person. Rather, research shows that an individual’s orientation toward rights can be highly volatile and may continually change its form and substance, even in the course of a single conversation”. (Engel, 2012, s.428)

Han mener at målet med studier av rettighetsbevissthet er: “to detect its presence or absence in the thoughts and actions of individuals across a range of social interactions” (Engel, 2012, s. 434). Dette ligner på det Laura Beth Nielsen (2000) skriver om rettsbevissthet. I likhet med Engel mener hun at rettsbevissthet både er det som tenkes, og ikke tenkes om retten. Engel (2012) anbefaler derfor at man bruker narrative analyser når man skal studere menneskers retts-, og rettighetsbevissthet. Han mener at ved å følge folks erfaringer gjennom et livsløp unngår man å overdrive betydningen rettigheter har i folks liv. I den forbindelse skriver han: “tracking the transformations of rights consciousness over an individual’s life experience may allow researchers to incorporate both vertical and horizontal elements and thereby avoid exaggerated conclusions about the role rights actually play for ordinary people.” (Engel, 2012, s.450).

3.2.1 Vertikalt og horisontalt perspektiv

Engel (2012) skiller mellom to ulike perspektiver på rettighetsbevissthet; det vertikale og horisontale. Han mener både det vertikale og horisontale perspektivet, slik han har definert dem, illustrerer og representerer viktige bidrag til sosiologiske studier av rettighetsbevissthet. De kan brukes i sammenheng med hverandre, samtidig som de har ulike premisser, noe som gjør at det er viktig å skille disse to perspektivene da de kan komme frem til ulike konklusjoner når det kommer til rettighetsbevissthet (Engel, 2012, s.427).

Forskning i tråd med det vertikale perspektivet definerer han som: “research traces concepts or practices from what are conceived as higher, more powerful, prestigious, or inclusive levels of legal organization to what are conceived as lower, less powerful, and more localized levels” (Engel, 2012, s.425). Slik representerer forskning i et vertikalt perspektiv en viktig form for transnasjonal forskning på rettighetsbevissthet, da det undersøker rettigheter både på et internasjonalt og et mer lokalt nivå. Målet med det vertikale perspektivet blir med bakgrunn i dette å vise hvordan: “(...) rights formulated in New York, Geneva, or Beijing can filter down to localized settings—or can be blocked or resisted” (Engel, 2012, s.425-426). Det vertikale

perspektiv tar slik utgangspunkt i hvordan internasjonale lover og rettigheter kan påvirke menneskers handling i mer lokale settinger.

Forskning med et horisontalt perspektiv, på den andre siden, ser på rettighetsbevissthet med utgangspunkt i menneskers praksis og hvordan rettigheter: “manifests itself in everyday interactions within a social arena, stratum, network, or community” (Engel, 2012, s.426).

Forskere innen det horisontale perspektiv fokuserer på praksisen til ordinære mennesker, og systemer av mening som er kjent for dem - både innen landsbyer, nabolag, forretninger, skoler og andre sosiale felt (Engel, 2012, s.426). Slik skiller det horisontale perspektivet seg fra det vertikale ved at det tar utgangspunkt i hvordan mennesker forholder seg til rettigheter i praksis, i mens det vertikale fokuserer på filtreringen fra det internasjonale til det lokale.

3.2.2 Utvidelse av det horisontale perspektivet

Michael McCann (2012) tar i artikkelen *Expanding the Horizons of Horizontal Inquiry into Rights Consciousness: an Engagement with David Engel* utgangspunkt i David Engel (2012) sine arbeider om rettighetsbevissthet. McCann definerer rettighetsbevissthet som: “how people think about and act in relationship to legal norms like rights” (McCann, 2012, s.473). Han er stort sett enig i Engel sine tanker rundt begrepet rettighetsbevissthet, samtidig som han argumenterer for å utvide det horisontale perspektivet på rettighetsbevissthet.

Det horisontale perspektivet vil han utvide på ulike måter. Først og fremst mener han at det bør utvides til å ikke bare inkludere ordinære mennesker, i ordinære situasjoner men til å inkludere alle kategorier av sosiale aktører. Ved å utvide det horisontale perspektivet til å gjelde alle aktører og situasjoner vil man kunne utvikle en mer komparativ og analytisk forståelse av hvordan ulike subjekter erfarer eller ikke erfarer rett og rettigheter. I den forbindelse mener McCann at man bør: “studying subjects expected to have high rights consciousness as well as those likely to demonstrate low rights consciousness so as to develop more comparative theorizing” (McCann, 2012, s.467)

McCann (2012) legger videre vekt på at man bør utvide det horisontale perspektivet ved å ikke bare ta utgangspunkt i etnografiske analyser av folks erfaringer, men også anvende sosiologiske analyser av makt. Det vil ifølge han føre til en bedre forståelse av den sosiale konstruksjonen av rettighetsbevissthet. McCann mener at Engel (2012) har ignorert maktperspektivet i sine analyser av horisontal rettighetsbevissthet, noe han mener er en feilslutning da makt også gjennomsyrrer

mer lokale prosesser. Han mener at det horisontale perspektivet bør utvides ved at man legger vekt på rettighetsbevissthet også er noe som kan variere. McCann viser at tidligere studier har operert langs en akse hvor man har rangert rettighetsbevisstheten enten som høy, lav eller ikke eksisterende. Han mener derimot at: “The legal consciousness of people in ordinary, everyday life, at all levels of social position, is likely to be extremely varied” (McCann, 2012, s.486). Dermed vil det være feilaktig å ta utgangspunkt i at folk enten har rettighetsbevissthet, eller ikke. Her kan man trekke en parallell til Laura Beth Nielsen (2000) sine tanker om rettsbevissthet som noe flytende som varierer.

Samlet sett mener McCann (2012) at man ved å utvide det horisontale perspektivet på rettighetsbevissthet vil kunne føre til flere fordeler for analyser av rettighetsbevissthet. Han skriver blant annet: “In this way, we can expand, thicken, and render more comparatively oriented and interactive knowledge about the legal consciousness of differently situated subjects and the wide variations in the degrees of commitment to rights, in the content of rights that they construct, and in how these constructed practical meanings do or do not figure into processes of social change” (McCann, 2012, s.488).

3.2.3 Ungdom og rettighetsbevissthet

Ungdommer har i likhet med voksne egne rettigheter. Samtidig har de noen særlige rettigheter i kraft av å være mindreårige. Når vi skal undersøke ungdommers rettighetsbevissthet vil vi ta utgangspunkt i både Engel, og McCann sin beskrivelse av rettighetsbevissthet. Engel beskriver rettighetsbevissthet som hvordan og hvorvidt mennesker motsetter seg, eller forholder seg til rettigheter. McCann tar utgangspunkt i en definisjon av rettighetsbevissthet som hvordan, og hvorvidt rettigheter påvirker hvordan mennesker tenker, og handler. Når vi skal kartlegge ungdommenes rettighetsbevissthet vil vi ta utgangspunkt i hvordan de forholder seg til rettigheter. Det å forholde seg til rettigheter innebærer slik vi forstår det både å ha kunnskap om rettigheter, samt i hvilken grad man føler at egne, og andres rettigheter blir ivaretatt. Slik forstår vi rettighetsbevissthet som en subjektiv følelse av ivaretagelse, som ikke nødvendigvis sier noe om den faktiske ivaretagelsen. Vi lar oss også inspirere av McCanns (2012) tanker om rettighetsbevissthet ved å ikke kun definere rettsbevisstheten som høy, lav eller ikke-eksisterende, men se på hvordan den kan variere hos de ulike respondentene. Vi tolker McCann dithen at det er

viktig å se på ungdom som en mangfoldig gruppe, noe som innebærer at ikke alle ungdommer har samme rettighetsbevissthet kun i kraft av de er ungdommer.

3.3 Risikobevissthet

Nå vil oppgaven ta for seg den tredje teorien om bevissthet som er “risikobevissthet”. Imens retts-, og rettighetsbevissthet tar utgangspunkt i retten, vil risikobevissthet i større grad være rettet mot hvordan ungdommer og teknologien har utviklet seg. I dette kapittelet fokuseres det på ungdommer sin evne til å vurderer risiko. Med å fokusere på ungdommers evne til å ta risiko legger man vekt på hvordan de håndterer risiko, og hvilke praktiske og emosjonelle mekanismer de tar i bruk. Diskusjoner omkring mindreårig ungdom og risiko tar ofte for seg hvordan man skal beskytte barn og ungdom mot skadelige effekter ved internett. Slik er det knyttet ideer om ansvar til risikobevissthet. Mot slutten vil det derfor presenteres tre ulike ideer om hvem som har ansvaret for å beskytte ungdommer mot risiko på internett.

Risiko

For å forstå hva risikobevissthet innebærer kan det være hensiktsmessig å starte med å forstå hva risiko er. Det å definere hva risiko innebærer er utfordrende, noe som har ført til at begrepet er blitt hyppig diskutert blant ulike forskere. Elisabeth Staksrud (2013) tar utgangspunkt i Ulrich Beck sin definisjon av risiko som: “a systematic way of dealing with hazards and insecurities induced and introduced by modernization itself” eller sagt på en annen måte: “Risk does not mean catastrophe. Risk means the anticipation of catastrophe” (Staksrud, 2013, s.14,42). Staksrud (2013) legger vekt på at risiko må innebære en mulighet for tap eller skade, eller være en kilde til fare.

Med internettet sin fremvekst startet forskere å rette oppmerksomhet mot online risiko. Med et fokus på internett som en potensiell kilde til risiko definerer Staksrud (2013) online risiko som: “Online risk is something that potentially creates a danger for children when they engage in online-related activities, as perceived by actors such as the children themselves, parents, regulators, educators, the media, the public and politicians, depending on the context of the discussion” (Staksrud, 2013, s.81). Ifølge Ulrich Beck referert i Staksrud (2013) er selve teknologien er preget av risiko, noe som fører til at teknologi og risiko slik henger tett sammen. Det man ser på som risikofylt hadde ikke vært der i utgangspunktet dersom teknologien ikke var

der. Hvordan man vurderer den teknologiske komponenten vil påvirke vår oppfattelse av risiko. Staksrud argumenterer videre for at vår oppfattelse av risiko også henger sammen med tillit; om vi stoler på teknologien, og om vi stoler på de tjenestene som er tilgjengelige for våre barn.

I den forbindelse er det interessant å vise til noen av de moralske panikkene som har vært knyttet til internettets fremvekst. De fleste teknologiske nyvinninger har potensiale til å føre til moralsk panikk, en panikk som ofte kan virke uforstående for neste generasjon. Frykten knyttet til internett har vært nokså stabil både som fenomen, og hva man har vært spesielt bekymret for. Et av de mest åpenbare eksemplene er frykten knyttet til anstendighet og pornografi. Dette har ført til utallige diskusjoner om moral, beskyttelse, sensur og lignende. Sonia Livingstone (2008) peker på hvordan forholdet mellom sosiale medier og ungdom har blitt gjenstand for det man kaller en mediert panikk ved å vise til en overskrift fra Sunday Times i 2007: “Generation shock finds liberty online: the children of the internet age are ready to bair their bodies and souls in a way their parents never could” (Livingstone, 2008, s.395).

Online risiko blir ofte klassifisert med utgangspunkt i hvilken type risiko det er snakk om. Eksempler på dette er skillene mellom kommersiell risiko (reklame og ulovlig nedlastning), aggressive former for risiko (voldelig innhold og mobbing), seksuelle former for risiko (grooming og pornografiske bilder) og verdibaserte former for risikoer (rasisme og selvskading) (Staksrud, 2013, s.55). Staksrud (2013) argumenterer for at man istedenfor å kategorisere online risiko ut fra spesifikke risikosituasjoner heller bør utarbeide en mer generalisert kategorisering og typologi. Hun viser i den forbindelse til EU kids online- prosjektet som har utarbeidet ulike kategorier av online risiko basert på barnets «bidrag» i situasjonen (Staksrud, 2013, s.54).

1. Innholdsrisiko (Content risk): når barnet er mottaker, altså offer.
2. Kontaktrisiko (Contact risk): når barnet er en deltaker i situasjonen.
3. Utført-risiko (Conduct risk): når barnet er aktøren.

3.3.1 Ungdoms evne til å vurdere risiko

For å forstå diskusjonen omkring barn og internett er det nyttig å starte med å undersøke hvordan man historisk har forstått barn, og hvordan denne forståelsen har endret seg med årene. Staksrud (2013) mener at barn historisk har blitt sett på som et objekt som kan håndteres, og ikke som handlende individer med egne rettigheter. Dermed har man heller ikke rettet fokus på barn sin risikotaking. Barn er også individer og man skal vurdere dem for det de er nå, og ikke det de blir i fremtiden. Slik argumenterer hun for at det trengs nyere forskning om barn sine kunnskaper, og kognitive evner.

Ungdom og risiko er en debatt som Staksrud (2013) og Livingstone (2008) mener ikke bare skal handle om hvorvidt barn utsettes for risiko, men også hvordan de håndterer risiko, og hvilke praktiske og emosjonelle mekanismer de tar i bruk. Med utgangspunkt i dette kan risikobevissthet defineres som hvordan ungdom håndterer risiko, og hvilke praktiske og emosjonelle mekanismer de tar i bruk. Staksrud (2013) understreker at barn sin oppfattelse av risiko og deres risikotaking ofte skiller seg fra voksnes. Barn sin evne til å ta beslutninger som minimerer risiko bestemmer hvor utsatt de er for risiko. Ifølge Staksrud er dermed evne en viktig egenskap når det kommer til å redusere risiko. I det følgende vil vi se på tre ulike måter man kan forstå barn sin evne til å vurdere risiko; via nevrologiske funn, som rasjonelle valg, eller at de tar risiko for spenningens skyld.

Ungdommen sin digitale kompetanse

Evnen til å vurdere risiko kan knyttes opp mot digital kompetanse. Forsknings-, og kompetansenettverk for IT i utdanning *ITU* definerer i rapporten *Digital skole hver dag - om helhetlig utvikling av digital kompetanse i grunnsopplæringen* (2005) digital kompetanse som individets evne til å bruke internett og annen digital nettverksteknologi. Kompetanse innebærer både ferdigheter og kunnskaper, ved siden av dømmekraft eller holdninger til å kunne vurdere og forstå sammenhenger (ITU, 2005, s.30). Dag Slettemås (2007) viser hvordan digital kompetanse også kan knyttes sammen med risiko. Digital kompetanse handler ikke bare om ferdigheter, men også evnen til å vurdere nåtidige og fremtidige konsekvenser ved bruk av, og ikke bruk av den digitale teknologien (Slettemås, 2007, s.27).

Med utgangspunkt i hvor ofte unge bruker ulike digitale tjenester er det lett å argumentere for at de mestrer denne teknologien godt. Internettet sin tydelige posisjon i ungdoms hverdag viser høy bruk, som igjen gir gode ferdigheter og med det en god digital kompetanse. *EU Kids Online II* (Livingston m.fl 2011) viser på sin side at høy digitale kompetansen ikke nødvendigvis henger sammen med trygg bruk: “More skills are associated with more, not less risk-because more use leads to more skills, more skills leads to more opportunities, and opportunities are linked to risk” (Livingston m.fl, 2011, s.42). Digital kompetanse inneholder flere komponenter. For eksempel er det å bruke ulike tjenester noe ungdom flest mestrer godt sammenlignet med eldre generasjoner. Men dette betyr ikke at de har like god kompetanse på andre sider ved det digitale slik som utlevering av persondata, risikoforståelse eller juridisk forståelse. Man kan se en til tider paradoksal tankegang; det argumenteres for at ungdom kan mer altså har høyere digital kompetanse enn de eldre generasjonene, samtidig som den unge alderen brukes som et argument for at de må “beskyttes” fordi de utsetter seg selv for mye risiko på internett.

Nevrologiske funn

Cass Sunstein (2007) viser hvordan ungdoms risikotakning kan forstås ved å se på hjernen sin utvikling. Hun mener at ungdom ofte tar risiko på grunn av svakheter i deres analytiske systemer, noe som kan føre til utilstrekkelig kontroll over impulsive eller uoverveide beslutninger. Med bakgrunn i dette mener Sunstein (2007) at mangel på informasjon ikke er forklaringen på hvorfor ungdom tar risikofylte valg:

« The problem is not what adolescent know, but what they do. Indeed, adolescent often know plenty. They have relevant information about relevant risks. They act recklessly not because they are ill-informed, but because their dopaminergic system is developing more rapidly than their cognitive control system» (Sunstein, 2007, s.147).

Flere nevrobiologer hevder at informasjonskampanjer dermed har liten effekt når det kommer til å redusere risikofylt atferd. Lignende finner man hos Staksrud (2013) som trekker frem at det har blitt hevdet at det er fysisk umulig for barn å se for seg potensielle utfall og forstå konsekvensene av disse utfallene da hjernen deres ikke er ferdigutviklet. Å kunne forutse konsekvenser av egne handlinger er ikke kun nevrologisk betinget. Skillet mellom hva ungdommene vet, og hva de gjør kan også forklares ved deres evne til å treffe rasjonelle valg. Forskning viser at fordeler gir større inntrykk enn risiko, noe som kan være med å forklare hvorfor ungdommer til tross for risiko, fortsatt velger å utføre handlingen.

Det rasjonelle valg

Når man skal forklare menneskers risikoatferd er det flere forskere som tar i bruk teorien om det rasjonelle individ. Når det kommer til ungdommer sin evne til å vurdere risiko er spørsmålet hvorvidt ungdom er kapable for rasjonell beslutningstaking. Med bakgrunn i dette har flere forskere tatt utgangspunkt i en “tynn” rasjonalitetsteori som tar for seg følgende: Barn har ofte sterke følelser av usårbarhet, og barn undervurderer sannsynligheten for negative utfall (Staksrud, 2013).

I de senere år har stadig flere forskere analysert ungdommer sin bekymring for personvern på internett i tråd med Protection Motivation Theory, også kalt PMT. PMT tar utgangspunkt i at individer kognitivt vurderer risiko, for deretter å utvikle motivasjon til å iverksette tiltak for å forebygge risikoen. Til slutt endrer de atferden sin for å forebygge risikoen (Hongliang mfl, 2016). Ved bruk av sosiale medier møter ungdommer ulike former for risiko som de må vurdere i form av en kost/nytte- vurdering. Motivasjonen til å forebygge risiko avhenger både av risikoen ved en atferd, og eventuelle fordeler ved å utøve atferden (Hongliang mfl. 2016).

I tråd med en slik vurdering blir den potensielle risikoen ved en atferd veid opp mot de eventuelle fordelene ved atferden. Dersom fordelene ved atferden er store kan det øke sannsynligheten for at en person utøver risikofylt atferd. Med henvisning til en rekke forfattere påpeker Hongliang mfl. (2016) at ungdommer er spesielt utsatt for risiko på nett da de har en tendens til å neglisjere langsiktig risiko. Staksrud (2013, s.159) mener at selv om man ser forskjell på barn og voksnes beslutningstaking betyr ikke det at barn tar mindre rasjonelle valg. Det rasjonelle valg forutsetter at man verdsetter ulike utfall forskjellig og at man velger ut i fra sine preferanser. Barn har mindre erfaring, og er muligens mindre informerte, men det betyr ikke at deres valg ikke er veloverveide. Staksrud (2013) mener at barn treffer valg på bakgrunn av en rasjonell overveielse av fordeler og ulemper, men at beslutningene de treffer har en tendens til å være mer preget av risiko enn beslutninger som er truffet av eldre og mer erfarne voksne. Forskning viser at ungdommer ofte treffer risikofylte beslutninger bevisst og kalkulert, fordi det er “verdt det”.

Risiko som spenning

Sonia Livingstone (2008) diskuterer i likhet med Staksrud (2013) hvordan ungdom vurderer risiko på en annen måte enn voksne, og hvordan også deres beslutningstaking kan sees på som rasjonell. Det en voksen ser på som risikofylt kan være akkurat det ungdommene er ute etter.

Livingstone (2008) mener at det er en kompleks relasjon mellom muligheter og risiko ved bruk av sosiale medier. Denne komplekse relasjonen kjennetegner ikke bare bruken av de sosiale mediene, men ungdomstiden i seg selv. Ifølge Erikson (2008) er ungdomstiden kompleks ved at:

The adolescent must develop and gain confidence in an ego identity that is simultaneously autonomous and socially valued, and that balances critical judgement and trust, inner unity and acceptance of social expectations. Thus, they make judgements that are difficult offline as well as online- whom to trust, what to reveal about yourself, how to establish reciprocity, when to express emotions, and so on”.

(Erikson referert i, Livingstone, 2008, s.397).

Det er i kraft av at de er ungdommer at deres avgjørelser blir annerledes enn voksnes. For å forstå hvorfor ungdom ofte velger å ta risikofylte valg er det viktig å huske at med enhver form for risiko kan det følge en mulighet. Det å ta risiko kan forstås som en test av din personlige styrke hvor spenning er den underliggende motivasjonen. De som tar risiko kan ses på som modige, og kreative. For ungdom kan selve risikoen være det positive, eksempelvis kan det å se pornografisk materiale potensielt bli sett på som en positiv erfaring av ungdom (Livingstone mfl. 2013). For å klatre på den digitale rangstigen må man akseptere noen former for risiko. Det er viktig å huske at ungdom ikke bare utsettes for risiko, men at de også kan skape risiko for andre, noe vi ser vi som svært relevant med hensyn til vår problemstilling - hvor ungdom ofte vil være både den krenkede og den som krenker.

3.3.2 Ansvar for å beskytte mot risiko

Diskusjonene omkring ungdom og internett tar ofte utgangspunkt i hvordan man skal beskytte barn og ungdom mot skadelige effekter ved internett. Staksrud (2013) mener at man i slike diskusjoner har en tendens til å fokusere på moralske utfordringer ved internett slik som pornografi, hatefulle ytringer, og fremstilling av vold. Det er bred enighet om at barn, og ungdom bør beskyttes på best mulig måte. Samtidig finnes det ulike oppfattelser av hva de er og bør være, noe som har ført til utfordringer i spennet mellom forskning, politikk og praksis (Staksrud, 2013, s.2).

Staten og organisasjoner

Historisk har staten hatt en sentral rolle når det kommer til beskyttelse av mindreårige. I Norden har velferdsstaten hatt en viktig rolle med sitt ansvar for å levere sosial velferd til barn og eldre (Staksrud, 2013, s.33). Disse velferdstjenestene er universale, noe som innebærer at alle unge har rett til dem. I vestlige samfunn har man som regel beskyttet mindreårig mot skadelige effekter

ved internett gjennom regulering og restriksjoner. Dermed er det å beskytte individer mot risiko en tematikk som beveger seg i spennet mellom frihet, og restriksjoner. I den forbindelse skriver Staksrud (2013, s.83): “The key to risk management, especially in relation to the access and use of the media in democratic society , is a balancing act of maximizing freedom and affordances while minimizing risk”.

Staksrud viser hvordan ansvaret for internettsikkerhet de siste årene har blitt “outsourcet” til ulike institusjoner og organisasjoner, både fra nasjonale institusjoner til europeiske institusjoner og ikke-statlige institusjoner (Staksrud, 2013, s.141). Ifølge Ulrich Beck referert i Staksrud (2013) kan ikke nasjonalstaten lenger håndtere risiko da internett gjør risikoen global. Staksrud (2013) mener at både teknologisk utvikling og institusjonelle endringer har endret måten vi beskytter barn mot effekter ved internett. Det medfører at forsøkene på å kontrollere internett på nasjonalt nivå, slik som endring av innhold og brukeratferd, ikke blir sett på som effektive. Dermed må man overlate noe av ansvaret til internasjonale aktører, og organisasjoner.

Leverandørens eget ansvar

I artikkelen *Risky Social Networking Practices Among “Underage” Users: Lessons for Evidence-Based Policy* (2013) argumenterer Livingstone, Olafsson og Staksrud for at sosiale mediene selv har et ansvar når det kommer til å beskytte brukerne. I den forbindelse henviser de til EU-kommisjonen sitt Safer Internet Programme som har blitt signert av de viktigste aktørene i Europa. Dette programmet ble etablert med bakgrunn i at sosiale medier ofte brukes av barn, til tross for at de ble designet for voksne. Målet med programmet er å ansvarliggjøre leverandørene, og det tar utgangspunkt i at de sosiale mediene bør etterstrebe flere former for beskyttelse mot risiko.

Safer Internet Programme fremmer at leverandørene bør øke bevisstheten om sikkerhetsopplæring, og akseptabel bruk av tjenestene. De skal jobbe for å sikre at sidene er tilpasset aldersgrensen, og sørge for å ha mekanismer som avviser, eller sletter mindreårige brukere under aldersgrensen. De skal gi brukerne verktøy og sørge for at mindreåriges profiler settes til privat automatisk, at brukere kan kontrollere hvem som har tilgang til informasjonen om dem, eller at profilene til mindreårige ikke skal være søkbare. Leverandørene bør videre sørge for enkle mekanismer hvor man kan rapportere oppførsel eller innhold som bryter med vilkårene for

bruk av tjenestene. I den forbindelse plikter også leverandørene å reagere når noen rapporterer ulovlig oppførsel eller innhold (Livingstone mfl. 2013).

Med bakgrunn i ansvaret de har for å beskytte brukerne har internettbransjen utviklet en rekke brukerstrategier, og tekniske verktøy for å minimere risiko. Disse strategiene er alt fra å forhindre at barn under 13 år kan bruke deres sider, utvikle sosiale medier spesielt designet for barn, utvikle sikkerhetsverktøy slik som personverninnstillinger, rapporteringsmuligheter eller sikkerhetsguide til barn og foreldre. Livingstone m. fl (2013) påpeker at man dog vet lite om effektiviteten til disse tiltakene. Deres studie viste blant annet at aldersrestriksjonene til sosiale medier ikke er effektive da 38% av 9-12-åringer bruker sosiale medier til tross for at aldersgrensen er 13 år (Livingstone mfl., 2013, s.304).

Individenes eget ansvar

Livingstone mfl. (2013) trekker frem at foreldre og barna selv også har et ansvar når det kommer til den håndteringen av online risiko mot mindreårige. Staksrud (2013) viser hvordan man har sett en overgang fra restriksjoner av internett slik som aldersgrenser, å forby innhold, og sensur til rådgivning og anbefalinger om hva som er passende innhold. Samtidig mener hun at det endelige valget er lagt til individene, enten det er foreldrene eller barna. Staksrud (2013) legger med bakgrunn i dette frem EU Kids Online II sin anbefaling:

“Children need to be encouraged to be responsible for their online safety as much as possible. New means of internet access, less open to adult supervision, are increasingly evident in young people’s internet use. (...) Awareness-raising should encourage self-governing behaviour, empowerment rather than restriction with the emphasis on responsible behaviour and digital citizenship” (Staksrud, 2013, s 151)

Livingstone mfl. (2013) mener at leverandørene, foreldrene og barna befinner seg i en vanskelig situasjon. På den ene siden har man leverandørene som designer tjenestene for voksne, samtidig som de setter en lav aldersgrense for å bruke tjenestene. På den andre siden har man de mindreårige som benytter seg av disse tjenestene for å etablere vennskap og intimitet online. Foreldrene på sin side er fanget i midten fordi de ønsker at deres barn skal passe inn blant andre jevnaldrende, samtidig som de er klar over at tjenestene barna deres bruker ikke er designet for å brukes av barn (Livingstone m. fl, 2013, s.315). Livingstone m. fl (2013) hevder at barn sin aktivitet på internett stammer fra en interaksjon mellom teknologiske tjenester (i dette tilfeller sosiale medier), konteksten de bruker de sosiale mediene i, samt ferdigheter. Alt dette påvirkes av

sosial innflytelse fra jevnaldrende, og rådgivning fra foreldre, samt landsfaktorer slik som aldersgrenser og lignende.

3.4 Tekno-rettslig bevissthet

Underveis i arbeidet med oppgaven så vi at svarene til ungdommene var konstruert rundt en teknologisk bevissthet da svarene deres sa noe om deres forståelse av teknologi. Vi bestemte oss derfor for å inkludere begrepet “techno-legal consciousness” som vi velger å oversette til tekno-rettslig bevissthet. Det er gjort lite teoretisering knyttet til dette begrepet i norsk kontekst. Kristin Bergtora Sandvik peker på at dette begrepet trenger å teoretiseres (Sandvik, 2018,126).

Vi forstår begrepet som en egen bevissthet knyttet til teknologi. Denne bevisstheten er konsentrert rundt personers tanker om teknologiens potensial, og begrensninger, og i hvilken grad man forholder seg til denne informasjonen. Den tekno-rettslige bevisstheten kan påvirke hvordan man tenker om sammenhengen mellom teknologi og rett, rettigheter og risiko. I denne oppgaven vil spørsmålet være om mindreårige er klar over de teknologiske mulighetene, og endringene ved plattformene de bruker, og slik vil vi se på deres tekno-rettslige bevissthet. Den tekno-rettslige bevisstheten hjelper oss som et analytisk konsept, til å få en bedre forståelse av hvordan aktørene tenker og forholder seg til områdene teknologi og rett.

Både teknologien i seg selv og den tekno-rettslige bevisstheten preges av temporalitet da den fortløpende er i endring. For å klargjøre begrepet vil vi ta utgangspunkt i den mest brukte plattformen blant våre respondenter, Snapchat. I denne redegjørelsen vil fokuset være på flyktighet, og hvordan det kan knyttes opp mot den tekno-rettslige bevisstheten. Den tekno-rettslige bevisstheten vil i analysen ikke presenteres som en egen del. Den vil imidlertid være gjennomgående i analysen av de andre bevissthetene.

3.4.1 Flyktighet

Danah Boyd (2007) mener at nettkommunikasjon har flere sentrale kjennetegn som gjør at den skiller seg fra kommunikasjon i den fysiske verden. Disse kjennetegnene er blant annet vedvarenhet og lagring, søkbarhet, reproduserbarhet og synlighet. Kjennetegnene viser hvor uklare skillene mellom det private og offentlige er i moderne nettkommunikasjon. Vi finner spesielt kjennetegnet vedvarenhet og lagring beskrivende for Snapchat som er den mest brukte plattformen blant våre respondenter. Muntlig kommunikasjon er som regel flyktig fordi den

opphører i det man forlater samtalen. Kommunikasjon på internett derimot vedvarer for all fremtid da den kan lagres, enten av nettstedet selv eller andre brukere. Denne lagringen medfører at man har liten kontroll over innholdet man produserer.

Snapchat ble først kjent som et “flyktig” sosialt medium da man kun hadde et par sekunder på å se det man hadde mottatt. Nye apper og lagringsmuligheter gjør at dette ikke lenger er tilfellet, og slik er “snappen” man sender ikke lenger noe flyktig som forsvinner, men noe som kan lagres og reproduseres (Graatrud, 2015). Dermed har selve hensikten med Snapchat som plattform endret seg. Oppfattelsen av Snapchat som et flyktig medium har også endret seg ved at det har vært rettet fokus på hvordan plattformen selv samler inn informasjon om brukerne. Snapchat samler inn tre former for informasjon om brukerne: informasjon som brukerne velger å gi dem, informasjon som de får ved at man bruker deres tjenester, og informasjon som de får fra en tredjeparter.¹⁶ Informasjon som brukerne velger å gi er typisk navn, passord, email, telefonnummer og fødselsdato. Samtidig innebærer det også informasjon som kommer frem gjennom snapper man sender, eller chatter man har på Snapchat.

Når det kommer til informasjon som blir til gjennom å bruke plattformen består det blant annet av brukeraktivitet slik som hvem du kommuniserer med, hvor lenge, og når du kommuniserer med dem, informasjon om innhold du skaper på Snapchat, informasjon om når du befinner deg, samt informasjon fra kamera eller bildebiblioteket ditt. Når det kommer til kamera og bildebibliotek må du godta at Snapchat har denne tilgangen for å overhode kunne sende bilder gjennom Snapchat. Informasjon de får fra tredjeparter er informasjon om deg som dannes av andre brukere når de bruker tjenestene. Dersom brukerne er klar over at Snapchat lagrer bilder man sender, og informasjon om dem kan det påvirke deres tekno-rettslige bevissthet, og slik bruken av plattformen. I hvilken grad ungdommene har en tekno-rettslig bevissthet omkring det at de som brukere kan lagre bilder, og at Snapchat som plattform lagrer ulik informasjon om deres bruk, vil dette muligens kunne påvirke hvorvidt de velger å sende, eller deler nakenbilder på denne plattformen.

---

¹⁶ Her finner man en oversikt over hvilke former for informasjon Snapchat lagrer om sine brukere: <https://www.snap.com/en-US/privacy/privacy-policy/>

Sammenfatning av den retts sosiologiske teorien

Dette kapitlet har redegjort for fire sentrale teorier knyttet til bevissthet. Rettsbevissthet sier noe om ungdommer sine oppfatninger av retten, og vil slik si noe om deres oppfattelse av hva er greit, og når noe går over til å bli ulovlig. Kapitlet har diskutert hvorvidt ungdom kan ha en subjektiv oppfattelse av rett grunnet deres unge alder, og har vist at diskusjonene omkring ungdom og rett ofte er preget av forenklete narrativer. Først ved å henvende seg til direkte til ungdommen når man vil undersøke deres rettsbevissthet kan få et riktig bilde av deres rettsbevissthet. Med tanke på at respondentene er såpass unge vil de ha begrenset erfaring med retten. Dermed vil deres oppfatninger stå i sentrum i analysen av deres rettsbevissthet.

Kapitlet har vist at ved å undersøke ungdommers rettighetsbevissthet kan man se i hvilken grad de forholder seg til rettighetene de innehar. Det å forholde seg til rettigheter innebærer både å ha kunnskap til rettigheter, samt i hvilken grad man føler at egne, og andres rettigheter blir ivaretatt. Ved å ta utgangspunkt i det horisontale perspektivet på rettighetsbevissthet ser man at rettighetsbevissthet er noe som kan variere, både fra ungdom til ungdom og konteksten den undersøkes i.

Videre har kapitlet fokusert på bevissthet knyttet opp mot risiko. Risikobevisssthet tar for seg hvordan ungdom håndterer risiko, og hvilke praktiske og emosjonelle mekanismer de tar i bruk. Kapitlet har vist at ungdom har evne til å vurdere risiko, men at andre forhold kan gjøre at deres valg er mer risikofylte enn valg truffet av voksne. Evnen ungdommer har til å minimere risiko bestemmer hvor utsatt de er for risiko. Ungdommers evne kan imidlertid påvirkes av en rekke forhold. Blant disse redegjør kapitlet for nevrologiske årsaker, hvorvidt ungdom kan foreta et rasjonelt valg, og det å ta risiko for spenningens skyld. Avslutningsvis presenterer kapitlet en fjerde bevissthet knyttet til forholdet mellom ungdom og rett. Den tekno-rettslige bevisstheten er konsentrert rundt personers tanker om teknologiens potensial og begrensninger, og hvordan man forholder seg til denne informasjonen. Ved å ta i bruk tekno-rettslig bevissthet som analytisk konsept kan man få bedre forståelse av hvordan ungdom tenker, og forholder seg til områdene teknologi og rett, her med fokus på Snapchat.

Sammen gir disse teoriene innsikt i forholdet mellom ungdom og rett. Denne innsikten er viktig da avhandlingens formål er å kartlegge hvordan mindreårig ungdommer forstår og opplever sin rettsbevissthet, rettighetsbevissthet og risikobevisssthet ved deling av nakenbilder.

4. Metode

Hovedformålet med oppgaven er å kartlegge hvordan ungdom forstår og opplever sin rettsbevissthet, rettighetsbevissthet og risikobevisssthet ved deling av nakenbilder. Vi ville kartlegge hvilke forståelser og opplevelser som er mest og minst utbredt blant ungdom. Dette innebærer at vi ønsker å gi noe om størrelsesforholdet mellom de ulike opplevelsene ungdommer har. For å undersøke størrelsesforhold må man ha respons fra større gruppe respondenter og derfor valgte vi å benytte oss av kvantitativ metode i form av spørreskjema. I en kvantitativ undersøkelse skaffer forskeren seg sammenlignbare opplysninger om et større antall enheter, uttrykker disse opplysningene i form av tall, og foretar en statistisk analyse av mønsteret i tallene i datamatriksen (Hellevik, 1999, s.110). Samtidig ønsket vi å undersøke hvordan ungdom snakker og argumenterer for sine synspunkter knyttet til deling av nakenbilder. For å kartlegge dette har vi tatt i bruk kvalitativ metode i form av plenumsdiskusjoner.

4.1 Utvalg

Oppgaven har som mål å si noe om mindreårig ungdommers deling av nakenbilder. Ideelt sett burde man hatt et tilfeldig utvalg av alle ungdom i landet. Oppgavens rammer, og de ressursene vi hadde tilgjengelig gjorde at dette ikke var mulig. Strategien ble derfor å plukke en håndfull skoler, noe som kan betraktes som et klyngeutvalg. Med klyngeutvalg menes at man ikke velger ut de enhetene som skal undersøkes direkte, men via klynger (Hellevik, 1999). Valget om å benytte seg av klyngeutvalg fra offentlige skoler var først og fremst tidsøkonomisk effektivt da det gjorde at data kunne hentes inn i større volum i løpet av korte tidsrom. Vi har hentet ut respondentene ved hjelp fra fire ulike offentlige skoler utenfor Oslo. På denne måten er klassene "klyngene". Til sammen ble dette 17 klasser, hvorav fem av klassene var tiendeklasser, og 12 av klassene var niendeklasser.

Respondentene i vårt utvalg er mellom 13 til 15 år gamle. Problemstillingene i denne avhandlingen er utvilsomt aktuelle også for andre aldersgrupper. Men vi valgte å holde oss til dette aldersspennet da vi ønsket mindreårig ungdommer som respondenter. Årsaken til at vi ønsket mindreårige ungdommer som respondenter var en kombinasjonen av at denne aldersgruppen er aktive "delere" på sosiale medier, samtidig som de er mindreårige etter norsk

lov. At temaene som tas opp i vår avhandling er relevant for utvalget ser man i rapporter slik som Barn og Medier Rapporten (2016) som viser at utvalget både er aktive delere samtidig som de lever “risikofylte” liv online. Slik er de i en alder hvor temaene er relevante, samtidig som de etter norsk lov er mindreårige, noe som medfører at de har krav på beskyttelse.

De skolene vi besøkte lå i snitt omtrent en time utenfor Oslo noe som kan betegnes som tettbebygde strøk. Det at vi valgte skoler utenfor Osloområdet kan ha gjort det enklere å få skoler til å stille elever til disposisjon. Vårt inntrykk er at skoler i utkanten får færre forespørsler om deltakelse i diverse prosjekter enn det skoler sentrert i bykjernen gjør. Videre valgte vi skoler utenfor Oslo fordi vi så for oss at forskjellene mellom og innad i skolene var mindre der. Oslo-skoler vil ofte variere i forhold til hvilke del av Oslo det er, og utvalget sett som samlet vil kunne være mer utsatt for “ekstremverdier” med tanke på om du gjør undersøkelsen på østkanten eller vestkanten for eksempel. Vi ser for oss at vi til en viss grad kan ha unngått dette ved å velge skoler utenfor Oslo – hvor vårt inntrykk er at klassene og trinnene var mer homogene.

Hovedgrunnen til at vi valgte ungdommer fra den offentlige skolen til respondenter er at vi ønsket et utvalg som ikke var gruppert på andre måter enn alder og bosted. Vi ønsket respondenter som dekket både de “mindre aktive” og de “mer aktive” bildedelerne på sosiale medier. Ved å ta utgangspunkt i hele klasser sikret vi at vi ikke bare fikk et utvalg som er engasjert i tema, men også de som kanskje ikke hadde følt det var relevant for dem å delta om vi hadde rekruttert på andre måter. Dette var også en av grunnene til at vi valgte å ikke bruke elektronisk survey uten å være tilstede som forskere. Ved bruk av elektronisk survey kunne vi muligens sikret oss flere respondenter men vi hadde ikke hatt mulighet til å kontrollert at de som faktisk deltok var en representativ gruppe. Slik kunne dermed utvalget vært overrepresentert av aktive delere, eller ungdommer som er engasjert i tematikken. Det er allikevel noen utfordringer knyttet til å si at utvalget er representativt for ungdommer i Norge. Dette blant annet fordi alle respondentene er ungdom som bor i tettbygde strøk i utkanten av Oslo. Men til tross for dette mener vi at svarmønsteret til de 300 ungdommene vi har intervjuet kan si oss noe om mindreårige ungdommer sine generelle holdninger omkring deling av nakenbilder.

4.2 Rekruttering

Vi startet rekrutteringsprosessen med å søke opp ulike ungdomsskoler som lå omtrent en time utenfor Oslo sentrum. Disse la vi inn i et Excel-ark hvor vi noterte kontaktinformasjon til

skolene, samt status slik at vi jevnlig kunne oppdatere når vi hadde vært i kontakt med de ulike skolene. Vi laget en mal på mailen som vi skulle sende til skolene, et infoskriv om prosjektet, og en samtykkeerklæring. I skrivene til skolene understrekte vi relevansen ved prosjektet, både for skolene og for foreldrene. For å gjøre det enda mer attraktivt for skolene å delta tilbydde vi oss å komme tilbake til skolene som deltok i etterkant for å presentere funnene våre.

I mars 2017 startet vi med å sende ut mail til ulike skoler med forespørsel om deltakelse i masterprosjekt. Vi startet såpass tidlig med å kontakte skolene da vi i forkant trodde det ville bli en utfordring å få skoler som ønsket å være med i prosjektet. Noen skoler svarte nokså raskt at de ikke hadde kapasitet til å delta i undersøkelsen grunnet mangel på tid. Andre var interesserte, og bekreftet at de ønsket å være med, eller kom med spørsmål knyttet til prosjektet.

I april 2017 satt vi igjen med fire ungdomsskoler som ønsket å delta. Vi lagte nå et nytt Excel-ark med oversikt over de bekreftede skolene. I dette Excel-arket noterte vi ned hvor mange klasser det var på trinnene på skolene, samt status hvor vi kunne skrive ned sist vi var i kontakt med disse skolene. Med tanke på at vi startet såpass tidlig å kontakte skoler var det viktig for oss å holde kontakten med de bekreftede skolene slik at de ikke skulle glemme avtalen mellom oss. Vi fortsatte derfor med jevnlig korrespondanse via epost hvor vi oppdaterte dem på prosjektet, samt stilte noen spørsmål av praktisk karakter.

I undersøkelser med barn sies det at man må gjennom to porter i rekrutteringsfasen; først må man overtale foreldrene til å la oss spørre barna, og deretter må man spørre barna om de vil delta i undersøkelsen (Haraldsen og Dale, 2002, s.126). I vårt prosjekt følte vi at vi måtte gjennom tre porter i rekrutteringsfasen. Det at vi skulle intervju ungdommene i skoletiden førte til at vi måtte få tilgang av skolene. Vårt inntrykk i rekrutteringsfasen var at det var enklere å få skoler som ønsket å være med enn vi først hadde forventet. Mange ønsket å være med grunnet prosjektets relevans for deres elever. Men det viste det seg imidlertid å bli en utfordring å avklare eksakt dato vi kunne besøke til skolene. Disse mailene tok det tid å få svar på, og vi måtte purre opptil flere ganger på enkelte skoler. Det er dog forståelig med tanke på at det er en del planlegging som skjer rett etter skolestart. Fra august til midten av september gikk det derfor mye tid til å purre på skoler, samt å holde kontakten med de skolene vi allerede hadde avtalt dato med.

4.3 Spørreskjemaet

Prosjektets kvantitative data består av data fra spørreskjemaundersøkelser av 300 mindreårige ungdommer i alderen 13 til 15 år. Spørreskjemaundersøkelser er en forholdsvis strukturert metode for datainnsamling hvor spørsmål stilles til et relativt stort antall mennesker, og der alle de som blir spurt svarer på tilnærmet samme sett av spørsmål (Østbye mfl., 1997, s.109). Den type spørreundersøkelse vi har brukt kalles *grupeerenquête* hvor forskeren samler respondentene i grupper og enten deler ut og samler inn spørreskjemaene, eller dikterer spørsmålene og får skriftlige svar (Østbye mfl., 1997, s.111). Denne formen for spørreundersøkelse egner seg der de som skal intervjues er naturlig samlet for andre formål enn intervjuing, slik som i vårt tilfelle i en skoleklasse. En av fordelene med grupeerenquête er at man kan kontrollere at respondentene ikke konfererer med hverandre når skjemaene fylles ut, samtidig som man kan assistere dersom noe er uklart i spørreskjemaet (Østbye mfl., 1997, s.105).

Spørreskjemaet består av 27 spørsmål. Flertallet av spørsmålene er atferdsspørsmål, men spørreskjemaet inneholder også noen kunnskapsspørsmål, og spørsmål om holdninger, meninger og følelser. Atferdsspørsmål dreier seg om ting respondenten har gjort, eller ting respondenten har observert, eller spørsmål som beskriver respondentens faktiske situasjon slik som yrke, alder og lignende (Østbye mfl., 1997, s.115). I vårt spørreskjema tar atferdsspørsmålene blant annet for seg hvor mange bilder respondentene deler, om de spør om samtykke før de deler bilder, om de har sendt et nakenbilde av seg selv, eller om de har opplevd å bli spurt om å sende et nakenbilde av seg selv og lignende. Kunnskapsspørsmål ønsker å avklare respondentens kunnskap om et spesielt fenomen (Jacobsen, 2000, s.242). Slike spørsmål er inkludert når vi ber respondentene krysse av for lovlig eller ulovlig, slik som om de tror det er en forskjell på det å oppbevare og dele nakenbilder. Videre er noen av spørsmålene knyttet til respondentens holdninger, meninger og følelser. Med slike spørsmål ønsker man å undersøke hvordan respondentene vurderer ulike forhold, eller hva slags holdninger de har til et fenomen (Jacobsen, 2000, s.242). I vårt spørreskjema tar holdningsspørsmålene blant annet for seg spørsmål knyttet til hvor stor sannsynlighet respondentene tror det er for juridiske konsekvenser ved deling av nakenbilder, når vi ber dem rangere hvor kjipe ulike konsekvenser hadde vært dersom noen hadde delt et nakenbilde av dem og lignende.

Spørreskjemaet består hovedsakelig av lukkede spørsmål. Ved lukkede spørsmål inneholder spørsmålsformuleringen de svaralternativene man regner med er relevante (Østbye mfl., 1997, s.113). Fordelen med lukkede spørsmål er at de gjør datamaterialet lettere å kode, reduserer risikoen for upresis tolkning av svarene, samtidig som de muliggjør at man kan sammenligne ulike respondenter (Østbye mfl., 1997, s.114). Vårt spørreskjema inneholder også noen åpne spørsmål. Ved åpne spørsmål er det respondenten selv som definerer og formulerer svarkategoriene han/hun vil bruke (Østbye mfl., 1997, s.113). De åpne spørsmålene i vårt spørreskjema er “oppfølgingsspørsmål” hvor respondentene kunne legge til informasjon. Ulempen ved bruk av åpne spørsmål er at svarene er avhengig av respondentens gjennomtenkning av spørsmålet, fantasi og formuleringsevne, noe som gjør det vanskelig å sammenligne ulike respondenter (Østbye mfl., s.114). Til tross for ulempene med åpne spørsmål ønsket vi å ha noen åpne spørsmål for å få mest mulig informasjon, samtidig som vi ville sikre at vi ikke hadde utelukket noen svaralternativer som var aktuelle for respondentene. De mer komplekse spørsmålene hvor respondentene ble bedt om å ta stilling til hva som er rett og galt, eller lignende besto imidlertid av klart definerte verdier.

Utarbeidelse av spørreskjemaet

Arbeidet med spørreskjemaet startet når vi skulle søke godkjenning fra NSD. I starten skrev vi ukritisk ned alle spørsmålene vi kunne komme på. I denne delen av prosessen tenkte vi at det viktigste var at NSD fikk et inntrykk av hvilke type spørsmål vi ønsket å stille. Etter hvert sorterte vi spørsmålene inn under de ulike underproblemstillingene våre. Dette var både for å gjøre arbeidet med spørreskjemaet mer oversiktlig for oss samtidig som vi undersøkte om spørsmålene egnet seg for å svare på problemstillingene våre. Vi utarbeidet det vi har valgt å kalle “leserveiledninger” før hvert tema for å gjøre spørreskjemaet mer oversiktlig og forståelig. Tanken med disse leserveiledningene var at de skulle hjelpe respondentene med å forstå hva de ble spurt om, samt å definere begreper som ble brukt i spørreskjemaet. I løpet av mai 2017 hadde vi et foreløpig utkast av spørreskjemaet.

Fra august 2017 startet vi å jobbe mer strukturert med spørreskjemaet. Vi gikk gjennom flere spørreundersøkelser som hadde ungdom som respondenter, og risiko på internett som tema. Dette gjorde vi for å få inspirasjon til utforming av spørsmål. Underveis i arbeidet med spørreskjemaet reflekterte vi over hvorvidt spørsmålene kunne være sensitive for respondentene. Vi ville først og

fremst at spørreskjemaet skulle ta for seg rett og rettigheter, og i liten grad åpne for avsløring av sensitiv informasjon. Men noen spørsmål, slik som “Har du noen gang opplevd å få tilsendt et nakenbilde?” med åpne svaralternativer, kunne i teorien ført til at noen av respondentene hadde navngitt personer. Vi fryktet at vi ville komme til en klasse hvor en eller flere elever hadde opplevd å få et nakenbilde spredt og hvor hele, eller deler av klassen visste om dette. Det hadde vært en vanskelig situasjon å håndtere, både for oss og den som hadde opplevd dette. Samtidig kan man ikke vite på forhånd hvorvidt dette har skjedd, og vi fant ut at det alltid ville være en risiko for at en vanskelig situasjon kunne utspille seg. Vi reflekterte over hvordan vi skulle håndtere dette med skadelig/ sensitiv informasjon om det skulle dukke opp underveis. Vi bestemte oss for å inkludere svaralternativene “vet ikke” og “ønsker ikke å svare” på de fleste spørsmålene som kunne oppfattes som sensitive, for å motvirke at respondentene følte at de måtte svare på noe de ikke hadde en mening om, eller ikke ønsket å åpne seg om.

Selv om respondentene, som i vårt tilfelle var mindreårige ungdommer, har evne til å besvare spørreundersøkelsen er det viktig at undersøkelsen tilpasses deres kognitive, og språklige kompetanse. I forskning med barn må både innsamlingsmetode, spørsmål og skjemaformering skreddersys i enda større grad enn undersøkelser rettet mot voksne (Haraldsen og Dale, 2002, s.143). Dette ønsket vi å sikre ved blant annet gjennomføre en pilotundersøkelse.

Pilotundersøkelse

For å kontrollere spørreskjemaet og målgruppens forståelse av spørsmålene valgte vi å arrangere en pilotundersøkelse. Den 7. september besøkte vi Groruddalen ressurscenter i regi av Røde Kors. Når vi kom til ressurscenteret fikk vi et eget rom. De frivillige på klubben tilbød seg å gå rundt på klubben for å høre om noen ungdommer ønsket å være med i pilotundersøkelsen. Vi vurderte det som fordelaktig da de kjente ungdommene og slik hadde lettere for å komme i kontakt med dem. Deltakerne i pilotundersøkelse bestod av både gutter og jenter i alderen 13 til 16 år. De fikk utlevert hver sitt spørreskjema i papirform. Vi presenterte oss, prosjektet, og forklarte formålet med pilotundersøkelsen. Når vi forklarte formålet med pilotundersøkelsen la vi vekt på at vi ønsket tilbakemeldinger slik at vi kunne forbedre spørreskjemaet og at vi dermed satt pris på alle typer tilbakemeldinger.

Vi bad deltakerne fylle ut spørreskjemaet og sette kryss ved spørsmål som var uklare, eller steder hvor de hadde andre tilbakemeldinger. Vi informerte dem om at vi ikke kom til å samle inn

spørreskjemaet i etterkant av undersøkelsen, og at dersom noen ikke ønsket å fylle ut spørreskjemaet kunne de lese spørsmålene uten å fylle ut svaret, eller de kunne svare fiktivt. Mot slutten hadde vi en gjennomgang hvor vi gikk i gjennom spørreskjemaet, og deltakerne fikk mulighet til å komme med tilbakemeldinger. I etterkant av gjennomgangen diskutert vi spørsmålene til plenumsdiskusjonen og scenarioene. Dette gjorde vi i en uformell samtale hvor vi leste opp spørsmålene og scenarioene, og deltakerne kom med tilbakemeldinger.

Til tross for at vi var åpne for alle mulige tilbakemeldinger knyttet til spørreskjemaet, var vi spesielt ute etter å få besvart noen spørsmål vi hadde på forhånd. Vi ønsket å vite hvor lang tid deltakerne brukte på å lese eller bevare spørreundersøkelsen, og tok derfor tiden underveis. De fleste deltakerne brukte omtrent 20 minutter på å fullføre spørreskjemaet, noen kortere og andre lengre. Videre ønsket vi å se om spørsmålene var forståelige for målgruppen, og om det var noen begreper eller formuleringer som var uklare. Dette fikk vi både besvart i tilbakemeldingene fra deltakerne, samt at vi observerte og noterte underveis hvilke spørsmål deltakerne stoppet opp ved, eller brukte lengre tid på.

Vår erfaring fra pilotundersøkelsen var at det ikke var en utfordring for deltakerne å dele sine tanker om temaet deling av nakenbilder. Før pilotundersøkelsen trodde vi at deltakerne ville synes det var flaut, men det fremsto som veldig naturlig for dem å snakke om dette. Underveis i arbeidet med spørreskjemaet synes vi det var vanskelig å definere hva ungdommer ser på som et nakenbilde, og vi valgte derfor å inkludere dette som et spørsmål i etterkant av gjennomgangen av spørreundersøkelsen. Av deltakerne i pilotundersøkelsen fikk vi forskjellige svar. Med utgangspunkt i disse svarene utarbeidet vi en foreløpig definisjon av nakenbilder som skulle brukes i spørreskjemaet. Men med tanke på at vi fikk forskjellige svar av deltakerne i pilotundersøkelsen valgte vi også å ha med dette som et spørsmål i plenumsdiskusjonene i klassene.

I pilotundersøkelsen fikk vi tilbakemeldinger fra deltakerne at de følte at de samme spørsmålene gikk igjen. Grunnen til det var at vi hadde brukt samme "oppsett" på noen spørsmål, og at det dermed virket som at noen spørsmål gikk igjen. Vi forsøkte å løse dette ved å ta bort noen spørsmål som hadde samme oppsett. Flere av deltakerne sa at de ikke hadde lest leserveiledningene, og at noen av spørsmålene dermed var uklare. Vi så at vi hadde en jobb å

gjøre når det kom til å gjøre spørreskjemaet mer oversiktlig, og at en sentral del av dette arbeidet var å fremheve disse leserveiledningene.

Websurvey

I starten av arbeidet med avhandlingen tenkte vi å ha spørreskjemaet i papirform. Etterhvert fant vi ut at vi heller ville bruke websurvey i form av UiO Nettskjema. Først og fremst fordi det ville gjøre etterarbeidet mye enklere da data enkelt kunne lastes ned i filformat. Det medførte at vi ikke trengte å “plotte” og vi ville dermed unngå menneskelig feil i denne delen av prosessen. Erfaringer fra pilotundersøkelsen viste at flere av deltakerne etter hvert ble utålmodige. Det at undersøkelsen var i papirform er en mulig forklaring da det kan virke overveldende å få en bunke ark fremfor seg. Det å bruke websurvey fungerte derfor som en god praktisk løsning på dette, men førte også med seg ny utfordring knyttet til anonymitet, da det registreres IP-adresser. Dette ble løst ved at elevene skulle ta i bruk skole-pc. Slik kunne besvarelsen kun spores tilbake til IP-adressen til skolen, og ikke til den enkelte elev. Vi startet med å sende ut mail til de bekreftede skolene for å undersøke om deres elever hadde skole-pc som de kunne bruke. Ved å ta i bruk UiO Nettskjema ble det også enklere å utforme selve spørreundersøkelsen da den kunne deles opp i ulike “slides” etter tema. Slik ble leserveiledningene mer synlige da respondentene måtte trykke seg videre før de kom til spørsmålene, og spørreskjemaet i sin helhet ble mer oversiktlig.

4.4 Gjennomføring

Datainnsamlingen ble gjennomført fra september til ut oktober 2017. En datainnsamlingsperiode på under to måneder er kort nok tidsrom til å anse at respondentene ble spurt på tilstrekkelig tilsvarende tidspunkter, og at datamaterialet dermed er sammenlignbart. Det er dog viktig å understreke at de ulike skolene kan lagt forskjellig vekt på opplæring knyttet til digital dømmekraft, noe som medfører at det kan være forskjeller i tilgang til informasjon på de ulike skolene. Dersom vi kunne gjennomført datainnsamlingen igjen ville vi kontrollert for dette ved å spørre ungdommen, eller lærerne om når de sist hadde om digital dømmekraft i regi av skolen.

Vi brukte en skoletime pr. klasse, og besøkte hele klasser. På tre av skolene samlet vi inn all data på en dag. Det medførte at elevene fikk minimalt med tid til å diskutere undersøkelsen med medelever som enda ikke hadde tatt den da vi gikk fra klasse til klasse uten pause. På den fjerde skolen måtte vi besøke skolen to ulike dager, henholdsvis onsdag og fredag da det var såpass mange klasser på det aktuelle trinnet. Elevene ved denne skolen kan dermed ha rukket å diskutere

undersøkelsen med andre elever. Men av praktiske hensyn var det umulig for oss å kontrollere for dette ved den aktuelle skolen. Samtidig så vi ikke noen tegn i datamaterialet, eller blant elevene på at dette hadde skjedd.

Alle respondentene satt på en egen pult og besvarte spørreskjemaet på en skole-pc. Vi sørget for å skape mellomrom mellom respondentene slik at de ikke så inn i skjermen til hverandre. De som ikke skulle være med på spørreundersøkelsen forlot klasserommet eller ble plassert på den andre siden av rommet slik at de ikke skulle forstyrre respondentene, eller følge med på svarene deres. Elevene som ikke var med fikk alternativt opplegg av læreren. Alle respondentene fikk så mye tid de ønsket til å fylle ut spørreskjemaet. De fleste brukte i underkant av 20 minutter. Noen satt lengre, og da var det viktig for oss å gi dem den tiden de trengte. Vi var nøye med å ikke spørre om når de var ferdig da det kunne føre til at de følte at de måtte skynde seg. Dersom vi så underveis at vi ikke kom til å rekke hele det kvalitative opplegget prioriterte vi å gi respondentene den tiden de trengte til spørreundersøkelsen.

Vi bestemte oss for å reise ut til skolene som skulle være med i prosjektet for å gjennomføre datainnsamlingen. Ulempen med å reise ut til skolene var at det var tidkrevende sett i forhold til å la respondentene selv besvare spørreskjemaet uten oss til stede. Men vi ønsket å oppsøke skolene fordi vi ville presentere prosjektet, samt være til stede for å besvare praktiske spørsmål knyttet til spørreskjemaet. Dersom vi hadde overlatt denne delen av prosessen til en lærer, eller en annen person ved skolen hadde vi mistet kontroll over hvilken informasjon som ble gitt til respondentene.

Vi startet hvert skolebesøk med en kort introduksjon av hvem vi er, hvilken utdanningsinstitusjon vi kommer fra, samt temaet for undersøkelsen. Dette var en kort, og relativt nøytral introduksjon, samtidig som vi ønsket å ha et åpent opplegg der respondentene visste hva de var med på. Vi minnet dem på at de måtte besvare spørreskjemaet anonymt, og individuelt, og at ingen opplysninger kunne spores tilbake til dem. Videre informerte vi dem også om at det ikke gjaldt å svare mest mulig riktig på spørsmålene, men at de skulle svare det de oppriktig mente eller trodde var rett.

I presentasjonen av oss og prosjektet ønsket vi fremstå som nysgjerrige på deres tanker rundt temaet, og slik innta en nysgjerrig eller undrende rolle. Vi presiserte at vi var ute etter hva deres

aldersgruppe erfarer som rett og rettigheter når det kommer til deling av nakenbilder, og at vi synes det er viktig å spørre de som er ungdommer for slik å kunne fremme deres tanker rundt tematikken. Når det kom til vår moralske posisjon ble vi enige om å påpeke innledningsvis at det er blitt vanlig å sende nakenbilder av seg selv. Vi nevnte ikke noe om hva som er lovlig eller ulovlig i tråd med loven. Dersom vi ble konfrontert med spørsmål om hva vi tenkte om deling av slike bilder ble vi enige om å si at det aldri er personen som sender bildet sin feil at det spres videre, og at det i slike situasjoner handler om å være en god venn, eller venninne.

4.5 Målefeil

Som Østbye mfl. (1997) redegjør for er det flere utfordringer knyttet til spørreskjemaundersøkelser. En av disse utfordringene er målefeil som definerer som: “Avvik mellom den sanne verdien og verdien som en enhet er tilordnet på en variabel, som kan være systematiske eller tilfeldige” (Østbye mfl, 1997, s.121). Slik kan målefeil føre til at data gir et lite reliabelt bilde av den operasjonelle variabelen.

Det å bruke “vet ikke” som et svaralternativ for hyppig kan føre til målefeil. Fordelen med å bruke “vet ikke” som svaralternativ er at man ikke tvinger respondenter som ikke har en klar holdning til å ta et valg. Ulempen er imidlertid at svaralternativet kan få de som er usikre til å velge dette svaret da det på mange måter representerer noe nøytralt og uforpliktende. På denne måten kan respondentene svare “vet ikke”, selv om de egentlig har en oppfatning (Østbye mfl., 1997, s.121-122). I vår undersøkelse har vi “vet ikke” som et svaralternativ på flere av spørsmålene. Siden våre respondenter er mindreårige ungdommer mente vi det etiske perspektivet ved dette veide tyngre enn risikoen for at noen kom til å svare “vet ikke” fordi de så på det som noe nøytralt og uforpliktende. Det at noen av våre spørsmål er kunnskapsspørsmål fører til at “vet ikke”-svar i vår undersøkelse også kan gi oss viktig informasjon. Samtidig ser vi i etterkant at vi kunne vært mer kritiske til hvor ofte vi inkluderte “vet ikke” som et svaralternativ. Vi ser at vi på noen av spørsmålene kunne fått respondentene til å ta stilling til et spørsmål uten at det hadde vært etisk problematisk.

Det å bruke “på midten” svar som et svaralternativer kan også føre til målefeil ved at respondenter kan søke mot disse midtre svarene, selv om de har en mening. Som strategi kan man ta bort disse svaralternativene og tvinge respondentene til å gi uttrykk for en klarere holdning. Dette kan i sin tur imidlertid føre til andre målefeil (Østbye mfl., 1997, s.121-122). Det at våre

respondenter er mindreårige førte til at vi ikke ønsket å tvinge dem til å svare. Men de måtte selvfølgelig i de fleste spørsmålene ta stilling til, og gi uttrykk for en holdning eller et synspunkt. Dette mener vi kan forsvares ved at de fikk svare individuelt, og med en garantert anonymitet.

En annen målefeil er det som kalles “ja-effekten”. Den går ut på at respondenter og mennesker generelt har en tendens til å svare “ja” eller “enig” eller sagt på en annen måte; gi positive svar. I vår undersøkelse finnes det en risiko for at respondentene har svart “ja” siden det var det moralsk riktige svaret, selv om deres holdninger egentlig tilsa noe annet. Vår rolle som forskere kan ha forsterket ja-effekten dersom respondentene har sett på oss som noen med en moralsk agenda om at “nakenbilder feil”. “Ja-effekten” henger sammen med risikoen for at respondentene vil gi svar som “forskeren vil like” som videre vil kunne gi målefeil. Det at våre respondenter er mindreårige, og vi er voksne studenter fører til at risikoen for “ja-effekten” vil være tilstede. Denne skjeve maktbalansen kan ha påvirket respondentenes svar. Dette forsøkte vi å være bevisst på gjennomgående i gjennomføringen av datainnsamlingen og i analysen av dataene. Samtidig var vi nøye med å understreke for respondentene at vi var ute etter deres tanker og opplevelser. For å kontrollere for “ja-effekten” vil vi sammenligne våre data med tidligere forskning i analysen.

En vesentlig styrke ved spørreskjemaer er at de sterkt reduserer risikoen for at forskeren påvirker respondentene i intervjusituasjonen. Som forsker kan man imidlertid også påvirke respondentene i utformingen av spørreskjemaet. I utformingen av spørreskjemaet var vi bevisst på å unngå generelle spørsmål samt å ikke formulere spørsmål som kunne provosere, såre, støte noen eller skape forvirring (Mordal, referert i Østby mfl., 1997, s.121-122). Det å lage et spørreskjema krever arbeid, avveininger og valg. Det vil alltid finnes ulemper og fordeler ved de ulike strategiene man velger, enten om det er å “tvinge ut” svar, eller å alltid gi respondentene muligheten til å ikke ta stilling til ulike spørsmål. Det viktigste er at man gjennom hele prosessen, fra utarbeiding av spørreskjema til analyse, har et bevisst forhold til dette.

4.6 Plenumsdiskusjon

De kvalitative dataene i avhandlingen består av både åpne spørsmål fra spørreskjemaet, samt plenumsdiskusjoner i skoleklassene. Plenumsdiskusjoner er en form for gruppeintervju. Gruppeintervju er en kvalitativ forskningsmetode som går ut på at flere mennesker sammen diskuterer et tema med en forsker som leder og er ordstyrer (Brandth, 1996, s.145). I mange

grupper vil individuelle synspunkter ha en tendens til å tones ned, og vi får frem hva gruppen som helhet mener (Jacobsen, 2000, s.142). Før vi besøkte skolene bestemte vi oss for å dele respondentene inn i grupper når vi skulle ha plenumsdiskusjon i klassene. Vi forventet at det ville bli en utfordring å få til aktive diskusjoner i klassene. Det å dele inn i grupper vurderte vi som fordelaktig da det ville kunne avhjelpe dette ved at man svarer på vegne av en gruppen istedenfor som seg selv. Samtidig vurderte vi det dithen at det ville være enklere for den enkelte ungdom å komme til orde når klassen var delt inn i mindre grupper. I noen klasser fikk læreren hovedansvar for å dele inn i grupper. Årsaken til at vi overløt ansvaret til læreren var fordi vi tenkte læreren hadde mer kjennskap til hva som ville fungere når det kom til grupperinger i klassen. I noen klasser, hvor læreren ikke var tilstede, delte vi selv inn i grupper. Da delte vi inn i grupper etter hvor elevene satt da det var tidsbesparende fordi elevene ikke trengte å forflytte seg i klasserommet. Gruppene bestod av fra 4-5 deltakere.

Når man tar i bruk gruppeintervju som metode er det viktig å vurdere om temaet passer for deltakerne, og ikke er av for privat karakter. Det deltakerne forteller forskeren, forteller de samtidig til de andre som er med i gruppen (Brandth,1996,146). Deling av nakenbilder er utvilsomt et relevant tema for respondentene. Samtidig kan også temaet forstås som privat. Dette var vi observante på når vi utformet spørsmålene og scenarioene som dannet utgangspunkt for plenumsdiskusjonen. Vi var opptatt av at spørsmålene skulle være av generell karakter, eksempelvis "Hva er et nakenbilde?". Vi bestemte oss for å bruke fiktive scenarioer for å motvirke en sosial dynamikk i klassen hvor enkeltelever kunne bli navngitt eller latterliggjort. Ved bruk av fiktive scenarioer kunne respondentene dele sine tanker rundt temaet uten å føle at de måtte dele egne, eller andres erfaringer i plenum.

Gjennomføring

Plenumsdiskusjonen i klassene ble holdt i etterkant av spørreundersøkelsen, og var lagt opp som et uformelt, semistrukturert gruppeintervju. Diskusjonen tok utgangspunkt i to åpne spørsmål, og et scenario som var utformet før vi oppsøkte skolene. Vi benyttet oss av en intervjuguide med oversikt over hovedspørsmål, og eventuelle oppfølgingsspørsmål som vi kunne stille underveis i samtalen. Hensikten med oppfølgingsspørsmålene var at de både skulle få intervjupersonene til å gi mer nyanserte svar, samt å utdype meningen i intervjupersonens utsagn (Thagaard,2009)

Samtidig fungerte oppfølgingsspørsmålene som en form for sikkerhet for oss da vi tok dem i bruk i tilfeller hvor samtalen stod fast.

Spørsmålene, og scenarioene ble presentert for gruppene på en Key-note. Gruppene fikk omtrent 5-10 minutter til å diskutere hvert spørsmål og scenario avhengig av hvor mye tid vi hadde til rådighet. Etter hvert spørsmål tok vi en muntlig gjennomgang høyt i klassen før vi gikk over til neste spørsmål. I denne gjennomgangen henvendte vi oss til gruppene, hvor en eller flere av gruppens medlemmer svarte på vegne av gruppen. Vi valgte å ikke benytte oss av opptaksutstyr underveis. Spørsmålet om man skal basere seg på opptak eller ta notater underveis, må vurderes både i forhold til intervjupersonene og til tema for intervjuet (Thagaard,2009, s.102). Vi vurderte det dithen at det kunne være vanskelig å få ungdommen til å åpne seg om deling av nakenbilder. Tilstedeværelsen av et opptaksutstyr kunne forverre dette ytterligere. Derfor bestemte vi oss for at en av oss skulle ha ansvar for plenumsdiskusjonen, imens den andre skulle notere ned det som ble sagt underveis.

Det at vi var to i gjennomføringen var med å redusere en av utfordringene som ofte forbindes med å notere. Når forskeren noterer underveis vil mengden data bli redusert. Det kan være problematisk å både måtte notere ned det viktigste intervjupersonen sier, stille relevante spørsmål, og samtidig gi personen tilstrekkelig oppmerksomhet til at intervjuet flyter godt (Thagaard,2009, s.102). Ved å fordele disse rollene mellom oss sørget vi for at diskusjonen i klassen fløt godt, og at elevene fikk tilstrekkelig oppmerksomhet, samtidig som viktig informasjon ble nedskrevet. Men noe informasjon har gått tapt da vi ikke hadde mulighet til å notere ned alt som ble sagt. Å skrive notater innebærer en analyse da forskeren sorterer informasjon samtidig som han eller hun skriver (Thagaard,2009, s.102). Vi noterte hovedmomentene i diskusjonen, i en noe kortere form. Det innebærer at vi ikke kan redegjøre for våre, eller respondentenes nøyaktige formuleringer.

Den som hadde ansvar for plenumsdiskusjonen inntok en mellomposisjon mellom åpen og passiv rolle. I denne rollen kommer intervjueren med en innledning om temaet, stiller et åpent spørsmål for så å la gruppen diskutere (Jacobsen, 2000, s.144). I denne rollen åpnes det for at intervjueren kan bryte inn i flere sammenhenger. Vi prøvde stort sett å la diskusjonen av spørsmålene foregå uten innblanding fra oss. Men noen ganger var det nødvendig at vi brøt inn, enten for å regulere

slik at alle som ville fikk snakke, for å følge opp noe som ble sagt, eller når diskusjonen satt fast eller gikk av sporet (Jacobsen, 2000).

I etterkant av hvert skolebesøk satt vi oss ned og skrev en utfyllende rapport med våre tanker rundt hva som hadde fungert og ikke. Denne rapporten ble skrevet rett etter skolebesøket slik at observasjonene våre fortsatt var ferske. Opplegget for plenumsdiskusjonen revurderte vi underveis. Etter å ha besøkt to skoler kom vi med nye spørsmål, og nye scenarioer. Årsaken til det var fordi vi ønsket å tilrettelegge for en aktiv dialog, samtidig som vi følte at vi hadde fått tilstrekkelig med kvalitative data på de to tidligere spørsmålene. Vi endret også kjønnene i de fiktive scenarioene for å se om dette kunne påvirke diskusjonen i gruppene.

Situasjonsbetingede forhold

Det er flere situasjonsbetingede forhold som kan ha påvirket plenumsdiskusjonen. Jacobsen (2000) trekker blant annet frem at gruppestørrelse kan ha stor innvirkning på hvordan utvekslingen av synspunkter foregår. Dersom gruppen er for liten vil det begrense meningsutvekslingen, og er gruppen for stor blir det lettere for enkeltpersoner å skjule seg (Jacobsen, 2000, s.143). Optimal gruppestørrelse er en plass mellom 5 og 8 deltakere.

Vi valgte en gruppestørrelse på mellom 4-5 medlemmer. Det vurderte vi som fordelaktig med tanke på at vi ikke visste hvor aktive diskusjonene i klassen kom til å bli. Derfor valgte vi å ligge på et mindre antall medlemmer i hver gruppe for å sørge for at det ble lettere for medlemmene i gruppen å uttrykke sin mening.

Det er viktig å være klar over at de resultatene man får ut av et gruppeintervju i stor grad er et produkt av gruppeprosesser (Jacobsen, 2000, s.142). Resultatet er meget følsomt for makt- og dominansforhold som utvikler seg i enhver gruppe. Noen vil prate mye, og undertrykke andres synspunkter gjennom latterliggjøring, argumentering og andre hersketeknikker. For å sørge for at noen grupper ikke tok for stor plass rullerte vi på hvilken gruppe som skulle starte diskusjonen. Underveis så vi at det som regel var en person som tok ordet og svarte på vegne av gruppen. Dette var nok de som følte seg mest komfortable med å dele sine synspunkter og tanker i plenum. For å sikre at også andre medlemmer i gruppen fikk sagt sin mening sørget vi alltid for å henvende oss til de som ikke hadde sagt noe, ved å spørre om vedkommende hadde noen tanker, eller ønsket å legge til noe. Vår erfaring var at dette ofte hjalp de litt roligere medlemmene i gruppen til å dele sine tanker.

Videre kan andre forhold som sosialt miljø i klassen, lærerens tilstedeværelse, og variasjoner i hvor opplagte elevene var ha påvirket diskusjonen i klassen. Forhold som dette er vanskelige å kontrollere, men vi forsøkte å utvikle strategier for å minimere disse forholdenes påvirkning. Vi forsøkte for eksempel å minimere lærerens påvirkning ved å, så godt det lot seg gjøre, sørge for at læreren ikke gikk rundt i klasserommet underveis i undersøkelsen. Vi så variasjoner i hvor opplagte elevene var da diskusjonene ikke var så ivrige mandag morgen og fredag ettermiddag. I tilfeller hvor elevene var mindre opplagte hjalp vi dem i gang, og benyttet oss av oppfølgingsspørsmålene vi hadde utarbeidet i forkant.

Til tross for at vi var nøye med hvordan respondentene skulle oppfatte oss, kan det hende at de hadde en annen oppfatning enn det vi ønsket å fremme. Vår oppfatning var at respondentene så på oss som “voksne forskere fra universitet”. Dermed eksisterte det en form for maktubalanse mellom oss og dem, noe som kan ha påvirket svarene deres. Samtidig sørget vi flere ganger for å understreke at vi ikke var eksperter, men at vi var ute etter deres tanker, og synspunkter rundt temaet. Dette for å redusere følelsen av at de måtte gi svar som stemte overens med vår oppfatning av temaet. På en skole opplevde vi at lærerne gjentatte ganger presenterte oss som politistudenter. Vi var usikre på hvor de hadde fått denne informasjonen fra da vi flere ganger i mailkorrespondansen hadde påpekt at vi studerte rettssosiologi. Vi var nøye med å forklare elevene at vi studerte rettssosiologi og hva rettssosiologi er da vi tenkte det kunne påvirke svarene deres dersom de trodde at vi var politistudenter. Det kunne ha ført til at de tenkte de måtte gi “korrekte” svar, og at det ble vanskelig å svare ærlig dersom de hadde gjort noe ulovlig.

4.7 Dataanalyse

Som analyseverktøy valgte vi å ta i bruk Stata ¹⁷. Bruken av UiO Nettskjema gjorde at datamaterialet enkelt kunne lastes ned som fil, som deretter kunne leses inn i Stata. Før vi startet med selve dataanalysen bearbeidet vi datamaterialet. Denne bearbeidingen innebar at vi endret navn på variabler, kodet datamaterialet, samt laget dummyvariabler hvor vi samlet ulike svaralternativer. Når det kommer til hvordan vi to har samarbeidet i Stata har vi stort sett arbeidet sammen på en pc. Vi følte det var nødvendig å være to når det kom til denne prosessen, istedenfor å dele arbeidsoppgavene mellom oss. Det har gjort at dataanalysen har vært mer

---

¹⁷ Stata er en statistikkpakke med hundrevis av statistiske metoder og verktøy.
<https://www.uio.no/tjenester/it/forskning/statistikk/statistisk-programvare/>

tidkrevende enn den kunne vært dersom vi hadde fordelt arbeidsoppgavene mellom oss. På den andre siden har det gjort at begge vært delaktige i alle leddene i dataanalysen, noe som også har ført til at vi har vært to om å kontrollere de ulike prosessene, og utelukke eventuelle feil.

Variablenes målenivå bestemmer hvor avanserte analyseteknikker man kan ta i bruk (Hellevik, 1999). Variablene i vårt spørreskjema befinner seg på nominal- og ordinalnivå. Dermed ønsket vi å ta i bruk deskriptiv statistikk. Innenfor deskriptiv statistikk er det stort sett de enkleste analyseteknikkene man beskjeftiger seg med (Hellevik, 1999, s.199). Vår analyse er deskriptiv da vi avdekker og beskriver tendenser i datamaterialet. Det vil vi gjøre ved å ta i bruk både univariate, og bivariate analyser. Univariate analyser beskriver en og en variabel om gangen ved hjelp av ulike statistiske mål (Jacobsen, 2000, s.297). Vår analyse består av flere univariate frekvensfordelinger som redegjør for enkelte fenomener og egenskaper. Bivariat analyse ønsker å se om to variabler samvarierer (Jacobsen, 2000, s.297). De bivariate tabellene i vår analyse tar utgangspunkt i variablene kjønn, alder, og antall bilder. Samlet vil de univariate fremstillingene beskrive ungdommene og fenomenet, og de bivariate fremstillingene vil ta for seg eventuelle forskjeller i fordelinger, blant annet mellom jenter og gutter, mellom alder og mellom de aktive og de mindre aktive bildedelerne.

Fordelen med å holde analysen på mindre avansert analysenivå er at avhandlingen kan leses og forstås av et bredere publikum, og slik fører til økt gjennomsiktighet. Ved bruk av avanserte analyseteknikker er det kun eksperter som har mulighet til å forstå og vurdere de konklusjonene som trekkes, og dermed begrenser man andre menneskers mulighet til å gjøre det samme (Hellevik, 1999, s.200). Da vår avhandling er et kartleggingsstudie følte vi ikke det var nødvendig med et avansert analysenivå. At avhandlingen skal kunne leses og forstås av alle er et mål i seg selv da vi ønsker at avhandlingen skal kunne bidra til viktig innsikt (for alle), om ungdom og deres kunnskaper om rett, rettigheter, og risiko.

De åpne spørsmålene fra spørreskjemaet vil bli trukket frem underveis i dataanalysen av det kvantitative datamaterialet. Hensikten med de åpne spørsmålene i spørreskjemaet er at de skal gi oss mer detaljert informasjon ved å gi respondentene muligheten til å utdype sine svar, eller legge til informasjon. Dermed er det hensiktsmessig at disse dataene, til tross for at de er kvalitative, brukes til å nyansere den kvantitative analysen. Når det kommer til de kvalitative dataene fra plenumsdiskusjonene i klassen vil analysen av disse følge i et eget kapittel. Disse dataene er

analysert ved at vi har studert notatene våre fra diskusjonene, og sett etter mønstre i respondentenes svar. De er ikke kodet eller kvantifisert men analysert ved at vi har sett etter mønstre.

4.8 Metodene samlet

Da kvalitative og kvantitative tilnærminger gir ulike typer data kan det være fordeler ved å kombinere begge typer metoder innenfor samme forskningsprosjekt (Thagaard,2009, s.18). Det å kombinere kvalitative og kvantitative metoder kalles for metodetriangulering. I vår studie har vi kombinert kvantitativ og kvalitativ metode på to måter. Først ved at spørreskjemaet inneholder åpne spørsmål hvor respondentene kan svare med sine egne ord. Deretter ved bruk av plenumsdiskusjon i klassene som en delundersøkelse i forskningsprosjektet. Formålet med å kombinere kvantitativ og kvalitativ metode var et ønske om mer nyanserte data. En fare ved kvantitativ metode er at undersøkeren på forhånd definerer hva som er relevant å svare på (Jacobsen,2000, s.119). Det medfører at det blir lite plass til opplysninger om forhold som ikke er med i spørreskjemaet, forhold som kanskje er mer interessante enn det vi spør. Ved å inkludere kvalitativ metode ønsket vi å gi respondentene mulighet til å tilføye, eller komme med ny informasjon som ikke hadde kommet frem gjennom et spørreskjema med lukkede svaralternativer. Slik kan man si at svakhetene ved den kvantitative metoden blir veid opp med styrkene til den kvalitative metoden, og at dataene vi sitter igjen med er mer nyanserte enn dersom vi kun hadde benyttet oss av en av metodene.

4.9 Dataenes kvalitet

Dataenes kvalitet kan blant annet vurderes ut fra studien sin validitet, reliabilitet, samt dataenes generaliserbarhet. Validitet kan oversettes til gyldighet, og noe som først og fremst går ut på relevans i forhold til problemstillingen, nemlig “det å måle det man sikter på å måle” (Østbye mfl., 1997, s.36). Begrepet kan brukes både om resultatet av en operasjonalisering, og om hele analysen sin validitet. Østbye mfl (1997) viser hvordan man kan se på analysens totale validitet som summen av den *definisjonsmessige validiteten* og *reliabilitet* forstått som gyldighet av dataanalysen.

Definisjonsmessig validitet er “knyttet til hvor godt vi greier å fange opp de begrepene vi har på det teoretiske nivået i vår innsamling og analyse av empirisk data” (Østbye, 1997, s.37). Denne overgangen fra de teoretiske begrepene til begrepene som brukes i den empiriske undersøkelsen

kalles operasjonalisering, og her kan det dukke opp flere feil som kan svekke den definisjonsmessige validiteten. Sagt med andre ord: Greier vi med vårt spørreskjema å fange opp hvordan mindreårig ungdom i alderen 13 til 15 år forstår og opplever sin rettsbevissthet, rettighetsbevissthet, og risikobevissthet ved deling av nakenbilder?

Vi har arbeidet med å sikre oss den definisjonsmessige validiteten på flere måter. For det første har spørreskjemaet blitt utarbeidet med utgangspunkt i problemstillingen og underproblemstillingene som ligger til grunn for avhandlingen. Dette er en styrke for oppgavens definisjonsmessige validitet. Både gjennom pilotintervjuer, leserveiledninger og ved å diskutere definisjoner mellom oss og med respondentene har vi sikret oss at forståelsen av definisjoner, og spørsmål er riktig. Det at vi var tilstede under datainnsamlingen har også sikret validiteten ved at respondentene kunne spørre oss om noe var uklart. Det vil allikevel kunne eksistere usikkerhetsmomenter slik som målefeilene vi redegjorde for tidligere. Den totale validiteten vil kunne variere fra spørsmål til spørsmål, og vi vil derfor kommentere dette fortløpende i analysen der vi ser det som relevant.

Reliabilitet

Som vi forklarte tidligere i kapittelet kan man samlet sett si at definisjonsmessig validitet og reliabilitet til sammen utgjør analysens totale validitet. På denne måten vil validiteten og reliabiliteten kunne fungere overlappende, men med en total sum. Reliabilitet defineres som: “kvaliteten i innsamlingen, bearbeidingen og analysen av dataen” (Østbye mfl, 1997, s.37). På denne måten knytter reliabilitet seg til pålitelighet. Generelt kan man si at “kvantitativ analyse har sin styrke når det gjelder å holde høy reliabilitet, mens kvalitativ analyse kan bringe forskeren tettere inn mot kjernen av de teoretiske begrepene, altså skåre høyt på definisjonsmessig validitet” (Østbye mfl., 1997, s.37). Slik kan et formalisert spørreskjema ha begrensninger med tanke på hvor tett man kan komme inn på ulike kompliserte teoretiske begreper. Vi mener å ha løst deler av dette ved å også ha en kvalitativ del, hvor vi har kunnet gå nærmere inn i diskusjon og redegjørelser rundt ulike begreper.

Ved å se på innsamlingen og bearbeidingens reliabilitet vil vi argumentere for at en av styrkene her er at dataen er samlet inn med et forhåndsutarbeidet og standardisert spørreskjema. På denne måten kan man etterprøve de ulike resultatene. Underveis i datainnsamlingen skrev vi metodedagbok hvor fremgangsmåte, og tanker underveis i prosessen ble nedskrevet. Dette,

kombinert med at vi tidlig utarbeidet dokumenter som var utgangspunkt for opplegget på skolene, gjør det mulig å etterprøve de ulike resultatene.

Men å samle inn identisk data lar seg selvfølgelig ikke gjøre av flere ulike grunner. For det første blir utvalget eldre, og holdningene vi målte kan fort endre seg da holdningskampanjer, og ny informasjon om de teknologiske plattformene kan nå utvalget. Det samme utvalget vil kunne svare annerledes da det å delta i undersøkelsen i seg selv kan skape en ny bevissthet rundt tema. Med bakgrunn i dette trenger ikke annerledes funn å symbolisere feilmålinger, men rett og rett at utvalget og virkeligheten rundt er i endring. Reliabiliteten til bearbeidingen er styrket ved at vi ikke selv har gjort plottingen, men at dette har skjedd digitalt via nettskjemaet vi brukte. Dette gjør at kvaliteten er høy, og ikke utsatt for menneskelige feil. Det at vi var to om bearbeidingen og analysen av dataene er også med å styrker reliabiliteten.

Som redegjort for vil et prosjekts reliabilitet og validitet til enhver del av prosessen bli utfordret av ulike faktorer, og vi mener et åpen og bevisst forhold til dette underveis i analysen vil sikre avhandlingens validitet og reliabilitet.

Generalisering

Generalisering er et begrep som kan defineres på ulike måter. Vi tar her utgangspunkt i generalisering som det å trekke konklusjoner fra et utvalg til en større gruppe individer. For at man skal kunne si noe om alle enhetene problemstillingen omhandler, med utgangspunkt i et utvalg må det stilles visse krav. Slik oppstår det som kalles et generaliseringsproblem: "Hvordan skal en kunne si noe om alle enheter som inngår i problemstillingen, når man bare har undersøkt noen av dem?" (Hellevik, 1999, s.114). Løsningen på dette problemet knyttes til to forhold: krav til antall enheter og fremgangsmåten man tar i bruk når man finner utvalget (Østbye, 1997, s.38). Altså hvor representative de utvalgte enhetene er for alle relevante enheter. På denne måten kan også problemer knyttet til generaliserbarhet sees på som en del av reliabilitetsproblemene; er de generaliseringene vi gjør med bakgrunn eller med grunnlag av vår analyse pålitelige? Er det riktig, og har vi lov?

Hvis vi først ser på antall enheter gjør det at vi har data fra 300 respondenter det mulig for oss å se ulike mønstre. På denne måten gir det grunnlag for å generalisere innad i utvalget. På den andre siden kan det være vanskelig å gjøre en forsvarlig statistisk generalisering med det antall respondenter som vi har, men her er det ingen fasit.

Når det kommer til fremgangsmåten ved å finne utvalget har vi som vi har redegjort for tidligere tatt bruk av det som kalles et klyngeutvalg. Dette er en form for sannsynlighetsutvelging, som i utgangspunktet kan forsvares å brukes til generalisering. Men selv om det er et sannsynlighetsutvalg er ikke antall respondenter hos oss stort nok til at man unngår risikoen for at tilfeldigheter kan ha påvirkning eller innvirkning på dataene. Klyngeutvelgingen vil på mange måter forsvare generalisering siden det sikrer både variasjon og mangfold i utvalget, men denne formen for utvelging vil også kunne utfordre samme generaliserbarhet da vi kun har fire skoler, og alle er fra områder som kan betegnes som tettbygde strøk. Vi vil derfor oppsummerende argumentere for at selv om utvalget ikke nødvendigvis gir grunnlag for statistisk generalisering, fremlegger og avdekker det visse mønstre om holdninger og tanker som er representative for ungdommer i alderen 13 til 15 år bosatt i tettbygde strøk i utkanten av Oslo. Utvalget er ikke representativt for alle ungdommer i landet, men for ungdommer i tettbygde strøk i utkanten av Oslo. Dermed blir spørsmålet hvor stor forskjellen er mellom ungdom bosatt i tettbygde strøk sammenlignet med resten av landet? Det kan tenkes at ungdom bosatt i storbyer i Norge i større grad forholder seg til temaet deling av nakenbilder, eller motsatt. Samtidig finnes det ikke data som bekrefter dette. Deling av nakenbilder virker som et utbredt fenomen blant ungdom, uavhengig av om man bor i by eller utenfor bykjernen.

4.10 Etikk

Det er flere etiske problemstillinger og avveininger som dukker opp underveis i et forskningsprosjekt, spesielt når det er snakk om forskning med mindreårig ungdom. Øverlien (2013) mener at det finnes en dualisme mellom barns rett til å delta i forskning og barns rett til beskyttelse. Samtidig som barn er viktige bidragsytere i forskningen har de et særskilt krav på beskyttelse. Barn har en rett til å bli hørt, men har også en rett til å ikke la sin stemme bli hørt. Elisabeth Backe-Hansen (2002) diskuterer sentrale etiske dilemmaer knyttet til å forske med barn som respondenter. Hun ser barn som deltakere i forskning opp mot de tre grunnleggende forskningsetiske kravene om frivillig og informert samtykke, avveiningen mellom nytte og risiko ved deltakelse i forskning samt ivaretagelse av konfidensialitet og anonymitet (Backe-Hansen, 2002, s.47).

Frivillige informert samtykke er ekstra viktig når det kommer til barn. Dette innebærer å informere barna fullstendig om undersøkelsen, slik at de kan velge å trekke seg om det er noe de

ikke ønsker å delta på. Vi sørget for frivillig informert samtykke på ulike måter. Først ved å informere foresatte i forkant av undersøkelsen om hva formålet med undersøkelsen var, hvem vi var, og hva resultatene skulle brukes til. Når vi kom til skolene gjentok vi denne informasjonen for respondentene og la ekstra vekt på at det var frivillig å delta. Ovenfor respondentene praktiserte vi det som kalles for kontinuerlig samtykke. Det innebærer at respondentene blir gitt muligheten til å trekke seg eller ikke delta underveis i alle ledd av undersøkelsen. Det kan sees på som utfordrende å velge å ikke delta eller trekke seg fra en undersøkelse, kanskje spesielt i en institusjonalisert kontekst som det skolen representerer. I vårt tilfelle var det nødvendig å besøke skoler for å få tilstrekkelig utvalg. Vi sørget for å gjøre situasjonen lettere for de som ikke ville delta i undersøkelsen ved å ikke stille spørsmål. Samtidig gav vi respondentene mulighet til å ikke svare på spørreskjemaet, eller levere blankt. Muligheten for å levere blankt gjorde at de ikke trengte å fysisk reise seg å forlate klasserommet dersom de ikke ønsket å svare på spørreundersøkelsen. Samtidig var vi påpasselige med å ikke tvinge noen til å si noe i plenumsdiskusjonen.

For de ungdommene som var 15 år eller eldre er deltakelse i spørreundersøkelsen å regne som samtykke. Elever under 15 år måtte derimot ha samtykke av foresatte for å kunne delta. Samtykkeerklæring og informasjonsskriv ble sendt til foreldre via skolene. Etter første skolebesøk viste det seg at få elever hadde tatt med seg denne tilbake. I noen klasser hadde kun 8 av 21 elever med seg samtykkeerklæringen, noe som førte til at vi fikk lav oppslutning på spørreundersøkelsen. For de resterende skolene tok vi derfor kontakt på forhånd for å forhøre oss om hvordan vi best kunne løse dette. For de to første skolene tok vi kontakt med avdelingsleder pr telefon. Vi foreslo at vi enten kunne besøke tiendeklasse istedenfor da de elevene er 15 til 16 år, og dermed ikke trenger samtykkeerklæring, eller at lærerne for de enkelte klassene måtte være tidlig ute med å dele ut samtykkeerklæring, samt purre på elevene for å sørge å få inn flest mulig samtykkeerklæringer. På den ene skolen var det gjennomførbart at vi besøkte tiende-klasse istedenfor niendeklasse. På den andre skolen var det ikke mulig. Vi åpnet for at skolen kunne få samtykke fra foresatte pr e-post, eller SMS. I forkant av besøket på de to skolene minnet vi skolene på viktigheten ved å samle inn samtykkeerklæringene over mail.

Underveis var vi usikre når det kom til oppbevaring av samtykkeerklæringene, og om det var noe vi måtte gjøre eller om det var tilstrekkelig at skolen hadde disse. Vi tenkte at i og med at

spørreundersøkelsen er anonym, og vi ikke kjenner navnet på elevene så ville ikke vi ha noen mulighet til å kontrollere at elevene som deltok faktisk også var de som hadde levert samtykkeerklæring. Vi overlot derfor dette ansvaret til lærerne i klassene da de visste hvem som hadde levert og ikke. Underveis telte vi opp samtykker for så å sjekke antall samtykkeerklæringer opp mot antall respondenter som tok spørreundersøkelsen.

Anonymitet er et annet etisk dilemma. Det innebærer at respondentene skal ivareta anonymitet gjennom hele undersøkelsen. Dette har vi hatt et bevisst forhold til hele veien, både i innsamling av dataene og analysen, noe som har ført til at vi ved flere anledninger har kontaktet NSD med spørsmål. Vi samler ikke inn personopplysninger som navn, personnummer, adresse eller lignende. Dermed ble ikke vårt prosjekt vurdert som meldepliktig av NSD. Det at respondentene tar undersøkelsen på nett kunne utfordret anonymiteten ved at IP-adresser kan spores. Men det at de tok i bruk skole-pc, og ikke sin egen private pc resulterte i at dataene kun kan spores tilbake til skolens IP-adresse, men ikke til den enkelte elev. Samtidig er det viktig å tenke over at sammensetning av opplysninger kan gjøre data indirekte personidentifiserbare. Vi samlet inn data om alder, og kjønn i spørreundersøkelsen. Men med tanke på at de fleste i klassen vil være mellom 13 og 15 år, samt at kjønnsfordelingen er nokså lik i klassene tenkte vi at dette ikke vil være et problem med tanke på anonymitet. Dersom opplysning om skole, alder og kjønn settes sammen kan man identifisere et utvalg av elever, men ikke den enkelte elev.

En problemstilling som dukket opp underveis vedrørende anonymiteten, var at noen i den første klassen vi undersøkte hadde registrert mailen sin ved innsending av skjemaet. Dette løste vi ved å fjerne det umiddelbart, og det ble derfor ikke med videre inn når vi analyserte i Stata. Vi kontaktet It-hjelpen på UiO for å undersøke om man kunne fjerne muligheten for å registrere mail, men fikk som svar at det dessverre ikke var mulig. Derfor sørget vi for å understreke dette flere ganger i de ulike klassene, både i en Key-note og muntlig. Dette fungerte godt, da vi ikke opplevde at noen registrerte mail i etterkant av dette.

Det etiske dilemmaet knyttet til avveiningen mellom nytte og risiko ved deltakelse i forskning ser vi også som aktuelt dilemma i vårt studie. Risikoen har vi minimert ved å sørge for anonymitet og informert samtykke. I samfunnsvitenskapelig forskning er den forventede nytten ved å delta i forskning av mer langsiktig og indirekte karakter (Backe-Hansen, 2002, s.47,56). Vi var tydelige på at kunnskapen produsert i vårt studie, kanskje i større grad ville komme fremtidige ungdom til

gode. Samtidig forklarte vi at det å delta i undersøkelsen ville kunne gi dem en stemme i debatten.

5. Dataanalyse

Spørreskjemaet er delt inn i fire kategorier; utvalgets egenskaper, rettsbevissthet, rettighetsbevissthet, og risikobevisssthet. Disse kategoriene er laget med utgangspunkt i avhandlingens underproblemstillinger samt det teoretiske grunnlaget i avhandlingen vår. Underveis i redegjørelsen følger univariate og bivariate tabeller samt noen grafiske fremstillinger av resultater. Etter å ha redegjort for resultatene fra spørreskjemaet følger det en analyse av det kvalitative datamaterialet. Før vi går nærmere inn på de ulike kategoriene ønsker vi kort å redegjøre for variablene kjønn, alder og antall bilder.

5.1 Kjønn, alder og antall bilder

I dataanalysen har vi valgt å fokusere på variablene kjønn, alder og antall bilder for å se hvordan svarmønsteret kan variere med disse variablene. Vi har utelukket geografi og kulturell bakgrunn som mulige variabler. Ved å ha valgt tettbygde steder en time utenfor Oslo har vi tenkt at forskjellene er mindre mellom disse stedene, enn mellom skoler i en storby som Oslo. Det medfører at geografien er såpass lik i vårt utvalg, at det neppe ville påvirket respondentenes svarmønster. Derimot så kan vi ikke utelukke at det er forskjell mellom skolene, men vi har valgt å ikke se på dette i vår oppgave. Bakgrunnen til at vi ikke tok med kulturell bakgrunn som variabel, er at dette ikke er fokuset i vår avhandling, og ble derfor nedprioritert med henhold til oppgavens størrelse. Dette valget tok vi med bakgrunn i det vi hadde lest om i tidligere undersøkelser, hvor alder og kjønn fremgikk som de to viktigste variablene for å beskrive ungdom og deling av nakenbilder.

Vi har valgt å se på hvordan svarmønsteret knyttet til holdninger og praksiser kan variere med *kjønn*. Rapporter som blant annet Barn og Medier rapporten fra 2016 viser at det ikke er store kjønnsforskjeller når det kommer til deling av nakenbilder, men at jenter i større grad føler seg presset til å sende slike bilder. Dette viser at kjønn kan påvirke svarmønsteret når det kommer til opplevelse av deling av nakenbilder. Vi ønsket å inkludere kjønn som en variabel da det er interessant å se etter mønster i hvordan gutter og jenter tenker rundt rett, rettigheter, og risiko.

I utgangspunktet spurte vi ikke respondentene om *alder* da vi tenkte at samtlige respondenter var mellom 13 og 15 år gamle, og at alder dermed var en unødvendig variabel å ha med i spørreskjemaet. Ett tiendetrinn har deltatt i undersøkelsen, og tre niendetrinn. For å skille de ulike trinnene valgte vi etter første skolebesøk å legge inn et spørsmål om alder. Det innebærer at 249 respondenter har blitt spurt om alder, noe som innebærer at de bivariate tabellene hvor alder er en variabel vil ha et mindre datagrunnlag. Tidligere forskning viser at digital kompetanse øker med alderen, noe som gjorde at vi ville ta med alder som en variabel videre i dataanalysen hvor vi fokuserer på kunnskap, og rettigheter. Der det er relevant vil vi sammenlikne de respondentene som er 14 og yngre med de respondentene som over 14 år.

Årsaken til at vi valgte å ha *antall bilder* som en siste variabel var en kombinasjon av at tidligere forskning har vist at høy bruk og risiko henger sammen, og at vi i vår egen dataanalyse så at svarmønstrene varierte med hvor mange bilder respondentene delte. Derfor vil vi der det er relevant se variasjoner i de ulike holdningene og praksisene opp mot antall bilder respondentene deler. Antall bilder er en variabel som sier noe om hvor aktive, eller mindre aktive bildedelere respondentene er. Vi har valgt kjønn, alder og antall bilder som bakgrunnsvariabler fordi vi har en forventning om at de vil kunne vise noen mønstre i respondentenes svar. Hvis de ikke gjør det vil også det gi oss spennende informasjon om utvalget. Dette vil vi være bevisst på gjennomgående i avhandlingen.

5.2 Kategori A: Utvalgets egenskaper

Første del av spørreskjemaet utgjør kategori A som kartlegger utvalgets egenskaper. Her har vi kartlagt både brukeren og fenomenet deling av nakenbilder. Kategori A beskriver respondentenes deling av nakenbilder, samtidig som den skiller mellom å sende, motta, og videresende nakenbilder. En sammenfatning av Kategori A om utvalgets egenskaper sier noe om forholdet mellom bruker og fenomen. Kategori A gir i tillegg en indikasjon på hvor godt datagrunnlaget er ved at noen av tallene kan sammenlignes med tall fra lignende undersøkelser. Vi vil fortløpende sammenligne der det er aktuelt.

Kartlegge bruker

Utvalget består av 300 respondenter, og av disse er 136 gutter, og 162 jenter. I prosent er fordelingen 45% gutter, og 54 % jenter¹⁸.

Tabell 1: Alder. Prosent

	Frekvens	Prosent
12 år	4	1,6%
13 år	17	6,8%
14 år	143	57,4%
15 år	82	32,9%
16 år	1	0,4%
17 år	2	0,8%
Sum (N)	249	100%

Tabell 1 viser antall respondenter fordelt på alder. Som man kan se er flertallet av respondentene mellom 14 og 15 år, henholdsvis 57,4% og 32,9%. I niendeklasse er man som oftest mellom 13 og 14 år, og i tiendeklasse mellom 15 og 16 år. Vi valgte imidlertid å inkludere alderen 12, og 17 år da det finnes en mulighet for at noen går et trinn over eller under til tross for alder. I bearbeidningen av datamaterialet valgte vi å lage en dummyvariabel av alder¹⁹. Dermed vil vi videre i analysen skille mellom variablene “14 og yngre” og de “Over 14”. 65,9% av respondentene er 14 år og yngre, imens 34,1% er over 14 år.

---

¹⁸ Vi valgte å inkludere “annet” som er svaralternativ på kjønn etter andre skolebesøk. Kun 2 respondenter har krysset av for “annet” når det kommer til kjønn. Disse kodet vi bort da vi skulle gjøre videre analyse.

¹⁹ Hensikten med denne dummyen var å skille alder fra hverandre videre i dataanalysen. Ved å gruppere alder på denne måten blir det enklere å se etter mønster i de bivariate tabellene.

Tabell 2: Kjønn fordelt på alder. Prosent

	14 og yngre	Over 14	Total
Jente	51,8%	52,9%	52,2% (130)
Gutt	48,2%	47,1%	47,8% (119)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(164)	(85)	(249)

I tabell 2 ser man kjønn fordelt på alder omgjort til dummy. Ut fra tabellen kan man se at respondentenes kjønn fordeler seg relativt jevnt på alder.

Spørsmål 3.

97,7 % av respondentene har tilgang til smarttelefon. Kun 4 respondenter oppgir at de ikke har tilgang til smarttelefon. Det at nærmere hele utvalget har tilgang til smarttelefon forteller oss at respondentenes unge alder ikke begrenser dem fra å ha tilgang til teknologiske verktøy. Tallet er i overensstemmelse med tall fra Barn og Medier-rapporten fra 2016 hvor 97% av respondentene i alderen 9 til 16 år oppgir at de har tilgang til smarttelefon.

Spørsmål 4.

Før spørsmål 4 forklarte vi gjennom en leseveiledning at når vi skriver bilder, så mener vi alle slags bilder, uavhengig av innhold. Vi forklarte at vi med deling av bilder mener både sending og/eller videresending av bilder til en eller flere personer, eller å legge ut bilder på andre bildedelingstjenester som Snapchat, Facebook, og Instagram. Hensikten med spørsmål 4 var å måle hvor aktive bildedelere utvalget er ved å spørre om de deler over eller under 20 bilder daglig. Grupperingen på under eller over 20 bilder var en måte å skille de aktive fra de mindre aktive bildedelere. 61,5 % av respondentene deler over 20 bilder daglig, og 38,5 % deler under 20 bilder. Dette forteller oss at flertallet av respondentene er aktive bildedelere.

Tabell 3: Antall bilder fordelt på alder. Prosent

	14 og yngre	Over 14	Total
Over 20 bilder	62,4%	68,7%	64,5% (158)

Under 20 bilder	37,7%	31,3%	35,5% (87)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(162)	(83)	(245)

Tabell 3 viser at antall bilder er nokså likt fordelt når det kommer til alder. Man ser at blant de over 14, er det litt flere som oppgir at de deler over 20 bilder daglig, men det er ikke en stor forskjell. Dette viser at man allerede fra ung alder, her 14 år eller yngre, er en aktiv bildedeler, og at det fortsetter å øke med alderen.

Tabell 4: Antall bilder fordelt på kjønn. Prosent

	Gutter	Jenter	Total
Over 20 bilder	52,6%	68,9%	61,5% (182)
Under 20 bilder	47,4%	31,1%	38,5% (114)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(161)	(135)	(296)

Tabell 4 viser at et større antall jenter, enn gutter, deler over 20 bilder og derav er det vi karakteriserer som aktive bildedelere. I overkant av 10% flere jenter svarer at de deler over 20 daglig, og rett over 16% flere gutter svarer at de deler under 20 bilder.

Spørsmål 5

Spørsmål 5 forteller oss hvilken plattform respondentene oftest deler bilder på. Her kunne de krysse av for flere alternativer. Det innebærer at vi ikke kan utelukke at noen av respondentene har krysset av ved de plattformene de bruker, og ikke ved den de *oftest* deler bilder på. Til tross for dette egner spørsmålet seg til å fange opp de mest brukte plattformene blant respondentene. Snapchat er den plattformen flest respondenter bruker til bildedeling. Hele 94% av utvalget

svarer at de oftest deler bilder på Snapchat. Den nest mest brukte plattformen er Instagram med 44,7%, og Facebook med 13%. Våre tall stemmer overens med tall fra Barn og Medier-rapporten fra 2016 som også konkluderte med at Snapchat er den mest brukte plattformen til bildedeling blant unge. En mulig forklaring på hvorfor flest unge bruker Snapchat til bildedeling kan være at kommunikasjonen mellom unge nå foregår i mindre grupper (Haugan, 2014). Funksjonene på Snapchat gjør at man enkelt kan sende bilder til en eller få personer, eller lage mindre, private grupper hvor man kan dele bilder med hverandre. Som nevnt tidligere i avhandlingen hevder Brandzæg at trenden med kommunikasjon i mindre grupper fører til at Facebook er i ferd med å miste grepet om ungdommen (Haugan, 2014). Våre tall viser at Snapchat helt klart er den mest brukte plattformen til bildedeling, men at respondentene ser ut til å dele bilder på flere plattformer.

Kartlegge fenomen

Spørsmål 7.

Spørsmål 7 kartlegger hvor mange av respondentene som har mottatt et nakenbilde. Før spørsmål 7 forklarte vi gjennom en leserveiledning at vi med nakenbilder mener bilder som inneholder nakenhet. Nakenhet er når man ikke har på seg klær og er derfor bilder som inneholder kroppsdeler som pupp, rumpe, eller underliv.

48,5% av respondentene oppgir å ha mottatt et nakenbilde, imens 44,2 % oppgir å ikke ha mottatt et nakenbilde. I underkant av 10% svarte at de ikke vet, eller ikke ønsker å svare på dette spørsmålet. Det forteller oss at nærmere halvparten av vårt utvalg har mottatt et nakenbilde. Dette er udiskutabelt et høyt tall med tanke på at respondentene er mindreårige. Samtidig bekrefter tallene at problemstillingene i avhandlingen er relevant for utvalget.

De som svarte “ja” på spørsmål 7 fikk et oppfølgingsspørsmål hvor de kunne forklare hva bildet de mottok inneholdt. Hensikten med dette spørsmålet var å kontrollere for at vår definisjon av nakenbilde stemmer overens med det utvalget definerer som et nakenbilde. Av de 88 respondentene som valgte å besvare dette oppfølgingsspørsmålet var det hyppigste svaret penis (43), deretter kom pupper (12), så rumpe (9) og deretter vagina (5). Svarene støtter slik opp om vår definisjon av hva et nakenbilde er, nemlig et bilde som inneholder en naken kroppsdeler.

Tabell 4: Mottatt nakenbilde fordelt på alder. Prosent

	14 og yngre	Over 14	Total
Ja	44,5%	57,1%	48,8% (121)
Nei	47%	38,1%	44% (109)
Vet ikke	4,9%	1,2%	3,6% (9)
Ønsker ikke å svare	3,7%	3,6%	3,6% (9)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(164)	(84)	(248)

Tabell 4 viser at de over 14 år i større grad har mottatt nakenbilde enn de som er 14 år og yngre. Dette viser at de eldre respondentene i større grad har mottatt et nakenbilde. Samtidig viser tbellen at tallene er høye hos begge aldersgruppene.

Tabell 5: Mottatt nakenbilde fordelt på kjønn. Prosent

	Gutter	Jenter	Total
Ja	40,2%	55,6%	48,5% (145)
Nei	51,8%	37,7%	44,2% (132)
Vet ikke	3,7%	3,7%	3,7% (11)
Ønsker ikke å svare	4,4%	3,1%	3,7%

			(11)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(137)	(162)	(299)

Det er 15% flere jenter enn gutter som har mottatt et nakenbilde. Slik viser tabell 5 at kjønn kan ha en påvirkning på hvorvidt man har mottatt et nakenbilde Dette skiller seg fra det vi forventet før vi gjennomførte undersøkelsen. Gjennom debatten rundt mindreårige og deling av nakenbilder hadde vi et klart inntrykk av at det var jenter som oftest sender nakenbilder, og vi gikk derfor ut i fra at mottakerne var gutter. Tallene i tabell 5 avkrefter imidlertid våre antagelser. I forbindelse med dette kan man se på respondentenes oppfølgingssvar på spørsmål 7 hvor 43 av 88 respondenter svarte at nakenbilde de mottok inneholdt bilde av en penis. Til tross for at flere jenter har mottatt et nakenbilde viser tabell 5 at 40,2% av guttene har mottatt et nakenbilde. Dette forteller oss at det å motta nakenbilder er aktuelt for begge kjønn, men at litt flere jenter har opplevd det.

Tabell 6: Mottatt nakenbilde fordelt på over eller under 20 bilder. Prosent

	Under 20	Over 20	Totalt
Ja	22,8%	64,8%	48,7%
			(144)
Nei	70,1%	26,9%	43,9%
			(130)
Vet ikke	0,9%	5,5%	3,7%
			(11)
Ønsker ikke å svare	5,3%	2,8%	3,7%
			(11)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(114)	(182)	(296)

Tabell 6 viser at blant de som deler over 20 bilder er det 42% flere som har mottatt et nakenbilde, enn blant de som deler under 20 bilder daglig. Dette er helt klart en stor forskjell mellom de mer, og mindre aktive bildedelerene. Med bakgrunn i disse tallene ser man at hvorvidt man er en aktiv bildeler eller ikke, i stor grad påvirker svarmønsteret når det kommer til det å motta nakenbilder. Dette bekrefter de forventningene vi hadde etter å ha lest tidligere undersøkelser som viser at de mer aktive utsetter seg for mer risiko.

Spørsmål 8.

Spørsmål 8 ble til etter første skolebesøk.²⁰ 44,8% av respondentene oppgir at de hadde blitt spurt om å sende nakenbilde av seg selv, imens 46,8% oppgir å ikke ha blitt spurt om dette. 8,5% svarer at de ikke vet eller at de ikke ønsket å svare. At nærmere halvparten av våre respondenter har opplevd dette, er et meget høyt tall sett i lys av respondentene sin unge alder. I likhet med tabell 6 bekrefter også respondentenes svar på dette spørsmålet at problemstillingene i oppgaven er relevante for dem.

Respondentene som svarte at de hadde opplevd å bli spurt om sende nakenbilde av seg selv fikk videre et oppfølgingsspørsmål hvor de ble bedt om å forklare situasjonen det skjedde i. Hensikten med dette spørsmålet var å få mer detaljert informasjon om situasjonene som forespørslene skjer i.

- en fyr addet meg på snapchat, så addet jeg han tilbake for å høre hvem det var og sånne ting. men det svarte han ikke på så begynte han å mase på at jeg skulle sende naken bilder. men jeg blokkerte han og sa klart ifra at jeg ikke sender.

- Det er mange som spør ofte på snap foreksempel. Da skriver de bare «nudes?»

- Det var ikke et spørsmål om nakenbilde men om å få sende bilde av puppene mine han spurte på snapp når vi snakka fordi jeg med et uhell hadde sent kløft i bilde før og spurte da om å se mer men jeg lo bare å sa nei tror det er mange gutter som «tuller» om å bli sendt bilder

- en jeg ikke kjente adda meg på snapchat, så jeg godtokk han. så sendte han meg en snap og spurte. jeg blokket han rett etterpå. men jeg ha også fått spørsmål av folk jeg kjenner

---

²⁰ Årsaken var at det i plenumsdiskusjonene kom frem at mange hadde opplevd å bli spurt om å sende nakenbilder av seg selv. Vi valgte derfor å inkludere dette som et spørsmål, som videre kunne si oss noe om i hvilken grad respondentene utsettes, eller utsetter seg selv for risiko. Vi hadde ikke tenkt å inkludere forespørsel om å sende nakenbilde da tidligere forskning ikke har tatt for seg dette. Derfor er utvalget (N) mindre på dette spørsmålet

75 respondenter valgte å svare på dette spørsmålet. Av de 75 svarte 45 respondenter at de hadde blitt spurt på Snapchat. Respondentene oppga at de både hadde fått forespørsler fra kjente, og ukjente. Ut fra svarene kan det se ut som om respondentene skiller mellom seriøse, og mer “tulleforespørsler” om å sende nakenbilder. Dette viser at respondentene vurderer forespørslene, blant annet ut i fra intensjonen til avsenderen. Svarene til respondentene på dette spørsmålet viser en bredde i opplevelsene knyttet til forespørsler. Både når det kommer til om det er en gutt eller jente som spør, en i klassen eller fremmed, på hvilken plattform de blir spurt, og hvordan de reagerer på forespørselen.

Ser man forespørsel opp mot alder ser man at det er litt flere av dem over 14 år som har opplevd å bli spurt om å sende nakenbilde av seg selv. Men denne forskjellen mellom aldersgruppene er kun på 8% noe vi ser på som en liten forskjell. Dette ligner på det vi fant når det kom til å motta nakenbilde fordelt på alder, hvor 12,6% flere av de over 14 år hadde mottatt et nakenbilde. Ser man disse tallene sammen forteller det oss at risikoen ved å motta, eller bli spurt om å sende nakenbilde angår begge aldersgruppene, men de eldre respondentene i litt større grad.

Tabell 7: Forespørsel fordelt på kjønn. Prosent

	Gutter	Jenter	Total
Ja	27,1%	60,8%	44,8% (111)
Nei	62,7%	32,3%	46,8% (116)
Vet ikke	5,1%	5,4%	5,2% (13)
Ønsker ikke å svare	5,1%	1,5%	3,2% (8)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(118)	(130)	(248)

I tabell 7 ser man en tydelig forskjell mellom gutter og jenter når det kommer til å bli spurt om å sende nakenbilder av seg selv. Hele 60,8% av jentene oppgir å ha blitt spurt om dette, i motsetning til 27,1% av guttene. Slik er det en klar kjønnsforskjell når det kommer til forespørsler om å sende nakenbilder av seg selv. I forbindelse med disse tallene er det interessant å se på deling av nakenbilder som en kjønn praksis. Man kan se at jenter i større grad opplever å bli spurt om å sende nakenbilder. Dersom man går ut fra at det er gutter som spør jenter om å sende slike bilder viser resultatet at det er knyttet kjønn til deling av nakenbilder. Disse tallene bekrefter våre antakelser omkring kjønn og deling av nakenbilder ved at det er jentene som i større grad opplever å bli spurt om å sende nakenbilde. I tabell 5 så vi at flere jenter har opplevd å motta nakenbilder enn gutter. Selv om tallet hos jentene er klart høyere, viser tabell 7 at begge kjønn opplever å bli spurt om å sende nakenbilde. Tallene i tabell 7 er høye sett i lys av at respondentene er mindreårige, og at det å spørre noen om å sende nakenbilde kan rammes av loven.

Tabell 8: Forespørsel fordelt på over eller under 20 bilder. Prosent

	Under 20	Over 20	Total
Ja	26,4%	55,1%	44,9% (110)
Nei	65,5%	36,1%	46,5% (114)
Vet ikke	3,5%	6,3%	5,3% (13)
Ønsker ikke å svare	4,6%	2,5%	3,3% (8)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(87)	(158)	(245)

Tabell 8 viser at blant de som deler over 20 bilder er det 29% flere som har blitt spurt om å sende et nakenbilde, enn blant de som deler under 20 bilder. Forespørsel om å sende nakenbilde varierer altså med hvorvidt man er aktiv bildedeler eller ikke. Tabellen viser slik at flere blant de mer aktive utsettes for risiko da det å bli spurt om å sende nakenbilde kan være risikofylt dersom man velger å sende bildet. Dette stemmer overens med tidligere tall som viser at flere blant de mer aktive også har opplevd å motta nakenbilde.

Spørsmål 9.

Av 297 respondenter oppgir 12,5% at de har sendt et nakenbilde av seg selv, mens 4,4% ønsker ikke å besvare dette spørsmålet. Tallet på dem som har sendt nakenbilder av seg selv stemmer overens med tall fra Barn og Medier-rapporten fra 2016 hvor 9% av utvalget mellom 13-16 år oppgir å ha sendt nakenbilde av seg selv det siste året. I likhet med Barn og Medier-rapporten fant vi også få forskjeller i svarene når vi så det opp mot kjønn. Tallene i vår undersøkelse viser at 16 gutter og 20 jenter har sendt nakenbilde av seg selv. I prosent er fordeling lik mellom kjønnene.

De som har oppgir å ha sendt nakenbilde av seg selv ble spurt om de har opplevd at bildet har blitt videresendt. Seks respondenter av de 37 som oppgir at de har sendt nakenbilder av seg selv har opplevd at bildet de sendte ble videresendt. Her er det viktig å være klar over at tallet representerer de som vet at bildet har blitt videresendt til andre. Det kan hende at flere har fått nakenbilder spredt, men at de ikke er klar over det selv. Seks personer kan høres ut som et lavt tall, men for de seks personene som har opplevd dette er det en stor belastningen. Dersom bildet har blitt spredt uten deres samtykke er det et lovbrudd. Dermed er disse tallene alvorlige til tross for at det kun er seks respondenter som oppgir at de har opplevd dette.

Spørsmål 10.

6,7 % av respondentene svarer at de selv har delt et nakenbilde av noen andre videre. 91,3% svarer at de ikke har delt et nakenbilde av noen andre videre. Det lave antallet som har delt nakenbilder av andre videre kan forstås som at det ikke er en praksis blant unge å videresende nakenbilder av andre. Dersom man ser dette tallet opp mot de 48,5% som oppgir å ha mottatt et nakenbilde kan man argumentere for at tallet på videresending av nakenbilder er lavt. Det at 48,5% har mottatt et nakenbilde forteller oss at det er en praksis blant unge å sende nakenbilder. Vi vet ikke om respondentene har mottatt nakenbildet gjennom videresending eller fra en person

som har sendt det frivillig. En mulig forklaring kan være at det er noen få som mottar et bilde for så å dele det til mange. Om én respondent i vårt utvalg hadde videresendt ett nakenbilde til 30 stykker ville flere av respondentene oppgitt å ha mottatt et nakenbilde, uten at de selv har videresendt det. En annen forklaring kan være at respondentene på dette spørsmålet svarer det som er “moralsk riktig”. Dersom det er tilfellet forteller svarene oss noe interessant da de viser at respondentene vet hva som er moralsk riktig, og ikke.

Sammenfatning av Kategori A: Utvalgets egenskaper

Tallene viser at et stort flertall av respondentene er aktive brukere av teknologiske verktøy samtidig som de er aktive bildedelere. Snapchat er den helt klart mest brukte plattformen til bildedeling blant unge, noe som bekrefter at delingskulturen blant unge stadig finner sted i mindre grupper. De bivariate tabellene i Kategori A viser oss variasjoner i svarmønstrene både når det kommer til antall bilder, alder og kjønn. Det ser ut til at antall bilder man deler, og kjønn har større påvirkning på svarmønsteret til respondentene enn det alder har.

Hvorvidt man har mottatt et nakenbilde, eller har blitt spurt om å sende et nakenbilde varierer hos de som deler over, eller under 20 bilder. Blant de som deler over 20 bilder er det flere som har opplevd å motta, eller blitt spurt om å sende et nakenbilde av seg selv. Det kan dermed se ut til at de aktive bildedelerne utsettes, og utsetter seg selv for mer risikofylt aktivitet. Når det kommer til alder er det litt flere av dem over 14 år som har opplevd å bli spurt om å sende nakenbilde av seg selv, eller har mottatt slike bilder av andre. Ser man disse tallene sammen forteller det oss at risikoen for å motta, eller bli spurt om å sende nakenbilde angår begge aldersgruppene, men de eldre respondentene i litt større grad.

Jenter ser ut til å være mer aktive bildedelere enn gutter i begge aldersgrupper. Samtidig ser man at flere jenter har mottatt et nakenbilde, eller opplevd å bli spurt om å sende et nakenbilde av seg selv. Det at flere jenter har mottatt ett nakenbilde var i strid med våre forventninger da vi forventet at flere gutter ville ha mottatt et nakenbilde. Når det kommer til forespørsel om å sende nakenbilder viser tallene at flere jenter enn gutter har opplevd dette. Dersom man går ut fra at gutter spør jenter, og omvendt viser resultatet at det er knyttet kjønn til deling av nakenbilder. Disse tallene bekrefter våre antakelser omkring kjønn og deling av nakenbilder. Det at færre gutter opplever å bli spurt om å sende nakenbilder kan fortelle oss at det å besitte nakenbilder kan bety noe ulikt for gutter og jenter. Samtidig viser tallene våre at jenter oftere settes i en posisjon

hvor de må stilling til hvorvidt de ønsker å ta en risiko eller ikke. Samlet ser man imidlertid at både det å motta nakenbilder, eller blir spurt om å sende er aktuelt for begge kjønn, men at flere jenter har opplevd dette.

Oppfølgingsspørsmålet som ber respondentene forklare situasjonen forespørselen skjedde i viser at dette er et komplekst handlingsrom. Både plattform, personen som spør og intensjonen til den som spør ser ut til å variere. Svarene viser også at respondentene har evne til å vurdere de ulike forespørslene, ut i fra både kontekst og intensjonen til avsender. På denne måten ser vi at selv om det ser ut til å være mønstre knyttet til kjønn, er det et mangfold i opplevelser knyttet til deling av nakenbilder.

5.3 Kategori B: Rettsbevissthet

Andre del av spørreskjemaet utgjør kategori B som beskriver respondentene sin rettsbevissthet gjennom spørsmål om hva de tenker er lovlig og ulovlig i juridisk forstand, og hva som er greit å dele. Vi vil slik se på respondentene sin oppfatninger av retten i tråd med Cowan (2004), og Nielsen (2000) sin definisjon av rettsbevissthet. Flere av spørsmålene vil bli sett opp mot kjønn, alder og antall bilder og på denne måten vil vi se på rettsbevissthet som både noe nyansert og flytende. Når vi nå skal kartlegge respondentene sin rettsbevissthet har vi organisert spørsmålene via avhandlingens underproblemstillinger. Samlet sett skal spørsmålene i denne kategorien fortelle oss noe om ungdoms rettsbevissthet knyttet til deling av nakenbilder.

Hva er ungdoms oppfattelse av hva som er greit å dele?

Spørsmål 6.

Før spørsmål 6 forklarte vi gjennom en leseveiledning at vi nå ville stille respondentene noen spørsmål om samtykke og deling av bilder. Vi forklarte at vi i disse spørsmålene mente alle slags bilder, uavhengig av innhold. Det ble presisert for respondentene at vi med deling av bilder mener både sending eller videresending av bilder til en eller flere personer, eller det å legge ut bilder på andre bildedelingstjenester som Snapchat, Facebook, eller Instagram. Dette ønsket vi å forklare for å sikre den definisjonsmessige validiteten, og for å utelukke misforståelser rundt det å "dele bilder". Av respondentene var det 76,5% som oppgir at det hender de deler bilder av andre, imens 18,5% svarer nei på dette spørsmålet. Det at et stort flertall i vårt utvalg deler bilder av andre, enten gjennom å sende disse i mindre grupper, eller ved å legge de ut på bildedelingstjenester bekrefter den eksisterende delingskulturen blant ungdom. De som svarte ja

på at det hender at de deler bilder av andre fikk et oppfølgingsspørsmål som tok for seg deres forhold til samtykke. Respondentenes svar på dette spørsmålet presenteres i tabellen under.

Tabell 9: Spør du om det er greit at du deler bilder av andre før du gjør det? Prosent

	Frekvens	Prosent
Jeg spør alltid	76	31,5%
Jeg spør av og til	146	60,6%
Jeg spør ikke	14	5,8%
Vet ikke	5	2,1%
Sum (N)	241	100%

Tabell 9 viser at 31,5% av respondentene oppgir at de alltid spør om det er greit før de deler bilder av andre. Ser man hvordan dette svaret fordeler seg på de som deler under, eller over 20 bilder ser man at en større andel (15,8%) av de som deler under 20 bilder alltid spør om det er greit før de deler et bilde. Det viser at respondentene i helhet praktiserer samtykke når det kommer til å dele bilder av andre, men at flere av de mindre aktive bildedelerne alltid spør om samtykke før de deler et bilde. Tabell 9 viser at 60,6% av respondentene spør av og til om det er greit før de deler bilder av andre. Dette forteller oss at flesteparten av respondentene praktiserer samtykke av og til, men at det hender at de legger ut bilder av andre uten å spørre først. Når det kommer til hva som er greit å dele og ikke, viser dette oss at flertallet av respondenter stort sett ikke synes det er greit å dele bilder av andre uten å spørre først.

De som svarte ja til at det hender at de deler bilder av andre uten å spørre fikk oppfølgingsspørsmålet om hvorfor de gjør det, her presentert i tabell 10.

Tabell 10: Hvis du deler bilder av andre uten å spørre, hvorfor gjør du det? Prosent

	Frekvens	Prosent
Jeg regner med det er greit siden de ikke sier noe	57	19%

Alle gjør det	28	9,3%
Bare for gøy	33	11%
De får si ifra hvis de ikke vil	69	23%
Jeg kjenner personen godt, så da trenger jeg ikke å spørre	126	42%
Det er et fint bilde så regner med det ikke gjør noe	59	19,7%
Andre grunner	29	9,7%

Tabell 10²¹ viser at 42% oppgir at det at de kjenner personen godt gjør at de ikke trenger å spørre. Videre oppgir 23% at personen på bildet får si ifra hvis de ikke vil at bildet skal deles. Tallene kan fortelle oss at respondentene har en egen tolkning av samtykke. Denne tolkningen innebærer at man ikke nødvendigvis trenger å spørre direkte for å få et samtykke dersom man kjenner personen godt. Samtidig kan det virke som om samtykke utgår dersom det er snakk om et fint bilde. Det forteller oss at det kan være greit å dele et bilde dersom det er fint, eller du kjenner personen. 19% oppgir at de regner med det er greit at bildet deles siden personen ikke sier noe. På mange måter kan det virke som om respondentenes forhold til samtykke er motsatt av hvordan samtykke defineres i Åndsverksloven. I tråd med åndsverksloven §45c innebærer samtykke at man klart gir uttrykk for at noe er greit, eller ikke. For flere av respondentene i vårt utvalg innebærer imidlertid et samtykke at det er greit siden man ikke gir uttrykk for noe annet. Det forteller oss at flere av respondentene praktiserer en form for stille samtykke.

Spørsmål 6c.

Dette spørsmålet forteller på hva respondentene gjør dersom de ikke får samtykke til å dele et bilde av andre. 90,9% av respondentene oppgir at de ikke deler bildet dersom personen på bildet ikke vil man skal dele bildet. Det at et så stort flertall av respondentene svarer dette forteller oss

---

²¹ Her kunne respondentene svare på flere alternativer, derav ingen sum

at de respekterer dersom noen motsetter seg samtykke. Samtidig forutsetter det at respondentene faktisk spør om samtykke før et bilde legges ut. Dette står i motsetning til det vi så i tabell 10 hvor det kom frem at flere av respondentene praktiserer en form for stille samtykke. Det stille samtykket innebærer at flere av respondentene legger ut bildet, og så får personen på bildet si ifra dersom det ikke er greit. En slik praktisering av samtykke kan være problematisk fordi bildet allerede er publisert når personen på bildet motsetter seg det. Samlet forteller spørsmålene som tar for seg samtykke oss at respondentene ikke nødvendigvis trenger et samtykkende ja for å dele et bildet, men får de et nei respekterer de fleste det.

Videre ble respondentene som svarte at de noen ganger deler et bilde selv om en person har seg nei, gitt muligheten til å forklare hvorfor i et åpent spørsmål.

-Jeg overbeviser henne/han med at det er et fint bilde, men vis hun/ han ikke liker det så sletter jeg det

- for å tulle, hvis det er til en spesiell person som forelskelsen hennes eller noe lignende

- Hvis jeg kjenner personen godt og den personen har gjort det samme om meg så kan ikke den personen klage når den tok også bilde av meg.

- Hvis den samme personen har gjort det samme mot meg, det er ganske vanlig å dele bilder av andre uten lov.

Av de 14 svarene var fint/vanlig bilde, for å tulle med personen, gjengjeldelse og at de kjenner personen blant forklaringene. Disse forklaringene kan man tolke dithen at respondentene på en måte "forsvarer" ufarliggjørende grunner til å allikevel dele bildet. Dette viser at respondentene har en oppfattelse av hva som er greit og ikke greit å dele av bilder. Det viser også så at respondentene har tanker omkring hva som er ufarlig og farlig - hvor fine eller tullede bilder av de de kjenner regnes som ufarlige bilder.

Hva er ungdoms oppfattelse av hva som er ulovlig, og lovlig å dele?

For å besvare denne underproblemstillingen ser vi på fire av spørsmålene i spørreskjemaet knyttet til juridiske konsekvenser som relevante. Før spørsmål 11 forklarte vi gjennom en leseveiledning at vi med lovlig og ulovlig tenker på handlinger som kan få juridiske konsekvenser som bøter, fengselsstraff, prikk på rullebladet og lignende. Dette for å sikre den definisjonsmessige validiteten, og forsikre oss om at vi fikk forklart at vi her mener juridiske konsekvenser, og ikke uformelle konsekvenser. Når vi da stilte spørsmålet om de tenker det er en forskjell, mener vi forskjell i juridiske konsekvenser knyttet til alder.

Tabell 11: Forskjell på under eller over 16 år fordelt på kjønn. Prosent

	Gutter	Jenter	Total
Ja, det er en forskjell	46 %	30,2 %	37,5% (111)
Nei, jeg ser ingen forskjell	26,3 %	45,3 %	36,5% (108)
Vet ikke	27,7 %	24,5 %	26% (77)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(137)	(159)	(296)

Tabell 11 viser at 37,5% av respondentene mener at det er en forskjell om den det deles nakenbilde av er over eller under 16 år. 36,49% mente at det ikke er en forskjell. Hele 26% oppgir at de ikke vet om det er en forskjell eller ikke.

I tråd med norsk lov, herunder Straffeloven, er det en forskjell på om avbildede er over eller under 16 år. Avbilder man en person på en seksuell måte, og personen er under 18 år kan bildet defineres som overgrepstilbud av barn (Straffeloven, 2005). Ifølge §311 fjerde ledd kan straffen falle bort dersom avbildede er mellom 16 til 18 år, dersom den avbildede har gitt samtykke, og de to er omtrent jevnbyrdige i alder (Straffeloven, 2005). Dersom personen er under 16 år rammes ikke handlingen av denne paragrafen da bildet anses som overgrepstilbud av barn uavhengig av samtykke grunnet avbildedes lave alder. Det betyr at et nakenbilde av en 15 åring som deles av en annen 15 åring kan regnes som et overgrepstilbud, som gjør det til en viktig paragraf for de mindreårige å kjenne til. Det kan dog være urimelig å forvente at 13 til 15 åringer har kjennskap til paragrafer i straffeloven, men det er likevel viktig å kartlegge om de tenker det er en forskjell eller ikke.

Tabell 11 viser at flere gutter mener at det er en forskjell på om et nakenbilde som sendes videre er et nakenbilde av en under eller over 16 år. 46% av guttene mener at det er en forskjell, i motsetning til 30,19% av jentene som mener det ikke er en forskjell. Videre er verdiene for “vet

ikke” nokså likt fordelt mellom kjønnene. Ser man tabell 11 opp mot alder ser man ikke store forskjeller i svarmønsteret. For de på 14 år og yngre er det 38,3% som mener det er en forskjell, i motsetning til 42,2% for de som er over 14 år. Det kan dermed se ut til at alder i liten grad påvirker hvorvidt man tenker det er en forskjell eller ikke knyttet til hvor gammel den avbildede er. Det ser ut til at kjønn har større påvirkning på svarmønsteret enn det alder har.

Tabell 12: Forskjell på under eller over 18 år? Prosent

	Frekvens	Prosent
Ja, det er en forskjell	128	43,1%
Nei, jeg ser ingen forskjell	99	33,3%
Vet ikke	70	23,6%
Sum (N)	297	100%

I tabell 12 ser man at 43,1% mener at det er en forskjell på om avbildede er over eller under 18 år, mens 33,3% mener at det ikke er en forskjell. I likhet med på spørsmål 11 er det også her flere som oppgir at de ikke vet om det er en forskjell eller ikke. Det at en såpass stor andel oppgir at de ikke vet om det er noen forskjell på verken 16 eller 18 år er interessant. Da spørsmålene omkring dette ikke er sensitivt er det ikke grunn til å tro at respondentene svarer vet ikke for å slippe å ta stilling til spørsmålet. Det er dermed grunn til å tro at de som svarer vet ikke- faktisk ikke vet om det er en forskjell. Med bakgrunn i tabell 11 og 12 ser man at flere av respondentene er usikre på alder i henhold til loven. Det kan tolkes dithen at det er et hull i kunnskapen hos flere av respondentene når det kommer til lovlighet knyttet til alder. Dette spørsmålet tar utgangspunkt i konkret lovgivning. Man kan dermed argumentere for at de høye verdiene på “vet ikke” kan forventes.

En større andel gutter mener at det er en forskjell på om avbildede er under eller over 18 år, samtidig som en større andel jenter mener at det ikke er en forskjell. 51,1% av guttene mener at det er en forskjell, i motsetning til 36,3% av jentene. Her er verdiene for “vet ikke” nokså likt fordelt mellom kjønnene. Ser man tallene i tabell 12 opp mot alder ser man at det er lite forskjell i

svarmønsteret. 43,8% av de under 14 år mener at det er en forskjell, og 45,2% av de over 14 år mener at det er en forskjell på om et nakenbilde som sendes videre er et nakenbilde av en under eller over 18 år. I motsetning til kjønn ser variabelen alder ut til å ha lite påvirkning på svarmønsteret knyttet til dette spørsmålet.

Samlet viser spørsmål 11 og 12 at en andel av respondentene vet en hva som er lovlig og ulovlig i tråd med loven. De som vet trekker skiller mellom mer, og mindre ulovlig deling av nakenbilder sett i forhold til aldersgrense. Noen har en feil oppfattelse knyttet til lovlig og ulovlig deling av nakenbilder. Det kanskje mest interessante med svarene på spørsmål 11 og 12 er at såpass mange ikke vet. Dette er et viktig funn fordi det at en såpass stor andel av respondentene ikke vet kan skape stor risiko i hele gruppen. Man kan se at svarmønsteret varierer noe med kjønn da flere gutter svarer at det er en forskjell, og dermed “rett” svar. Alder derimot, som man kunne forventet at skulle ha en påvirkning på svarmønsteret, ser ikke ut til å ha det. Slår man sammen “ja det er en forskjell” og “Nei, jeg ser ingen forskjell” ser man at flertallet av respondentene har en oppfattelse hva som ulovlig og lovlig ved at de svarer på spørsmålene. Men andelen som svarer “vet ikke” forteller oss at det også er en del respondenter som ikke har en oppfattelse omkring dette.

Tabell 13: Tenker du det er mer ulovlig å dele et nakenbilde enn å kun ha på telefonen? Prosent.

	Frekvens	Prosent
Ja, det er mer ulovlig	196	65,6%
Nei, det er det samme	76	25,4%
Vet ikke	27	9%
Sum (N)	299	100%

Tabell 13 viser at 65,6% av respondentene mener det er mer ulovlig å dele et nakenbilde enn å kun ha det på telefonen. Videre mener 25,4% at det å dele og oppbevare et bilde er det samme, og dermed like ulovlig. Tallene viser slik at flertallet av respondentene tenker at det er mer ulovlig å dele et bilde enn kun å oppbevare det. I tråd med straffeloven kan begge deler føre til straff dersom den avbildede ikke har samtykket, og er mindreårig. Men det er grunn til å tro at det å

gjøre bildet tilgjengelig for flere personer er en skjerpende omstendighet, og dermed mer ulovlig enn å kun oppbevare bildet på telefonen. 9 % oppgir at de ikke vet hvorvidt det er mer ulovlig å dele et nakenbilde enn å kun ha det på telefonen. Her ser man at andelen som svarer “vet ikke” er lavere enn ved spørsmålene over omkring alder, hvor det var over dobbelt så mange som svarer “vet ikke”. Det forteller oss at respondentene har en klarere oppfatning av hva som er lovlig og ulovlig når det kommer til deling versus oppbevaring, enn de har når de må forholde seg til alder.

Ser man svarene opp mot kjønn og alder ser man en forskjell når det kommer til andelen som mener det er mer ulovlig å dele enn å oppbevare et nakenbilde. Av de respondentene som er over 14 år er det 10,4% flere som mener det er mer ulovlig å dele bildet enn å oppbevare det. Når det kommer til kjønn er det 11,9% flere jenter som mener det er det er like ulovlig å dele bildet som å oppbevare det.

Spørsmål 15.

Med spørsmål 15 ønsket vi å få mer informasjon om respondentene sin oppfattelse om hva som er lovlig og ulovlig. Dette ville vi gjøre ved å få dem til å ta stilling til lovligheten ved en rekke påstander. Ved å gjøre dette ville vi ikke bare se hvorvidt respondentene hadde en oppfattelse, men og se hvordan respondentene fordelte seg på en rekke påstander.

Diagram 1: Lovlig eller ulovlig. Prosent

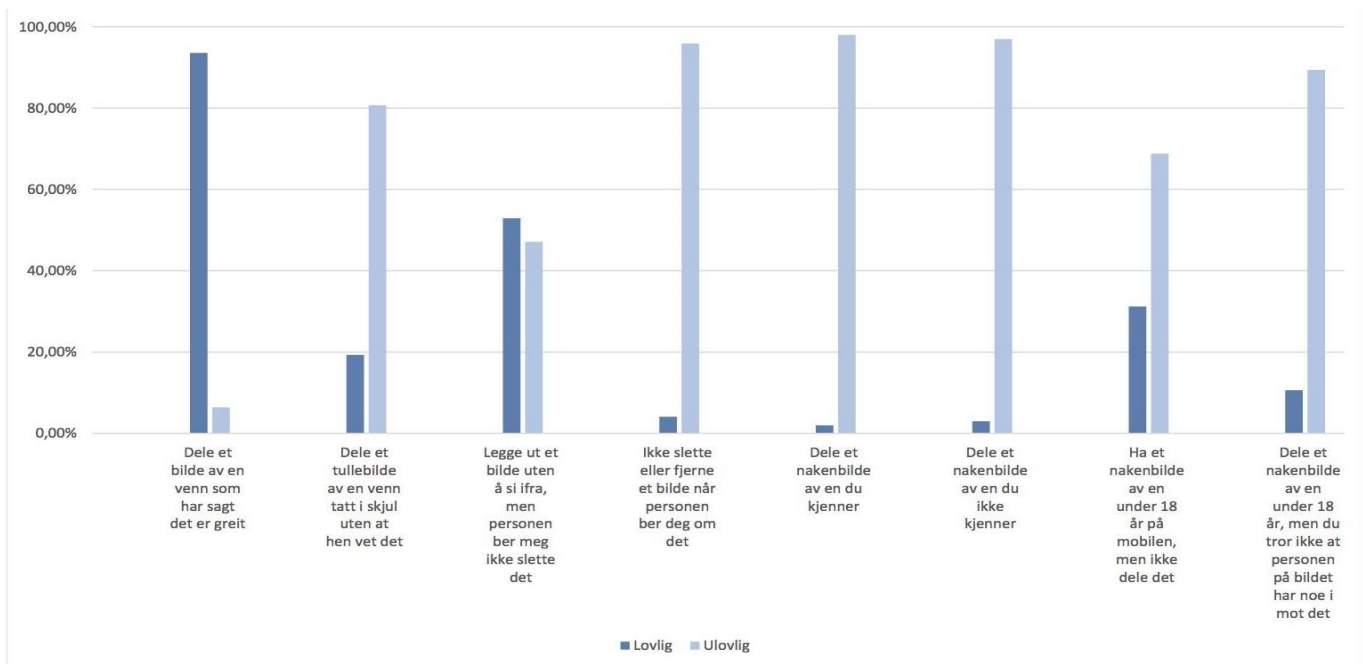

Diagram 1 viser at respondentene tar stilling til lovligheten ved påstandene da de svarer ulikt på de forskjellige påstandene. Nærmere hele utvalget mener at det er lovlig å dele et bilde av en venn som har sagt det er greit. Respondentene er mest enig ved påstandene som tar seg deling av nakenbilder, og det å ikke slette et bilde når en person ber deg om det. Når de blir spurt om lovligheten ved å dele nakenbilder av en man kjenner eller ikke kjenner svarer henholdsvis 98% og 97% at det er ulovlig. Et klart flertall mener at det er ulovlig å dele et nakenbilde av en person under 18 år, til tross for at man ikke tror personen har noe imot det. Det ser dermed ut til at det stille samtykke ikke gjelder når det er snakk om et nakenbilde.

Diagram 1 viser at respondentene er splittet når det kommer til lovligheten ved å legge ut et bilde av en person uten å si ifra til tross for at personen ikke ber deg om å slette bildet. Dette bekrefter vårt tidligere funn om at respondentene praktiserer stille samtykke ved deling av vanlige bilder.

Når det kommer til det å oppbevare et nakenbilde uten å dele det ser man også at respondentene er splittet når det kommer til hva som er lovlig og ulovlig. Når det kommer til lovligheten ved å dele et tullebilde av en venn i skjul uten at personen vet det svarer respondentene forskjellig. Samlet viser diagram 1 at respondentene ikke er en homogen masse da de svarer ulikt på flere av påstandene. Samtidig viser det at respondentene er samlet rundt lovligheten ved visse påstander, spesielt de som beskriver nakenbilder. Dermed kan man si at en andel av respondentene deler samme rettsbevissthet.

Fra hvor henter de informasjonen de har om hva som er lov og ikke lov når det kommer til deling av nakenbilder?

Diagram 2: Kilder til informasjon. Frekvens

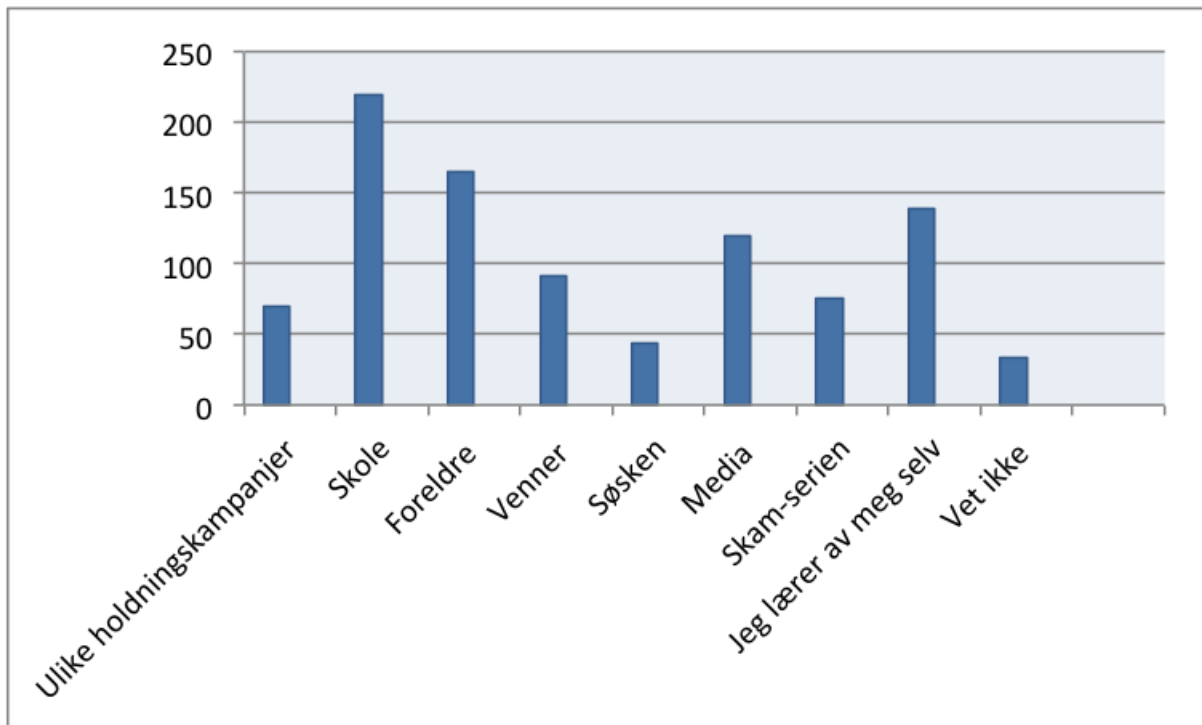

Diagram 2 viser at respondentene får informasjon om hva som er lovlig og ikke fra en rekke kilder. ²²Flest respondenter oppgir at de får denne informasjonen fra skolen, deretter kommer foreldrene. Det forteller oss at skolen, og foreldre er de viktigste aktørene når det kommer til formidling av informasjon knyttet til risiko og digital dømmekraft. Selv om tallene er høye for foreldre og skole, er det også flere som ikke har krysset av på disse alternativene, selv om de

²² Her kunne respondentene krysse av for flere svaralternativer.

kunne krysse av på flere. Dette er interessant da man kunne ha forventet en enda høyere andel her fordi foreldre og skole er de som har hovedansvar for å formidle denne informasjonen til ungdommene. Diagrammet viser at en stor andel av respondentene oppgir at de lærer av seg selv. Det at såpass mange oppgir at de lærer av seg selv kan sees på som noe positivt da det kan fortelle oss at respondentene er opptatt av å finne ut hva som er lovlig, og ulovlig, og at de selv oppsøker kilder som kan gi dem denne informasjonen. Men å lære av seg selv kan være problematisk, særlig dersom denne læringen skjer gjennom prøving og feiling.

Sammenfatning av Kategori B: Rettsbevissthet

Ved å ta utgangspunkt i respondentenes oppfatninger av retten ser man flere trekk ved deres rettsbevissthet. Flesteparten av respondentene praktiserer samtykke av og til, men det hender også at de legger ut bilder av andre uten å spørre først. Ser man dette opp mot de som deler over eller under 20 bilder ser man at flere av de mindre aktive alltid spør om samtykke, enn de mer aktive. Når det kommer til ungdommers oppfattelse av hva som er greit å dele ser man at respondentene ikke nødvendigvis trenger et samtykkende ja for å dele et bilde, men får de et nei respekterer de fleste dette. Datagrunnlaget viser også at respondentene helt klart har en oppfattelse av hva som er greit å dele, og at de har tanker rundt hva som er farlige og ufarlige bilder å dele. Det hadde vært interessant å gått mer konkret inn i hvilket type innhold som er greit å dele, men siden vår oppgave fokuserer på deling av nakenbilder er det i fokus.

Når det kommer til respondentene sin oppfattelse av hva som er lovlig og ulovlig å dele ser man at respondentene har en oppfatning av dette ved at de tar stilling til de ulike påstandene. Det kommer frem at flere av respondentene vet en del om hva som er lovlig og ulovlig. Det viser seg at respondentene har en klarere oppfatning rundt hva som er lovlig og ulovlig når det kommer til deling versus oppbevaring enn de har ved alder. Samtidig er det høye verdier for “vet ikke” på flere av spørsmålene, spesielt de som er knyttet avbildedes alder. Kombinerer man de som svarer “vet ikke” med de som har svart feil på spørsmålene kan man se at det er hull i informasjonen, og slik oppfatningen omkring hva som er lovlig og ulovlig. Jo mer usikre respondentene er på hva som er lovlig og ikke, desto større er risikoen for at uønskede situasjoner vil oppstå. Andelen som ikke vet eller er usikre vil kunne skape en større risiko i hele gruppen. Samlet sett ser man at ungdommen ved flere anledninger deler den subjektive oppfattelsen rundt hva som er lovlig og

ulovlig, samtidig som det er visse nyanser mellom dem. Dette viser oss at respondentene ikke er en homogen masse, men at en andel av dem deler samme rettsbevissthet.

Når det kommer til hvor de henter informasjonen rundt hva som er lovlig og ulovlig ser man at respondentene får denne informasjonen fra en rekke kilder. Skole og foreldre de viktigste aktørene. Samtidig viser datagrunnlaget at en stor andel lærer av seg selv.

5.4 Kategori C: Rettighetsbevissthet

Tredje del av spørreskjemaet utgjør kategori C som beskriver respondentene sin rettighetsbevissthet. Dette undersøkte vi via spørsmål om hva respondentene oppfatter som sine handlingsvalg dersom noe ulovlig skjer, og i hvilken grad de føler at deres rettigheter blir ivaretatt. Når vi skal kartlegge ungdommenes rettighetsbevissthet vil vi ta utgangspunkt i hvordan de forholder seg til rettigheter. Det å forholde seg til rettigheter innebærer slik vi forstår det både å ha kunnskap om rettigheter, samt i hvilken grad man føler at egne, og andres rettigheter blir ivaretatt. Slik tar vi i denne delen utgangspunkt i rettighetsbevissthet som en subjektiv følelse. Samlet sett vil denne kategorien si noe om respondentenes rettighetsbevissthet, ved både å fokusere på kunnskap, ivaretagelse samt hvorvidt respondentene forholder seg til rettigheter i hverdagen.

Hvis noe ulovlig skjer, hva oppfatter ungdommen som sine valg?

Tabell 14: Handlingsvalg om nakenbilde delt. Prosent

	Frekvens	Prosent
Jeg hadde prøvd å ordne opp selv	105	35%
Jeg hadde kontaktet en voksen person	146	48,7%
Jeg hadde meldt fra til politiet	143	47,7%
Jeg ville sagt ifra til en venn	134	44,7%

Jeg hadde kontaktet en hjelpeorganisasjon	114	38%
Jeg hadde ikke gjort noe	11	3,7%
Usikker	50	16,7%
Andre ting	12	4%

Tabell 14 ²³forteller hva respondentene ville gjort dersom et nakenbilde av dem hadde blitt delt. 48,7% oppgir at de hadde kontaktet en voksenperson. 47,7% oppgir at de hadde meldt fra til politiet, imens 44,7% ville sagt fra til en venn. Færrest hadde valgt å ikke gjøre noe, eller “andre ting” på henholdsvis 3,7 og 4 %. Det at færrest hadde valgt å ikke gjøre noe forteller oss at respondentene opplever at de har et handlingsvalg dersom en slik situasjon skulle inntreffe. De fleste hadde valgt å kontakte en voksenperson, eller en formell aktør, i dette tilfellet politiet eller en hjelpeorganisasjon. Det at nesten halvparten oppgir at de ville meldt fra til politiet forteller oss at respondentene har tro på at politiet kan og vil gjøre noe i situasjoner som dette. Lignende ser man i den nye rapporten til NorSIS som viser at ungdom har høy tillit til at politiet vil hjelpe dem dersom de blir utsatt for kriminalitet på nett (Malmedal mfl. 2017).

De som svarte “andre ting” ble stilt oppfølgingsspørsmål om hva de hadde gjort. 9 av de 12 som svarte “andre ting” valgte å forklare hva de hadde gjort.

- finne ut hvem som delte det, og banket han
- Snakket med personen, og spurt spørsmål som "Hvorfor delte du bilde?"
- hadde det vært en gutt hadde jeg blitt forbanna og kanskje prøvd å slå han spør hvordan nakenbilde

Fire stykker svarer at de hadde valgt å oppsøke personen som delte bildet. De fire som svarer dette ville tatt i bruk ulike strategier i konfrontasjonen av vedkommende. Noen svarer at de ville tydd til vold, imens en annen forteller at han/hun hadde spurt om motivasjonen bak å dele bildet

---

²³ Her fikk respondentene mulighet til å krysse av for flere svaralternativer.

I hvilken grad føler ungdommen at deres rettigheter blir ivaretatt?

Diagram 3: Sannsynligheten for de ulike konsekvensene. Prosent

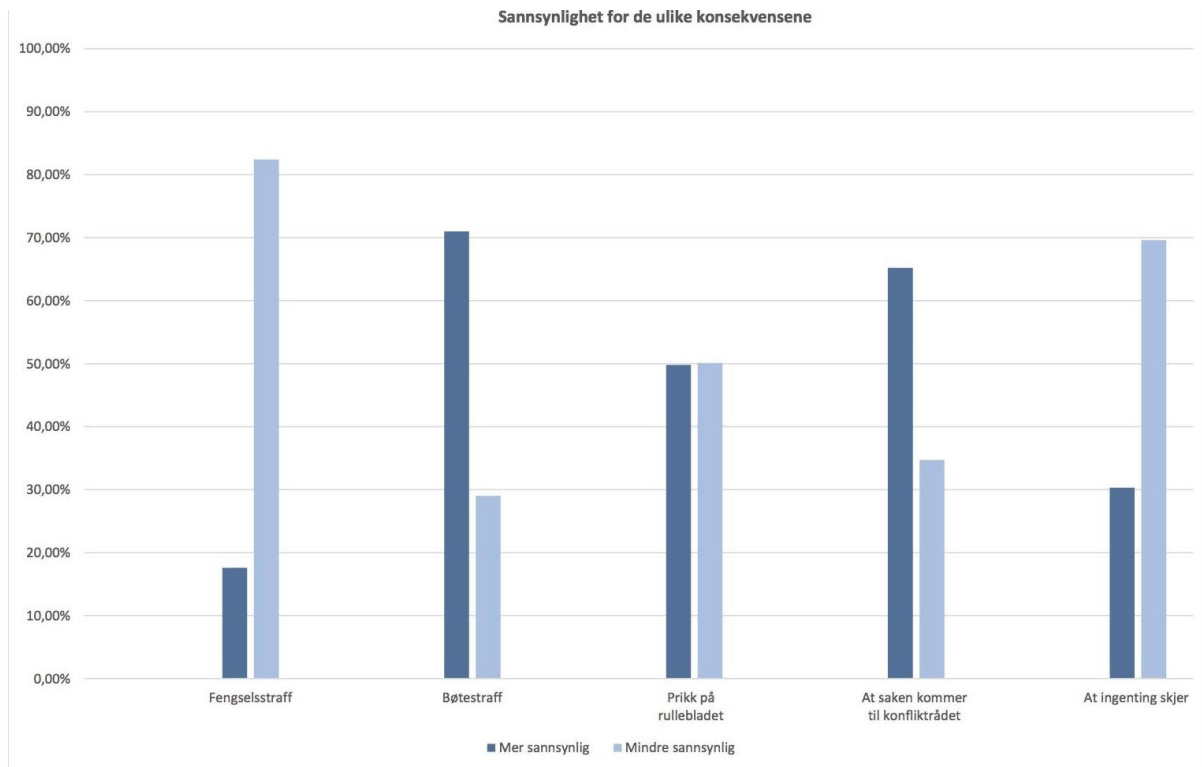

Diagram 3²⁴ viser at respondentene har tro på at det vil føre til konsekvenser dersom man anmelder noen for å dele et nakenbilde. Det at 69,9% av respondentene mener at det er mindre sannsynlig at ingenting skjer bekrefter dette. Når det kommer til juridiske konsekvenser har respondentene størst tro på bøtestraff, og at saken kommer til konfliktrådet. For prikk på rullebladet fordeler respondentene seg jevnt mellom de to kategoriene “mer sannsynlig” og “mindre sannsynlig”. Respondentene har minst tro på at det vil bli en fengselsstraff dersom man deler et nakenbilde av noen. Sannsynlighet for juridiske konsekvenser forteller oss noe om ivaretagelse av rettigheter. Det at mange mener at det er mindre sannsynlig at ingenting skjer

²⁴ I bearbeidingen av spørsmål 14 “La oss si du anmelder noen for å ha delt et nakenbilde av deg. Hva tror du sannsynligheten er for de ulike juridiske konsekvenser?” laget vi en dummy hvor vi slo sammen “svært sannsynlig” og “sannsynlig” til kategorien “mer sannsynlig”, og “lite sannsynlig” og “usannsynlig” til kategorien “mindre sannsynlig”. Hensikten med å lage denne dummyen var at den gjorde at vi fikk se tydeligere tendenser i datamaterialet. Denne dummyen vil vi også bruke i noen av spørsmålene videre i analysen

dersom noen deler et nakenbilde av dem forteller oss at flertallet av respondentene føler at deres rettigheter vil bli ivaretatt dersom de skulle utsettes for noe. Hvordan deres rettigheter hadde blitt ivaretatt varierer imidlertid mellom respondentene.

Diagram 4: Sannsynlighet for konsekvenser dersom man blir tatt for følgende ting

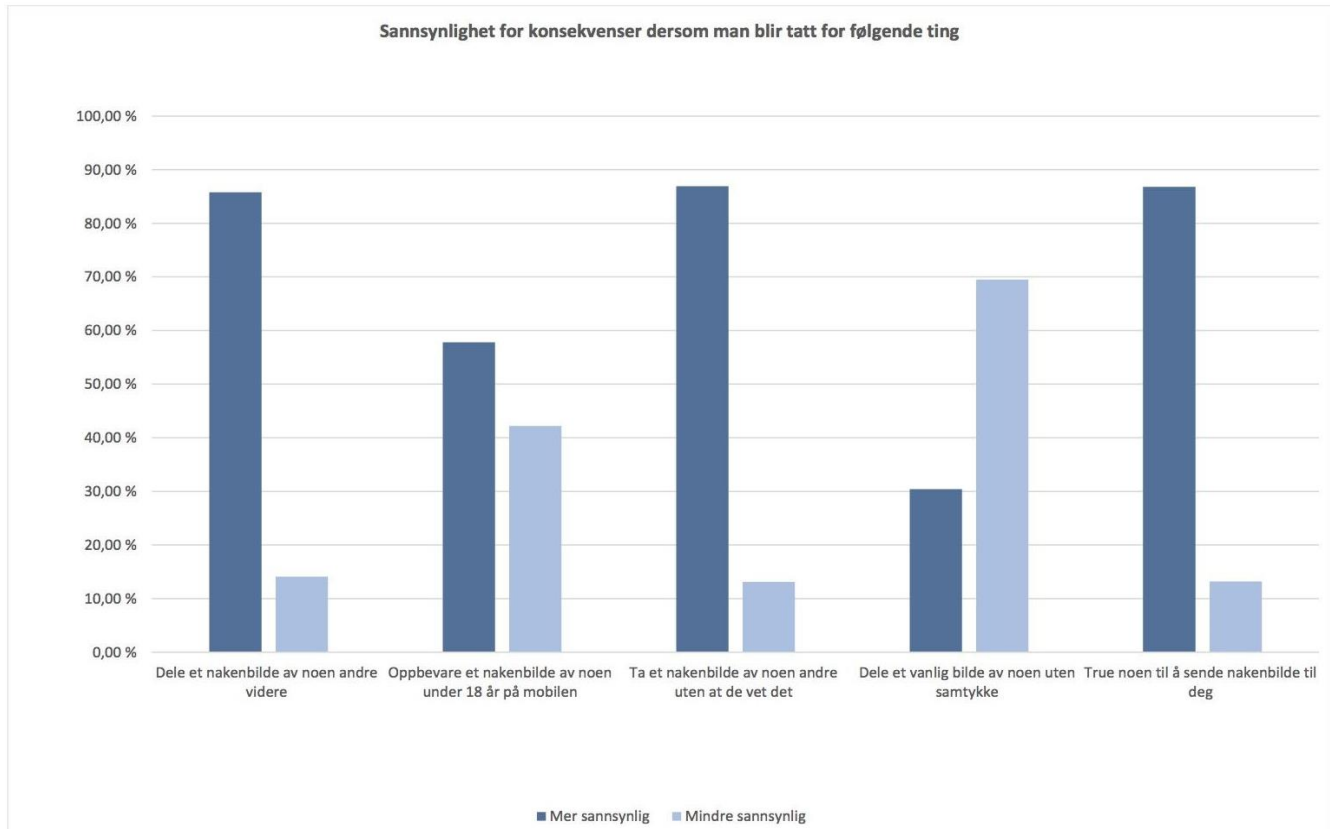

Diagram 4²⁵ forteller oss at flest respondenter tror at det å dele et nakenbilde av noen andre videre, ta et nakenbilde av andre uten at de vet det, eller true noen til å sende nakenbilde av seg selv vil føre til konsekvenser. Det at flest respondenter tror at disse handlingene vil føre til konsekvenser forteller oss at respondentene vurderer disse handlingene som mest alvorlige. Det at færrest tror at det å dele et vanlig bilde av noen uten samtykke fører til konsekvenser

²⁵ Spørsmålet knyttet til diagram 4 ligger under temaet “juridiske konsekvenser” i spørreskjemaet. Vi ser imidlertid at vi burde gjentatt i spørsmålsstillingen at det var juridiske konsekvenser vi mente også her istedenfor å skrive “noen type konsekvenser”. Det medfører at vi ikke med sikkerhet kan si om respondentenes rangering har skjedd med bakgrunn i juridiske, eller mer uformelle konsekvenser. Spørsmålet egner seg likevel til å si noe om hvilke handlinger som har størst sannsynlighet for konsekvenser og hvilke handlinger respondentene ser på som mer eller mindre sosialt akseptable

underbygger dette. Når det kommer til å oppbevare et nakenbilde av noen under 18 år på mobilen ser man at respondentene er splittet når det kommer til sannsynligheten for konsekvenser.

Spørsmål 24.

Respondentene ble videre stilt spørsmål om sannsynligheten for juridiske konsekvenser ved å dele nakenbilde av noen uten samtykke. 21,4% av respondentene oppgir at det er svært sannsynlig å få juridiske konsekvens dersom man gjør dette. 36,6 % svarte sannsynlig, imens 30,5% svarte lite sannsynlig. Kun 5,4 % mener at det er usannsynlig at det ikke blir noen juridisk konsekvens dersom man deler et nakenbilde av noen andre uten samtykke. 58% mener altså at det er svært sannsynlig, eller sannsynlig at man får juridiske konsekvenser dersom man deler nakenbilde av noen uten samtykke.

Tabell 15: Sannsynlighet for juridiske konsekvenser fordelt på kjønn. Prosent

	Gutter	Jenter	Total
Svært sannsynlig	27,6%	16,2%	21,4% (63)
Sannsynlig	26,9%	44,7%	36,6% (108)
Lite sannsynlig	29,1%	31,7%	30,5% (90)
Usannsynlig	9,7%	1,9%	5,4% (16)
Vet ikke	6,7%	5,6%	6,1% (18)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(134)	(161)	(295)

Tabell 15 viser at gutter i større grad enn jenter tror det er svært sannsynlig at man får juridiske konsekvenser dersom man deler et nakenbilde av noen uten samtykke. Færre jenter mener det er usannsynlig at man får juridiske konsekvenser. Ser man kun på guttene ser man at de fordeler seg nokså jevnt mellom svært sannsynlig, sannsynlig og lite sannsynlig. Alder viser ingen stor variasjon i sannsynlighetsvurderingene.

Respondentene som svarte “svært sannsynlig” eller “sannsynlig” ble stilt et oppfølgingsspørsmål hvor de ble bedt om å forklare hvorfor de tenker at det er sannsynlig at man vil få en juridisk konsekvens.

- Siden det er ulovlig å dele naken bilder av andre, derfor må den personen som har delt dette bildet få konsekvenser
- fordi alle har rettigheter, alle har rett til å si hva de vil, selv i disse situasjonene. Det er ikke bare no du sier, det er en lov, men spørs veldig om de som gjorde det var enig om det sammen, men jeg syns ikke at noen burde gjøre det i det hele tatt
- Because always the police or someone are going to do something with the problem

131 respondenter valgte å svare på dette oppfølgingsspørsmålet. Mange av respondentene skriver at siden handlingen er ulovlig er det sannsynlig at man får en straff. Det kan se ut til at respondentene trekker en slutning mellom det å ha gjort noe ulovlig, og sannsynligheten for straff. Det kan virke som at respondentene ikke vurderer sannsynligheten ut i fra hvorvidt handlingen faktisk fører til straff, men at de vurderer det dithen at så lenge man har gjort noe ulovlig, så finnes det alltid en sannsynlighet for å få konsekvenser.

Ved å se på respondentenes svar på det åpne spørsmålet ser man at flere av dem har tatt i bruk ord, og uttrykk som vi brukte i spørreskjemaet, blant annet “rettigheter”, og “konsekvens”. Flere har svart av typen “fordi man har en rettighet og dermed blir det konsekvens”. Disse svarene kan man også tolke dithen at respondentene tror at det er svært sannsynlig, eller sannsynlig at det blir en juridisk konsekvens, men at de blir usikre når de skal utdype hvorfor de tror dette. Det kan ha ført til at de velger å svare kort ved å kun gjengi noen av ordene vi har brukt i spørreskjemaet.

Med bakgrunn i spørsmålet om hva de tenker sannsynligheten er for juridiske konsekvenser, og det åpne oppfølgingsspørsmålet ser man at flere av respondentene har en tro på politiet, og rettsvesenet. Flertallet av respondentene mener at kriminelle handlinger møtes med konsekvenser. Det at flere av dem mener at kriminelle handlinger møtes med konsekvenser sier

noe om deres tanker rundt både rettssikkerhet og rettighetsbevissthet. Det at de tror sannsynligheten er såpass stor for juridiske konsekvenser forteller oss at de føler politiet og rettsvesenet vil ivareta deres rettigheter dersom de skulle blitt utsatt for noe slikt da kriminelle handlinger møtes med straff.

Tallene viser imidlertid også at 36% av respondentene mener det er lite, eller usannsynlig at man vil få juridiske konsekvenser dersom man deler et nakenbilde av noen uten samtykke. Selv om flertallet mener det er sannsynlighet for at man får konsekvenser, er også en andel på 36% å anse som høy. Det å dele et nakenbilde av noen andre uten vedkommende sitt samtykke er en såpass alvorlig handling at det burde forventes at slike handlinger møtes med konsekvenser. Slik forteller tallene oss at en stor andel av respondentene har tro på at deling av nakenbilder fører til juridiske konsekvenser, samtidig som de også viser at en alt for høy andel ikke har tro på dette.

Spørsmål 25.

60,1% av respondentene mener at det er grunn til å anmelde dersom noen hadde delt et nakenbilde av dem. 4,7% mener at det ikke er grunn til å anmelde. Man kan se at flere av respondentene er usikre når det kommer til dette, da 29,1% svarer kanskje, og 6,08% svarer vet ikke. Det at over halvparten svarer at det er grunn til å anmelde forteller oss at flertallet av respondentene har tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. Det at en stor andel (29,1%) svarer kanskje kan tolkes dithen at respondentene vurderer i hvilke type situasjoner det egner seg å anmelde. Et kanskje-svar kan forstås som at det i noen tilfeller er lurt å anmelde, og i andre tilfeller ikke. Det hadde vært interessant å få mer informasjon om hvilke situasjoner de tenker det er grunn til å anmelde og ikke, og derigjennom hva som gjør at de kanskje mener det er grunn til å anmelde.

Tabell 16: Grunn til å anmelde fordelt på kjønn. Prosent

	Gutter	Jenter	Total
Ja	54,1%	65,2%	60,1% (178)
Nei	7,4%	2,5%	4,7% (14)
Kanskje	31,9%	26,7%	29,1%

			(86)
Vet ikke	6,7%	5,6%	6,1%
			(18)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(135)	(161)	(296)

Tabell 16 viser at 10% flere jenter mener at det er grunn til å anmelde. Når det kommer til de som svarer kanskje, og vet ikke fordeler de seg nokså likt blant kjønnene.

Tabell 17: Sannsynlighet sletting. Prosent.

	Frekvens	Prosent
Svært sannsynlig	3	1%
Sannsynlig	41	14%
Lite sannsynlig	167	57%
Usannsynlig	59	20,1%
Vet ikke	23	7,8%
(N)	296	100%

Tabell 17 viser at 1% av respondentene mener det er svært sannsynlig at et bilde kan bli slettet, imens 14% mener det er sannsynlig. 57% mener at det er lite sannsynlig at bildet blir slettet, og 20,1% at det er usannsynlig. 7,9 % svarer vet ikke på dette spørsmålet. Vi ser at 8,8% flere gutter mener at det er større sannsynlighet for at et bilde blir slettet. På de andre svaralternativene er det lite forskjell mellom kjønnene, da i underkant av 5% skiller dem. Svarfordelingen på dette spørsmålet er interessant å se opp mot spørsmål 15. På spørsmål 15 svarte 95,9% av respondentene at det var ulovlig å ikke slette, eller fjerne et bilde når en person ber deg om det. Det innebærer at flertallet av respondentene vet at det er ulovlig å ikke slette et bilde, samtidig

som de er klar over at det er lite sannsynlighet for at et bilde blir slettet. På den måten er respondentene klar over at deres rettigheter ikke blir ivaretatt av andre ungdommer.

Disse svarene forteller oss også noe om respondentene sin tekno-rettslige bevissthet da svarene sier noe om deres forståelse av teknologien sin muligheter og begrensninger, og hvorvidt de forholder seg til dette. Våre data viser at flest respondenter bruker Snapchat til bildeling. Som redegjort for i teorikapittelet er Snapchat en plattform hvor bilder i utgangspunktet ikke lagres men at funksjoner gjør det mulig å lagre bildene allikevel. Det at såpass mange av respondentene mener det er lite sannsynlig at et bilde slettes forteller oss at de går ut fra at bildene de sender lagres av de som mottar bildene. På denne måten har respondentene en tekno-rettslig bevissthet som har endret seg i takt med utviklingen av plattformen de bruker til bildedeling.

Sammenfatning av Kategori C: Rettighetsbevissthet

Ved å spørre respondentene om hva de oppfatter som sine handlingsvalg dersom noe ulovlig skjer kan man si noe om hvorvidt de føler deres rettigheter blir ivaretatt, og slik kan man si noe om deres rettighetsbevissthet. Når det kommer til hva de hadde gjort dersom noe ulovlig hadde skjedd ser man at flest svarer at de hadde kontaktet en voksenperson, hjelpeorganisasjon, eller politiet dersom et nakenbilde av dem hadde blitt delt. Færrest hadde valgt å ikke hadde gjøre noe. Det at færrest hadde valgt å ikke gjøre noe forteller oss at respondentene opplever at de har et handlingsvalg dersom de blir utsatt for noe.

Når det kommer til i hvilken grad respondentene føler at deres rettigheter blir ivaretatt ser man at respondentene ikke bare velger å kontakte en aktør, men at de også har tro på at det vil bli konsekvenser dersom de kontakter en formell aktør. Over 50% mener at det er sannsynlig at det vil bli noen juridiske konsekvenser dersom man anmelder noen for å ha delt et nakenbilde. Samtidig mener 60% av respondentene at det er vits å anmelde. Til sammen forteller disse tallene oss at et flertall av respondentene har tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. Men tallene kan man også snu til at en stor andel ikke mener at det sannsynlig med juridiske konsekvenser dersom man anmelder noen for å ha delt et nakenbilde. Man ser at 40% av respondentene mener at det ikke er vits å anmelde. Det er vanskelig å si om hva som er mye eller lite da vi ikke har funnet noe sammenlignbare data her. Men med bakgrunn i at flere unge sender og mottar nakenbilder forventet vi at få respondenter trodde at det ville skje noen juridiske

konsekvenser dersom man videresender nakenbilder. Vi ble dermed overrasket over den troen på formelle aktører og juridiske konsekvenser som vi så blant flere av våre respondenter.

77 % av respondentene mener det er lite eller usannsynlig at et bilde blir slettet dersom man hadde spurt personen som delte det om å slette det. Dette tallet så vi opp mot svarmønsteret på spørsmål 15, hvor 95,9% svarte at det var ulovlig å ikke slette, eller fjerne bildet. Dette kan man tolke dithen at respondentene vet hva som er lovlig og ikke, men at det ikke nødvendigvis betyr at alle forholder seg til det i praksis. Knyttet opp mot rettighetsbevissthet kan det bety at flertallet av respondentene ikke har tro på at mennesker i deres omgangskrets, herunder andre ungdommer, ivaretar deres rettigheter.

5.5 Kategori D: Risikobevissthet

Fjerde del i spørreskjemaet utgjør kategori D som beskriver utvalgets risikobevissthet.

Risikobevissthet henger sammen med evnen til å ta beslutninger som minimerer risiko.

Spørsmålene som blir presentert i dette kapittelet tar utgangspunkt i respondentenes oppfattelse av risiko og i hvilken grad de forholder seg risiko. Slik vil vi se på både på hvordan respondentene håndterer risiko, og hvilke praktiske og emosjonelle mekanismer som eventuelt tas i bruk. Kategori D forteller oss hvilke situasjoner respondentene tenker er mest risikofylte, og hvorvidt oppfattelsen av risiko preger deres handlingsmønster. Denne kategorien fokuserer slik på konsekvenser ved deling av nakenbilder for så å kunne si noe om risikooppfattelse hos respondentene.

Hva ser ungdom på som de største risikoene ved deling av nakenbilder?

Tabell 18: La oss si et nakenbilde av deg blir delt mot din vilje. Hvor kjipe hadde de ulike konsekvensene vært?

Prosent

	Veldig kjipt	Kjipt	Litt kjipt	Ikke noe kjipt	Vet ikke	Sum (N)
Rykter	59,1%	29,5%	9,1%	2%	0,3%	100% (298)
Foreldre får vite det	74,2%	16,1%	6,4%	1,7%	1,7%	100% (298)
Det vil påvirke fremtidige muligheter	76,2%	14,8%	5,7%	2%	1,3%	100% (298)
At vennene mine får se det	41,9%	30,9%	20,5%	6%	0,7%	100% (298)
At fremmede får sett det	51,7%	26,4%	14,9%	5,7%	1,4%	100% (296)

At bildet aldri forsvinner	85,9%	8,7%	3,4%	1,3%	0,7%	100% (298)
At jeg kan bli mobbet/uthengt/utestengt for det	79,5%	15,5%	3%	1%	1%	100% (297)
At noen kan true meg til å sende flere bilder, eller gjøre andre ting	76,8%	15,1%	2,7%	2,7%	2,7%	100% (298)

Her ble respondentene spurt om å rangere de ulike konsekvensene som kan oppstå dersom noen deler et nakenbilde av dem videre. Spørsmålet tar sikte på hva respondentene opplever som risikoene ved å sende nakenbilder. 85,9 % av respondenter synes det er veldig kjipt at bildet aldri forsvinner. 79,5 % oppgir at det at man kan bli mobbet/uthengt/utestengt for det er veldig kjipt, og 76,8% oppgir at det at man kan bli truet til å sende flere bilder eller gjøre andre ting er veldig kjipt. Tabell 18 viser samlet at respondentene vurderer de fleste konsekvensene som veldig kjipt, eller kjipt. Det førte til at vi inkluderte et spørsmål 18a hvor vi ba respondentene velge den verste konsekvensen blant de vi listet opp i spørsmål 18.

Diagram 5: Verste konsekvens. Prosent

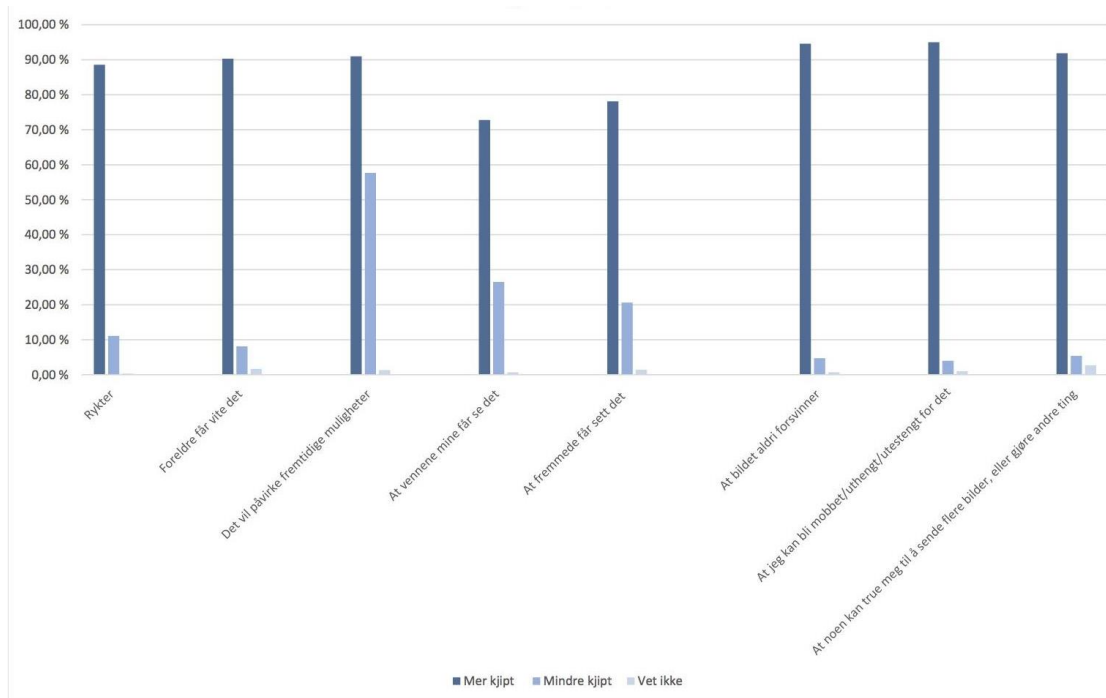

Diagram 5²⁶ viser at 35,9% av respondentene oppgir at de syntes den verste konsekvensen er at det vil kunne påvirke fremtidige muligheter. Deretter svarer 23% at det at bildet aldri forsvinner er den verste konsekvensen. Kun 1,2% mener at den verste konsekvensen er at fremmede vil kunne se bildet. Felles for de konsekvensene som flest respondenter oppgir som de verste er at de tar for seg noe “fremtidsrettet”. Det at det kan påvirke fremtidige muligheter, og at bildet aldri forsvinner krever at man vurderer langsiktige former for konsekvenser. Dette er interessant da det står i motsetning til det flere tidligere forskere har funnet om at ungdommer er spesielt utsatt for risiko på nett, da de har en tendens til å neglisjere langsiktig risiko (Hongliang mfl.,2016). Våre respondenter ser imidlertid ut til å være opptatt av fremtidig risiko. Det innebærer at det må være andre årsaker enn manglende evne som fører til at de utsetter og utsettes for risiko på internett.

Gutter og jenter fordeler seg relativt likt mellom kategoriene, med unntak av at bildet aldri forsvinner som verste konsekvens. Her er det 29,2% av jentene som synes dette er den verste konsekvensen, imens 16,1 % av guttene synes det samme. En forklaring på at flere jenter velger dette som den verste konsekvensen kan være fordi jenter i større grad vil kunne oppleve skam

²⁶ Her har vi et utvalg på 248 da vi inkluderte spørsmålet etter erfaringer fra første skolebesøk

dersom et bilde av dem blir delt, og dermed virker denne konsekvensen mer skremmende. Som vi var inne på tidligere i avhandlingen kan det knyttes femininitet, og maskulinitetsnormer rundt det å dele nakenbilder hvor jenter i større grad enn gutter må vurderer risikoen ved å dele slike bilder (Ringrose mfl.,2013). Disse normene kan være en forklaring på hvorfor gutter og jenter svarer forskjellig på hvilke konsekvenser de ser på som den verste. Ser man verste konsekvens opp mot alder ser man at det fordeler seg relativt likt. Den konsekvensen hvor det er størst forskjell med tanke på alder er fremtidige muligheter. Av de som er 14 og yngre mener 32,9% av det er den verste konsekvensen, i motsetning til de på over 14 år hvor det er 41% som mener det samme.

Tabell 19: Verste konsekvens fordelt på over eller under 20 bilder. Prosent.

	Under 20	Over 20	Totalt
Rykter	5,8%	9,4%	8,2% (20)
Foreldre får vite det	12,8%	8,8%	10,2% (25)
Det vil påvirke fremtidige muligheter	38,4%	34%	35,5% (87)
At vennene mine får se det	2,3%	1,9%	2% (5)
At fremmede får sett det	1,2%	1,3%	1,2% (3)
At bildet aldri forsvinner	18,6%	25,2%	22,9% (56)
At jeg kan bli mobbet/uthengt/utestengt for det	14%	14,5%	14,3% (35)

At noen kan true meg til å sende flere bilder, eller gjøre andre ting	7%	5%	5,7% (14)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(86)	(159)	(245)

Dersom man sammenligner de mer og mindre aktive bildedelerne fordeler de seg relativt likt når det kommer til hva som er den verste konsekvensen. Den konsekvensen hvor det er størst forskjell mellom gruppene er konsekvensen om at bildet aldri forsvinner. Av de mindre aktive bildedelerne mener 18,6% at det er den verste konsekvenser, imens blant de mer aktive bildedelerne er det 25,2% som mener det samme.

Tabell 20: Hvis du deler nakenbilde av en annen, hvilke konsekvenser hadde du vært mest bekymret for da? Prosent.

	Frekvens	Prosent
At jeg blir anmeldt/ får en straff	249	83%
At personen skulle fått vite at jeg har delt bildet videre	144	48%
At jeg får kjeft fra foreldre eller voksne	121	40,3%
At noen blir sure	59	19,7%
Vet ikke	21	7%
Ingen	3	1%

Tabell 20²⁷ gir oss en oversikt over hvilken konsekvens respondentene hadde vært mest bekymret for dersom de hadde delt et nakenbilde av en annen person. Slik tar spørsmålet for seg risikoen ved å være den som deler nakenbilder av andre videre. Tabell 20 viser at 83% er bekymret for formelle konsekvenser slik som å bli anmeldt eller få straff. Samtidig viser tabellen at flere av respondentene er bekymret for uformelle reaksjoner fra kjente personer. 48% er bekymret for at personen på bildet hadde fått vite det, og 40,3% er bekymret for at de hadde fått kjeft av foreldre eller voksne. Dette tyder på at respondentene er bekymret for både formelle og uformelle konsekvenser når de deler nakenbilder av andre.

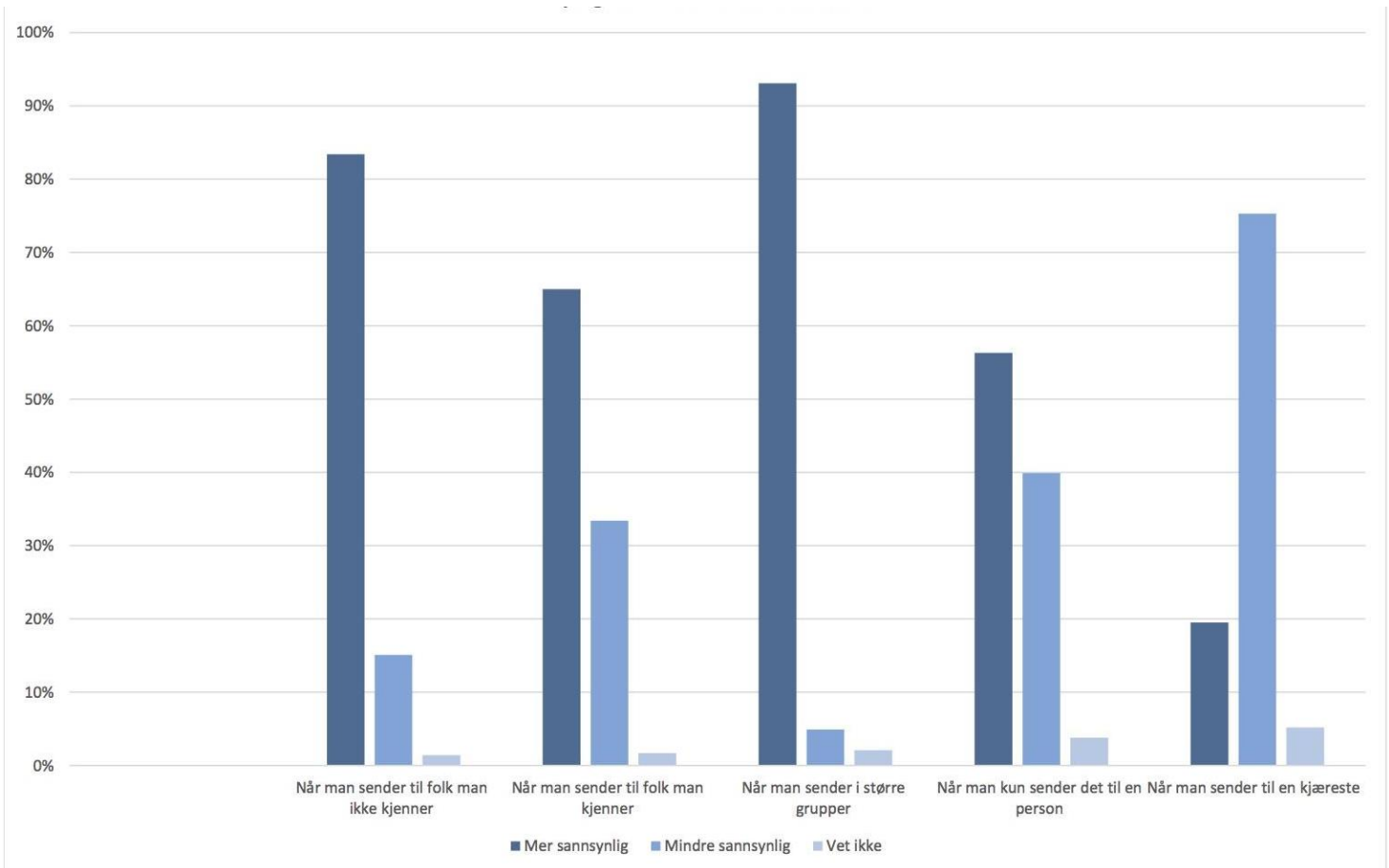
---

²⁷ Her gav gi respondentene mulighet til å krysse av for flere svaralternativer. Vi ser i ettertid at vi ikke burde gjort det, og heller spurt om hvilken konsekvens de hadde vært mest bekymret for

I hvilken grad forholder ungdom seg til de ulike risikoene ved deling av nakenbilder?

Når vi skal se i hvilken grad ungdom forholder seg til de ulike risikoene ved deling av nakenbilder vil vi både se på hvilke situasjoner de tenker er mest risikofylte, og hvorvidt oppfattelsen av risiko preger deres handlingsmønster.

Diagram 6: Sannsynlighet for å dele nakenbilde videre. Prosent.

Ved å studere hvilke situasjonene som respondentene tenker det er mest sannsynlig at et nakenbilde deles videre i, vil man kunne se hvilke elementer de mener øker risikoen ved deling av nakenbilder. Diagram 6 viser at flest respondenter mener at det å sende i større grupper gjør det mer sannsynlig at nakenbilde kan deles videre. Mange mener at det å sende til folk man ikke kjenner også øker risikoen for at et bilde deles videre. Felles for disse situasjonene er at de innebærer en svekket kontroll over bildet, eller situasjonen. Ifølge flertallet av respondentene øker denne svekkede kontrollen sannsynligheten for at bildet deles videre. Flest mener at det er minst sannsynlig at et nakenbilde deles videre dersom man sender til en kjæreste. Her ser man i

motsetning til det vi tidligere har observert om tillit til jevnaldrende, at respondentene stoler på en i omgangskretsen, her ens kjæreste.

Tidligere spurte vi respondentene om hvilke uformelle konsekvenser de vurderer som verst dersom et nakenbilde blir delt mot deres vilje. Vi spurte deretter om disse konsekvensene gjør at respondentene velger å ikke sende nakenbilder av seg selv. Dette gjorde vi for å se hvorvidt respondentene forholder seg til de ulike risikoene ved deling av nakenbilder. 75,2% svarte at konsekvenser gjør at de ikke sender nakenbilder av seg selv. Det at hele 75,2% oppgir at konsekvenser hindrer dem fra å sende nakenbilder viser at et stort flertall av respondentene forholder seg til risiko da de oppgir å regulere sine handlinger etter konsekvenser.

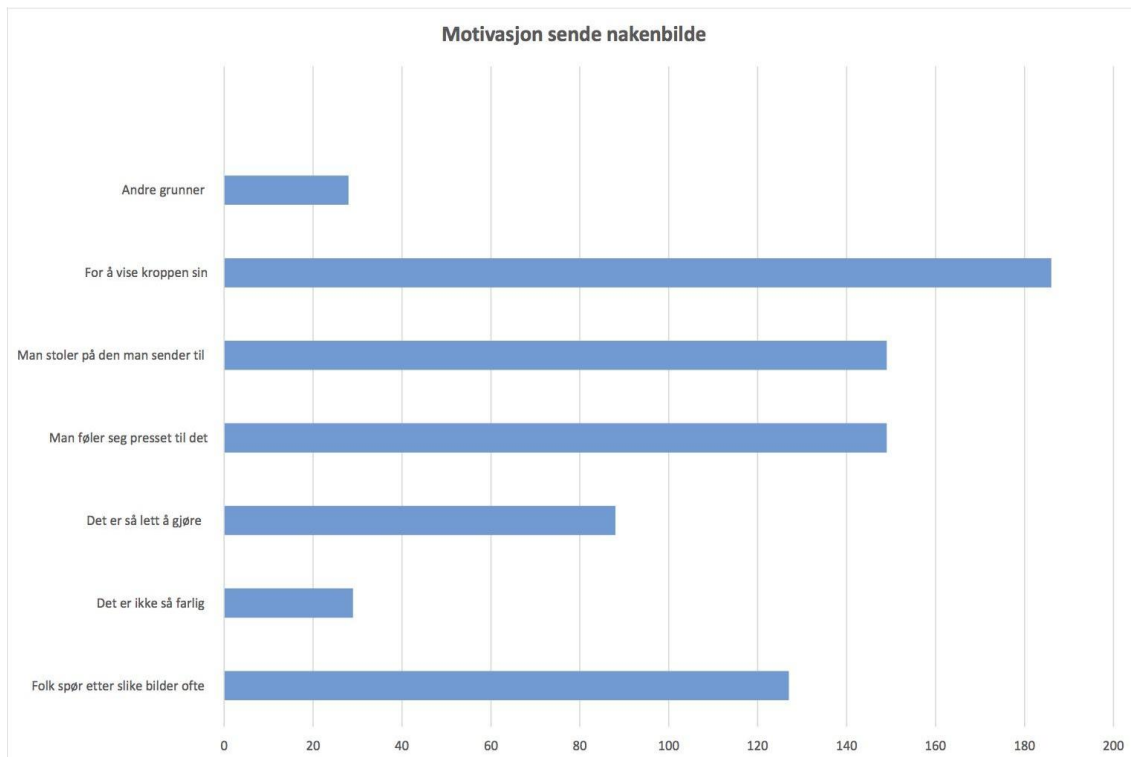
Tabell 21: Hvis du sender et nakenbilde av deg selv, hva gjør du for at nakenbildet ikke skal deles videre? Prosent

	Frekvens	Prosent
Jeg sender bare til folk jeg stoler på	32	10,9%
Jeg sender nakenbilde uten ansiktet mitt	21	7,1%
Jeg tenker ikke så mye over det	5	1,7%
Jeg sender ikke nakenbilder	213	72,5%
Vet ikke	23	7,8%
Sum (N)	294	100%

Tabell 21 viser at 72,5% av respondentene velger å ikke sende nakenbilder av seg selv for å forhindre at det skal deles videre. Det å unngå å sende nakenbilder ser slik ut til å være den mest brukte strategien blant respondentene for å unngå risiko. Andre mekanismer som tas i bruk er å kun sende til folk man stoler på (10,9%) og å unngå å sende nakenbilde hvor man viser ansiktet

(7,1%). Man kan se at 19,7 % oppgir at de tar i bruk ulike strategier for å minimere risiko dersom de sender et nakenbilde av seg selv. Det *kan* tolkes dithen at i underkant av 20% sender nakenbilder av seg selv, men at de forsøker å minimere risikoen ved å gjøre dette ved bruk av ulike strategier. Dette er et noe høyere tall enn hva vi fant på spørsmål 9 hvor kun 12,5% svarte at de har sendt et nakenbilde av seg selv.

Diagram7: Hva tror du er den viktigste grunnen til at folk sender nakenbilder av seg selv? Frekvens

Vi ønsket å få mer informasjon om hva respondentene tror er motivasjonen til at folk velger å sende nakenbilder av seg selv til tross for risikoen ved å gjøre dette. Diagram 7²⁸ viser hva respondentene tror er den viktigste grunnen til at folk sender nakenbilder av seg selv. 186 respondenter mener at et ønske om å vise kroppen sin er en av de viktigste grunnene til at folk sender nakenbilder av seg selv. 149 respondenter mener at det at man stoler på den man sender til, og at man kan føle seg presset til det er en viktig grunn til at folk sender nakenbilder av seg selv. At såpass mange oppgir at man sender nakenbilder fordi man føler seg presset til det er

²⁸ Her kunne respondentene krysse av for flere svaralternativer. I ettertid ser vi at vi ikke burde gitt respondentene denne muligheten da vi spør om den viktigste grunnen. Likevel sier tallene noe om hva respondentene ser på som viktige forklaringer på hvorfor folk sender nakenbilder av seg selv

bekymringsverdig. Når det kommer til risiko er det interessant at en mindre andel av respondentene svarer at folk sender nakenbilder av seg selv fordi det ikke er så farlig. Det forteller oss at flertallet av respondentene er klar over risikoene ved å sende slike bilder.

På dette spørsmålet var det 28 respondenter som svarte andre grunner når det kommer til hvorfor folk velger å sende nakenbilder av seg selv. De ble i et oppfølgingsspørsmål bedt om å fortelle hvilke grunner de mener er de vanligste. 23 respondenter valgte å svare på dette spørsmålet.

- det spørs liksom, om du har en kjæreste og tenker at det ikke er noe stort. eller om du tror det vil få det til å få bedre selvtillit, slev om jeg tror ikke at det blir noe bedre om det sendes videre
- Fordi man føler press og at det er så mange andre som gjør det
- Man har lyst
- man får noe tilbake

Svarene til respondentene viser at det er mange ulike grunner til hvorfor man velger å sende nakenbilder av seg selv; fordi man liker personen man sender til, man vil bli likt, for å få noe tilbake, eller fordi man har lyst. Det at respondentene forteller at man både kan føle seg “presset til det” eller at man gjør det for å “vise deg frem” forteller oss at motivasjonen til å sende nakenbilder både kan ligge både hos en selv, eller hos andre. Det medfører at risikotakingen både kan påvirkes utenfra og innenfra.

Tabell 22: Sannsynlighet for at et nakenbilde deles videre fordelt på kjønn. Prosent.

	Gutter	Jenter	Totalt
Svært sannsynlig	18,7%	42,9%	31,9% (94)
Sannsynlig	51,5%	44,7%	47,8% (141)
Lite sannsynlig	7,9%	6,2%	12,9% (38)
Usannsynlig	0,8%	2,5%	1,7% (5)

Vet ikke	8,2%	3,7%	5,8%
			(17)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(134)	(161)	(295)

Tabell 22 viser at 31,9% av respondentene oppgir at det er svært sannsynlig at et nakenbilde deles videre. Videre svarer 47,8% at det er sannsynlig at dette skjer. Til sammen mener 79,7% av respondentene at det er sannsynlig at et nakenbilde deles videre uten at man vil det. Dette viser at respondentene er klar over risikoen for at et nakenbilde deles videre. 42,9% av jentene mener det er svært sannsynlig at et nakenbilde deles videre uten at man vil det, i motsetning til 18,7% av guttene. Mer enn dobbelt så mange jenter mener altså at det er svært sannsynlig at et nakenbilde deles videre uten at man vil det. Det er vanskelig å si hvorfor flere jenter svarer dette. En forklaring kan være at jenter oftere opplever å bli spurt om å sende nakenbilder, og dermed i større grad må forholde seg til risikoen ved å sende nakenbilder.

Tabell 23: Egen evne til å vurdere risiko fordelt på alder. Prosent.

	14 og yngre	Over 14	Totalt
Ja	83,2%	82,1%	82,9%
			(198)
Nei	3,1%	10,3%	5,4%
			(13)
Vet ikke	13,7%	7,7%	11,7%
			(28)
Sum	100%	100%	100%
(N)	(161)	(78)	(239)

Tabell 23 tar for seg hvorvidt respondentene føler at de klarer å vurdere hva som er trygt og utrygt å dele av bilder. 82,9% av respondentene mener de klarer å vurdere hva som er trygt og utrygt å dele av bilder. Disse tallene stemmer overens med tall fra NorSIS sin rapport fra 2017 hvor 81% av ungdommene mente det samme (Malmedal mfl. 2017). Med bakgrunn i dette

konkluderer de med at det er en høy digital selvtilitt blant unge. Våre respondentene har også en høy digital selvtilitt. Denne digitale selvtilitten kan forstås som at de har høy digital kompetanse og dermed unngår risiko. Men på den andre siden kan den digitale selvtilitten føre til at respondentene setter seg selv i risikofylte situasjoner. Dersom respondentene ikke har høy digital kompetanse, kun digital selvtilitt vil de kunne havne i risikofylte situasjoner som kan få store konsekvenser.

Sammenfatning av kategori D: Risikobevissthet

Ved å kartlegge hva respondentene ser på som de største risikoene ved deling av nakenbilder, og i hvilken grad de forholder seg til disse risikoene ser man flere trekk ved deres risikobevissthet.

Flertallet av respondentene mener at det at bildet aldri forsvinner er den største risikoen ved deling av nakenbilder. Når de blir bedt om å velge mener flest at den største risikoen er at det vil kunne påvirke fremtidige muligheter. Det forteller oss at langsiktige former for konsekvensene er de viktigste for respondentene, noe som skiller seg fra tidligere forskning som viser at ungdommer er spesielt utsatt for risiko på nett, da de har en tendens til å neglisjere langsiktig risiko.

Tallene i vår undersøkelse viser at respondentene er bekymret både for formelle og uformelle konsekvenser. Flest respondentene er bekymret for formelle konsekvensene, herunder å bli anmeldt eller få en straff. Av de uformelle konsekvensene er flest respondentene redd for at personen på bildet skal få vite det, eller at de skal få kjeft av foreldre eller voksne.

Respondentene mener at det er størst sannsynlighet for at et nakenbilde deles videre dersom man sender bildet i større grupper, eller til folk man ikke kjenner. Felles for disse situasjonene er at de inneholder en svekket kontroll over bildet eller situasjonen. Det at hele 75,2 % av respondentene oppgir at konsekvensene ved deling av nakenbilder gjør at de velger å ikke dele nakenbilde av seg selv viser at respondentene forholder seg til risiko. Viktige forklaringer på hvorfor man sender nakenbilder av seg selv er for å vise kroppen sin, fordi man stoler på den man sender til, eller fordi man føler seg presset til det. En mindre andel av respondentene svarer at folk sender nakenbilder av seg selv fordi det ikke er så farlig. Det forteller oss at flertallet av respondentene er klar over risikoen ved å sende slike bilder. Oppfølgingsspørsmålet som tar for seg hvilken andre grunner som kan forklare hvorfor folk sender nakenbilder av seg selv viser at respondentene oppgir flere grunner til at folk gjør dette. Her ser man at motivasjonen til å sende

nakenbilder både kan ligge hos en selv, eller hos andre, og at risikotakningen dermed kan påvirkes både utenfra-, og innenfra.

Til sammen oppgir 79,7% av respondentene at det er svært sannsynlig, eller sannsynlig at et nakenbilde deles videre uten at man vil det. Dette viser at respondentene er klar over risikoen for at et nakenbilde deles videre. Mer enn dobbelt så mange jenter mener at det er svært sannsynlig at et nakenbilde deles videre uten at man vil det. En forklaring på dette kan være at jenter oftere blir spurt om å sende nakenbilder av seg selv og dermed oftere må forholde seg til risikoen ved å sende nakenbilder. Kategori D viser at respondentene har en høy digital selvtillit. Den digitale selvtilliten kan påvirke respondentenes risikobevissthet på to måter. På den ene siden kan det at respondentene har høy digital selvtillit forstås som at de har høy digital kompetanse og dermed unngår risiko. På den andre siden kan den digitale selvtilliten føre til at respondentene setter seg selv i risikofylte situasjoner.

5.6 Analyse av kvalitative data

I det følgende vil vi presentere hovedpunktene fra plenumsdiskusjonen. Plenumsdiskusjonen består av noen konkrete spørsmål, samt fiktive scenarier. De fleste spørsmålene og scenarioene gikk igjen i flere av klassene. Vi vil ikke skille mellom skoler i denne delen da vi heller vil se på helheten, og hva den kan si oss om respondentenes holdninger og kunnskap. Der det er relevant vil vi dra koblinger til den kvantitative analysen.

5.6.1 Spørsmål

Vi ville stille respondentene et spørsmål om hva de mener et nakenbilde er for å forsikre oss om at vår definisjon av begrepet stemte overens med deres. Dette var et fint innledningsspørsmål da det ikke krevde at respondentene måtte forsvare en eventuell holdning de hadde. Blant respondentene var det bred enighet om at et nakenbilde er et bilde av en naken kroppsdell. Når respondentene fikk oppfølgingsspørsmålet om et toppløsbilde er et nakenbilde ble imidlertid flere av respondentene i tvil. Noen mente at et toppløsbilde er et nakenbilde, og andre mente det motsatte. Vi spurte videre om de mener det er en forskjell på hva som er et nakenbilde for jenter, og gutter. Noen av respondentene mente det ikke er en forskjell, men når vi spurte om et bilde av en gutt i bar overkropp er et nakenbilde svarte alle nei. Dette karakteriserte de som et lettkledd bilde, men ikke et nakenbilde. Det forteller oss at respondentenes definisjon av nakenbilder ligner den vi selv la til grunn i spørreskjemaet. Respondentene mener at et nakenbilde er et bilde av en naken kroppsdell, samtidig som de skiller mellom et lettkledd bilde og et nakenbilde. Dette mener vi er med på å sikre den definisjonsmessige validiteten.. Slik vil vi si at metodetrianguleringen har styrket analysen.

Ulike forklaringer på hvorfor man sender nakenbilder

Vi ønsket å ha et spørsmål som tok for seg motivasjon for å sende nakenbilder. Dette er et viktig spørsmål for å forstå hvorfor det er blitt så utbredt blant ungdommer å sende nakenbilder av seg selv. Her dukket det opp flere interessante svar. Flere av respondentene mente at man sender nakenbilde for å *vis seg frem*; vise frem kroppen sin, noe man er stolt av. Når vi bad dem utdype kom det frem to forklaringer på hvorfor man vil vise frem kroppen sin. Noen mente at man vil vise frem kroppen sin fordi man har høy selvtillit, og er stolt av den. For andre kan det å vise kroppen føre til bedre selvtillit fordi man får positive tilbakemeldinger. På denne måten virker

det som at det å sende nakenbilde for å “vise seg frem” kan bunne i både en eksisterende god selvtillit, eller et ønske om en bedre selvtillit. Dette er interessant å se i forbindelse med den høye digitale selvtilliten vi så hos respondentene i datamaterialet fra spørreskjemaet. Det kan se ut som noen respondentene har en høy digital selvtillit, men at flere av dem har lavere selvtillit i det virkelige liv. Det å ha høy selvtillit på internett, men lavere selvtillit i det virkelige liv kan ses på som et trekk ved ungdomstiden, men det er grunn til å tro at dette er noe de fleste kan kjenne seg igjen i, uavhengig av alder.

En annen forklaring blant respondentene var at folk sender nakenbilder for å oppnå *popularitet*. Det at man ønsker å føle seg sett, være kul og bli likt av det motsatte kjønn, imponere den man liker og liknende mener respondentene kan føre til at folk velger å sende nakenbilde av seg selv.

Forespørsler og press kom også opp som forklaringer på hvorfor noen sender nakenbilder. Dette er interessant fordi denne motivasjonen på en måte kommer utenfra, ulikt fra de to første forklaringene. Dette er et press som kommer eksternt, i motsetning til det å vise seg frem og ønske om popularitet som ofte er et indre ønske - selv om begge selvfølgelig påvirkes av hverandre. Flere respondenter mente at presset skapes blant annet “fordi folk ofte spør om slike bilder”. Det kan oppleves som masete fordi man får mange forespørsler, noe som innebærer at det kan være vanskelig å si nei fordi man ikke vil virke kjip. Men respondentene forteller også om et press som skapes av at mange andre sender slike bilder og at man da føler man seg presset til selv å sende. Her er det jevnaldrende som skaper presset ved at noen sender noe som fører til at man er redd for å oppfattes som kjip dersom man ikke sender.

En annen forklaring som flere respondenter trakk frem er *tillit*. De som mente tillit kan være en forklaring la vekt på at man sender nakenbilder fordi man stoler på personen man sender til. Her kan det se ut som at respondentene trekker et skille mellom trygg og utrygg deling av nakenbilder. Noen av respondentene mente det var tryggere, og dermed lettere å sende nakenbilder av seg selv dersom man stoler på personen. Før vi gjennomførte plenumsdiskusjonen forventet vi at det var vanligere å sende nakenbilder til ukjente. Dette fordi vi tenkte at det raskt kan bli en “snakkis” dersom en på trinnet har sendt slike bilder. Det virker imidlertid som at respondentene vurderer det som tryggere å sende nakenbilder til en de har en form for relasjon til.

Ulike forklaringer på hvorfor man videresender nakenbilder av andre

Vi spurte også respondentene om hva de tror er årsaken til at nakenbilder videresendes. Flere av respondentene mente at *status* var en viktig forklaring. Det å vise nakenbilder man har mottatt til andre kan gi status. Dette gjelder både det å vise bildet til de rundt eller å sende bildet videre i mindre grupper. En gruppe sa at det finnes miljøer hvor man er kul dersom man deler slike bilder, og at man må dele nakenbilder av andre for å komme inn i miljøet. Flere av respondentene mente videresending kan handle om å vise hva man har mottatt, eller hva man har fått andre til å gjøre. En gruppe mente at det er en forskjell på gutter og jenter når det kommer til hvorfor man videresender nakenbilder av andre. De mener at gutter i større grad sender nakenbilder videre for å få status, imens jenter viser bildet til andre jenter for “lættis”.

Flere respondenter mente at det er blitt *vanlig* å videresende nakenbilder av andre. Det at det er vanlig innebærer at de ikke legger så mye i det. Det er bare et bilde, og når det ikke er av en selv så tenker man ikke så mye over det. Dette er et spennende perspektiv da det viser til en normalisering av fenomenet, samtidig som det viser til en skremmende trend blant flere unge. Det at det blir ansett som vanlig blant flere av de vi snakket med kan igjen skape et press. En av gruppene mente at man kan videresende nakenbilder av andre fordi man føler presset til å gjøre det siden andre spør om å få se bildet, og blir sure dersom de ikke får se det. Noen respondenter mente at det er enkelt å videresende nakenbilder fordi man ikke tenker over konsekvensene. Her er det interessant å trekke inn det vi fant i den kvantitative analysen. Der så vi at over halvparten av respondentene mener det er sannsynlig at det vil bli juridiske konsekvenser dersom man anmelder noen for å ha delt et nakenbilde. Videre snudde vi også tallene, noe som tilsier at i underkant av halvparten av respondentene ikke tror at det å dele et nakenbilde av noen andre vil føre til juridiske konsekvenser.

Både den kvantitative og den kvalitative analysen viser at det finnes et utvalg av respondenter som ikke har tro på at en handling som dette vil føre til formelle konsekvenser. En gruppe sa at de som videresender nakenbilder av andre ikke er redde for konsekvenser fordi slike bilder finnes over alt, og de sprer seg som ild i tørt gress. Samme gruppe mente at få anmelder dersom de opplever at noen sprer et nakenbilde av dem fordi det er flaut, og dermed trenger man ikke å være redd for konsekvensene ved å dele slike bilder.

Flere av respondentene sa at nakenbilder kan spres fordi det er *forventet*. Med det mente respondentene at det er sånn det er, altså et normalt trekk ved det å sende nakenbilder. Dette ser

man også i respondentene sine svar i spørreskjemaet hvor til sammen 79,7% mente at det er “svært sannsynlig” eller “sannsynlig” at et nakenbilde deles videre. Dette viser at respondentene har en teknologisk bevissthet knyttet til risikoen ved det å sende nakenbilder da de er klar over at det er stor sannsynlighet for at et nakenbilde deles videre. Men når det er forventet at et nakenbilde spres videre, hvorfor er det da flere som velger å sende nakenbilde av seg selv? Tekno-rettslig bevissthet handler som vi var inne på tidligere om hvorvidt man forholder seg til den informasjonen man har om teknologiens potensial og begrensninger. Det kan se ut til at noen av respondentene ikke forholder seg til sannsynligheten for at et nakenbilde spres når de velger å sende et nakenbilde av seg selv. På den andre siden kan det være snakk om et skille mellom holdning og praksis. Selv om de vet at det er stor sannsynlighet for at et nakenbilde deles videre er det andre faktorer som gjør at de allikevel velger å sende bildet. Her kommer vi tilbake til de forklaringene som respondentene nevnte i forrige spørsmål som selvtillit, ønske om å oppnå popularitet, tillit, forespørsler og press

5.6.2 Scenarioer

I plenumsdiskusjonen presenterte vi en rekke ulike scenarioer. Hensikten med disse scenarioene var at vi ønsket å få informasjon om hvordan respondentene snakket om fenomenet uten å nødvendigvis fremlegge et spørsmål.

Offerbebreidelse blant respondentene

Et trekk som utmerket seg i måten respondentene snakker om deling av nakenbilder er at ansvaret for hva som skjer med bildet ofte plasseres hos den avbildede. Det at ansvaret for hva som skjer med bildet plasseres hos personen på bildet kan knyttes til begrepet “victim-blaming” som på norsk kan oversettes til *offerbebreidelse*. Når vi la frem et scenario om en angrende jente som hadde sendt et nakenbilde av seg selv til en gutt hun var “keen på” var det flere av respondentene som sa at de hadde vært oppgitt dersom jenta var en venn av dem. I samtalen rundt scenarioene kom det frem at flere av respondentene ville reagert med oppgitthet og sinne, heller enn med trøst dersom en av venn av dem hadde sendt et nakenbilde av seg selv.

Tendenser til offerbebreidelse ser man også i måten flere av respondentene skiller mellom det å gjøre noe dumt, og det å gjøre noe ulovlig. Flere av respondentene mente at den som har sendt et nakenbilde av seg selv har gjort noe dumt, imens den som videresender bildet har gjort noe ulovlig. De mente at faren for viderespredning er en av risikoene man tar når man velger å sende

nakenbilder. Dermed er det ens eget ansvar hva som skjer med bildet da man er klar over risikoen når man velger å sende bildet. Disse tendensene til offerbebreidelse ble synlige når vi presenterte en rekke fiktive scenarioer hvor en person hadde opplevd å få et nakenbilde spredt. Måten respondentene pratet på kan forstås som at det er enklere å innta et moralsk standpunkt når det ikke er snakk om en selv. Det at scenarioene var fiktive, og at flere av respondentene ikke selv har opplevd å få et nakenbilde spredt kan være med å forklare måten de plasserte ansvaret for hva som skjer med bildet hos den avbildede.

Å ordne opp selv eller søke hjelp

Når respondentene ble spurt om hva de hadde gjort dersom de hadde sendt et nakenbilde av seg selv for så angret så vi at handlingsvalgene varierte. Respondentene skiller mellom om bildet er spredt eller ikke når det kommer til hva man burde gjøre. Dersom bildet ikke er spredt videre hadde de fleste respondentene valgt å konfrontere den som hadde mottatt bildet. Hvor vellykket denne konfrontasjonen hadde vært ser ut til å avhenge av en rekke faktorer. Noen mente at det spørs på personligheten til den som har mottatt bilde. Hvem han eller hun er kan være avgjørende for hvorvidt vedkommende hadde slettet bildet. Noen av respondentene mente at det også kan være avgjørende hvem personen på bildet er. Dersom det er en populær person er det mindre sjanse for at bildet blir slettet, eller glemt. Det kan altså se ut som at bilder av populære personer er mer “verdifulle” enn bilder av mindre populære personer. Det kan være fordi disse bildene gir mer status, og dermed er det mindre sannsynlighet for at disse blir slettet.

Dersom bildet er spredt mente respondentene at det ikke var vits å konfrontere personen som startet spredningen. Flere mente at skaden allerede var skjedd da alle i løpet av få minutter har rukket å se bildet. Det kommer også frem at flere av respondentene er klar over at man kan late som man sletter et bildet, men at man kan skjule det i andre apper istedenfor. Det at de er klar over at det er liten sannsynlighet for at bildet slettes, og at det kan gjemmes i andre apper sier noe om den tekno-rettslige bevisstheten blant ungdommene da de er klar over de teknologiske mulighetene. Flere av respondentene mente at man burde gå til politiet å anmelde den som startet spredningen. Respondentene var imidlertid uenige når det kommer til hva politiet kan gjøre med slike saker. Noen mente at politiet ikke ville ha mye bevis. En respondent forklarte at dersom ens ansikt ikke vises på bildet så kan ikke politiet vite at det er deg på bildet, og dermed er det ikke er så mye som kan bli gjort. Andre mente at politiet kan beslaglegge telefonen til den som har startet

spredningen, eller sørge for at bildet blir slettet. Dette mente de imidlertid vil ta lang tid og muligens ikke føre til noe. Ved siden av politiet er det flere respondenter som trekker frem Slettmeg.no som en viktig og veletablert aktør når det kommer til håndtering av spredning av nakenbilder.

Kort tid til å angre

En skepsis rettet mot jevnaldrende kommer til syne når respondentene snakket om hvor kort tid man har til å angre dersom man sender et nakenbilde. Noe som kom tydelig frem, uavhengig av hvilket scenario vi presenterte, var at respondentene mente at man har kort og meget begrenset tid til å angre dersom man har sendt et nakenbilde av seg selv. Når respondentene ble presentert et scenario om jente som hadde sendt et nakenbilde og angret etter en uke, mente samtlige av respondentene at en uke var alt for lang tid. Noen respondenter fortalte at man kun har femten minutter på seg til å angre. Etter femten minutter så har folk allerede “screenet” bilde, og da har skaden allerede skjedd. Femten minutter er et så kort tidsrom at det må anses som om respondentene ikke har muligheten til å angre overhode. Når man først velger å sende et nakenbilde så er det en handling som ikke kan tas tilbake kan det se ut til. Samtidig poengterte flere av respondentene at det ikke nødvendigvis er “verdens undergang” dersom et nakenbildet spres fordi ingen bryr seg om to uker, eller fordi det sannsynligvis dukker opp et annet bilde innen kort tid. Dette kan ses på som et uttrykk for normalisering blant ungdommene. Det er så vanlig at nakenbilder spres at man raskt blir glemte når det dukker opp et nytt bilde av en annen person. Samtidig viser dette hvordan et tidsperspektiv kan knyttes til deling av nakenbilder. For det første blir dette tidsperspektivet synlig i hvor kort tid man har til å angre dersom man har sendt et nakenbilde. Videre ser man også et tidsperspektiv i måten respondentene forteller at det vil dukke opp et nytt bilde av en annen person innen en kort stund.

Over seksuell lavalder men barn under 18 år?

I noen av scenarioene oppga vi alder på de fiktive personene. Dette gjorde vi for å se om måten respondentene argumenterte var forskjellig med tanke på alder. Det vi så i diskusjonen av disse scenarioene var at respondentene, i likhet med i spørreundersøkelsen, var usikre når det kommer til aldersaspektet. Respondentene var uenige i hvorvidt man skal ta utgangspunkt i 16 år- som er den seksuelle lavalderen, eller 18 år som definerer dem som barn etter norsk lov. Noen av

respondentene mente at alder ikke har noe å si for rett-, og rettigheter så lenge man er over den seksuelle lavalder. Andre derimot mente at alder har noe å si fordi bildedeling kan karakteriseres som barnepornografi dersom man er under 18 år. Barnepornografi-begrepet ble brukt ofte av flere av respondentene. Vi kan ikke med sikkerhet si hvorfor, men en mulig forklaring kan være at dette begrepet ofte blir brukt om deres bildedeling i media, og kanskje også av foreldre eller andre voksne aktører for å forhindre slik bildedeling. Til tross for at respondentene tok i bruk begreper som seksuell lavalder, og barnepornografi vil vi argumentere for at deres kunnskaper omkring alder og lovlighet er overfladiske. Det ser ut til at flere av respondentene har kunnskaper omkring typisk begreper som er relevante, men at de fleste er usikre på hva som er lovlig og ikke. Dette er som nevnt tidligere et komplisert juridisk felt hvor man må forholde seg til en rekke paragrafer og lover. Det er dermed forventet at respondentene ikke har utfyllende kunnskaper på dette området. Men det betyr ikke at det ikke er viktig for respondentene, og ungdommer i sin helhet, å kjenne til disse paragrafene.

Sammenfatning av kvalitative dataene

Respondentene sin definisjon av hva et nakenbilde er samsvarer godt med den definisjonen vi selv la til grunn i spørreskjemaet. Samtidig viser deres definisjon at respondentene skiller mellom et lettkledd bilde og et nakenbilde. Dette stemmer overens med det respondentene selv utdypet i oppfølgingsspørsmålet i spørreskjemaet hvor de ble bedt om å forklare hva nakenbildet de mottok inneholdt. Dette mener vi er med på å sikre den definisjonsmessige validiteten.

Den kvalitative analysen viser at respondentene har ulike forklaringer når det kommer til hvorfor folk sender nakenbilder av seg selv. Noen av respondentene mente at et ønske om å vise seg frem, enten fordi man har god selvtillit eller fordi man ønsker bedre selvtillit. Andre forklaringer som respondentene trakk frem var et ønske om popularitet, forespørsler, og press. En annen forklaring er tillit, hvor vi så at respondentene skilte mellom trygg og utrygg deling av nakenbilder. Til sammen viser de ulike forklaringene at motivasjon til å sende nakenbilder av seg selv både kan komme utenfra, slik som ved forespørsler og press, eller innenfra, slik som ved ønske om popularitet og for å vise seg frem. Den kvalitative analysen viser at det finnes ulike forklaringer på hvorfor man videresender nakenbilder av andre. Her kommer status, at det er vanlig, og at det er forventet frem som mulige forklaringer.

Ved å fremlegge ulike scenarioer så vi at respondentene ofte plasserer ansvaret for hva som skjer med bildet hos personen som er avbildet. Dette så vi blant annet i måten flere av respondentene trekker frem at det den som har sendt bildet har gjort noe dumt, i mens den som har videresendt det har gjort noe ulovlig. Flere av respondentene oppgir at de ville reagert med sinne og frustrasjon dersom en venn av dem hadde sendt nakenbilder av seg selv.

Når det kommer til hva respondentene hadde gjort dersom de hadde angret på å ha sendt et nakenbilde så vi at handlingsvalgene varierte. Respondentene skilte mellom om bildet er spredt eller ikke når det kommer til hva man burde gjøre. Strategier som de trakk frem innebærer både å konfrontere den som har spredt bilde, eller ta saken videre til formelle aktører. Skepsisen rettet mot jevnaldrende kom til syne når respondentene snakket om hvor kort tid man har på å angre dersom man har sendt et nakenbilde av seg selv. Årsaken til at man har kort tid til å angre er fordi jevnaldrende starter spredningen av bildet tidlig noe som innebærer at man etter få minutter har mistet kontrollen over bildet. Den kvalitative analysen viser i likhet med den kvantitative analysen at respondentene er usikre når det kommer til aldersaspektet. Denne usikkerheten bunner i at de ikke vet om de skal forholde seg til den seksuelle lavalderen, eller at de karakteriseres som barn etter norsk lovgivning.

Samlet viser den kvalitative analysen at flere av forklaringene respondentene trakk frem i plenumsdiskusjonen ligner de svarene vi fikk i spørreundersøkelsen. Både det kvantitative, og det kvalitative datagrunnlaget viser at respondentene reflekterer rundt motivasjon, ansvar, handlingsvalg, troen på jevngamle og ulike aktører de kan henvende seg til. Tilsammen ser man, slik som i den kvantitative analysen, tendenser til at risikotakingen kan påvirkes både utenfra og innenfra.

6. Diskusjon

Oppgavens dataanalyse danner en oversikt over hvordan respondentene opplever sin retts-, rettighets-, og risikobevissthet ved deling av nakenbilder. Det empiriske datamaterialet viser at flere av respondentene deltar i risikofylt bildedeling. Med det menes at flere av respondentene har opplevd å bli spurt om å sende nakenbilder, har mottatt slike bilder, eller har videresendt nakenbilder av andre. Til tross for at flere deltar i risikofylt bildedeling ser man at flere av respondentene har en oppfatning av om hva som er lov å dele og ikke. Med det menes at et flertall av respondentene vet hva som er lov og ikke. Samtidig ser man at flere av respondentene er usikre eller har en feil oppfatning. Det at flere av respondentene deltar i risikofylt bildedeling, men samtidig har en klar oppfatning av hva som er lov å dele og ikke kan tyde på at det er et skille mellom kunnskap og praksis blant ungdommene i vårt utvalg. Flere av respondentene oppgir at forespørsler om å sende nakenbilder skaper et press, som igjen fører til risiko. Samtidig kan det se ut til at ungdommene selv skaper risiko innad i gruppen. Flere gir uttrykk for at de langsiktige konsekvensene ved deling av nakenbilder er de verste, slik som at bildet aldri forsvinner og at det vil kunne påvirke deres fremtidige muligheter. Flest respondenter er bekymret for formelle konsekvenser, samtidig som flere har tro på formelle aktører kan ivareta deres rettigheter dersom de blir utsatt for et lovbrudd. Men datamaterialet viser også at en andel av respondentene ikke har tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. Samlet danner datamaterialet et grunnlag for å vise noen klare tendenser knyttet til ungdommers opplevelse av sin egen retts-, rettighet-, og risikobevissthet ved deling av nakenbilder.

6.1. Manglende kunnskap - et forenklet narrativ?

Før vi gjennomførte datainnsamlingen hadde vi en oppfatning av at ungdom ikke hadde noen videre kunnskap omkring hva som er lov, og ikke lov når det kommer til deling av bilder. Vi hadde et inntrykk av at gjeldende rett på området var komplekst, samtidig som vi tenkte at ungdom har lite erfaring med retten grunnet deres unge alder. Vårt inntrykk ble forsterket ved at media brukte forenklete narrativer om ungdommers kunnskap knyttet til lovligheten ved deling av nakenbilder. I ytterste grad kunne det se ut som at ungdommenes deling av nakenbilder var et lovløst felt, og at ungdommene ikke hadde en rettsbevissthet knyttet til dette.

Våre empiriske data viser imidlertid at dette ikke er tilfellet. Ungdommen i vårt utvalg har det vi kan kalle for en nyansert rettsbevissthet. De fleste respondentene har oppfatninger knyttet til hva som er lov og ikke lov å dele av bilder. Dette står i motsetning til det Barneombudet skriver om at ungdom har manglende kunnskaper om hva som er ulovlig å dele av bilder. I den forbindelse uttalte Barneombudet at: “Dette er ungdom som ender i retten fordi de har for lite kunnskap om hva som er straffbart “(Røren, 2017). I vår undersøkelse kommer det imidlertid frem at forholdet mellom ungdom og kunnskap er mer komplisert. Ved å se på respondentenes svar på en rekke spørsmål som tar for seg lovligheten ved ulike handlinger ser man at store deler av utvalget har en oppfatning av hva som er lov og ikke. Et eksempel er når respondentene blir stilt spørsmål ved lovligheten ved å dele nakenbilde av en du kjenner hvor 98% av respondentene svarer at det er ulovlig.

Vi ser imidlertid at respondentene er usikre på spørsmål som går mer inn på konkret kunnskap om alder og straffbarhet. Dette bekreftes både i det kvantitative og kvalitative datamaterialet. Et konkret eksempel er det at respondentene er usikre på hvorvidt de skal forholde seg til den seksuelle lavalderen, eller at de ifølge norsk lov defineres som barn til de har fylt 18 år. Dette eksempelet viser tydelig hvordan ungdommenes rettsbevissthet kan variere. Samtidig viser mangelen på kunnskapen om alder og straffbarhet at jo mer konkret man går inn i lovverket, jo mer svekket er rettsbevisstheten hos utvalget, herunder forstått som kunnskap om hva som står i lovverket. Det kan dermed se ut til at respondentenes kunnskaper om lovligheten ved deling av nakenbilder er overfladiske.

Med utgangspunkt i vårt datamateriale mener vi at det er et forenklet narrativ at ungdom havner i retten fordi de har for lite kunnskaper om hva som er lov og ikke. Vårt datamateriale viser at flere av ungdommene deltar i risikofylt aktivitet på internett til tross for at de har kunnskaper om hva som er straffbart. En forklaring på dette kan være at ungdom deltar i risikofylt aktivitet for risikoens egen del. Dette kan forstås som et trekk ved ungdomstiden i seg selv ved at ungdom utfører, oppsøker eller skaper risiko for å få spenning, eller andre muligheter. Sett i lys av dette kan det å sende et nakenbilde føre til noe positivt for ungdommen. Trekk ved selve ungdomstiden er en forklaring som sjelden nevnes når det kommer til hvorfor ungdommer sender nakenbilder. Både det kvantitative og kvalitative datamateriale vårt viser at ungdommen trekker frem ulike positive aspekter ved å sende, eller videresende nakenbilder; blant annet status, popularitet og økt

selvtillit. Status, popularitet og økt selvtillit kan forstås som trekk ved ungdomstiden, og slik viser vårt datamateriale at dette er en forklaringer som det burde legges vekt på i studier av ungdom og risiko på internett.

Det å utforske egen, og andres seksualitet er en sentral side ved det å være ungdom. Det at utforskningen nå skjer på nye plattformer skaper risiko, samt utfordre rett og rettighetene til ungdommene. Med bakgrunn i dette mener vi det er enda viktigere å utfordre de forenklede narrativene som ofte brukes i forbindelse med ungdom og deres kunnskap om deling av nakenbilder. Vi vil med bakgrunn i vårt datamateriale argumentere for at teknologi, herunder tekno-rettslig bevissthet burde være et sentralt perspektiv i fremtiden når det kommer til å forklare hvordan rett-, rettigheter og risiko blir utfordret på nett.

Ungdom er ikke en homogen gruppe, og det er heller ikke ungdom på internett. I vår undersøkelse ser vi at respondentene har ulike oppfatninger, holdninger, og kunnskaper. Det medfører at de heller ikke har en homogen rettsbevissthet kun i kraft av å være ungdom. Samtidig er det visse egenskaper som virker være felles hos majoriteten av ungdommene; nemlig at de lever i en tid preget av følelser, hormoner, usikkerhet, og ulike impulser. Dermed kan man stille spørsmålstegn ved at det er mangel på kunnskap som fører til at ungdom havner i retten, men heller undersøke om ungdom havner i retten fordi de er ungdom.

6.2 Økt kunnskap og styrket moral

Vårt datamateriale sier ikke noe om forebygging av seksuelle krenkelser, men noe om kunnskap og omfang. Det er likevel interessant å diskutere forebygging med bakgrunn i vårt datamateriale. Informasjon om kunnskapen blant ungdom er viktig for å vite hvordan man skal forebygge digitale seksuelle krenkelser. I Barneombudet (2018) sin rapport om seksuelle krenkelser blant ungdom understrekes det at man trenger mer kunnskap og forskning omkring dette. De mener man må kartlegge hva ungdommers kompetanse faktisk består av for slik å kunne styrke deres digitale dømmekraft.

I vårt datamateriale ser man at respondentene er usikre når det kommer til alder og straffbarhet. Det kan tale for at holdningskampanjer rettet mot ungdom i større grad bør ta utgangspunkt i mer konkret informasjon omkring dette. Samtidig ser vi at respondentene i vårt utvalg blir mer usikre, jo mer konkrete spørsmålene eller scenarioene var. Det kan tyde på at deres kunnskaper er

overfladiske, noe som viser seg ved at de kan det generelle, men spør man mer konkret ser man hull i informasjonen. En nyttig fremgangsmåte når det kommer til opplysning kan dermed være å ta utgangspunkt i konkrete og virkelighetsnære situasjoner hos ungdommen, og derigjennom øke deres kunnskaper.

Det kvalitative datamaterialet viser tendenser til offerbebreidelse blant ungdommen i vårt utvalg. Dersom noen opplever at et nakenbilde spres så kan avbildede møtes med negative reaksjoner fra omgangskretsen. Slik kan det se ut som at det er nødvendig at innsatsen for å forebygge spredning av nakenbilder ikke bare rettes mot kunnskaper om lover og regler, men også mot normer og holdninger som eksisterer blant ungdommer. Det at vi nevner at ungdomskulturen kan være en forklaring på omfanget ved deling av nakenbilder betyr ikke at man skal akseptere dette som et trekk ved det å være ungdom i dag. Spredning av nakenbilder er seksuelle krenkelsener som blir begått mellom ungdommer, men ikke er vanlig trekk ved ungdomstiden. Det viser heller til at holdningsarbeidet må fokusere på moral og holdninger, ikke bare kunnskap. Som Bjørn Erik Ludvigsen fra Kripos så fint formulerte det; selv om man ikke vet at det å dele nakenbilder er ulovlig i tråd med loven, vet man at det er dårlig gjort (Medietilsynet, 2018). Vi stiller oss bak Barneombudet sin oppfordring om å lære ungdom hvordan man støtter hverandre i situasjoner hvor man har blitt utsatt for seksuelle krenkelsener (Barneombudet, 2018). En mulig strategi i denne forbindelse kan være å synliggjøre moralske entreprenører som kan påvirke holdninger, og normer innad i gruppen. Dette trekkes også frem av flere av informantene i Barneombudet (2018) sitt forskningsprosjekt om seksuelle krenkelsener.

6.3 Risiko- for hvem og hva?

Undersøkelsen vår viser at jenter i større grad enn gutter opplever å bli spurt om å sende nakenbilder av seg selv. Over halvparten av jentene i undersøkelsen har opplevd dette, og flere jenter enn gutter har også mottatt et nakenbilde. Samtidig viser våre data at flere av de aktive bildedelere enn de mindre aktive bildedelerne har opplevd å bli spurt om å sende nakenbilder. Av de respondentene som deler over 20 bilder daglig er det 42% flere som har mottatt et nakenbilde. Det kan tyde på at jenter og de mer aktive bildedelerne utsettes for mer risiko ved at flere av dem har blitt spurt om å dele nakenbilder, eller har mottatt slike bilder.

I den forbindelse er det interessant å stille spørsmålet om *hvem* det er som egentlig er i risiko, og *hva* risikoen innebærer. Det å sende nakenbilder er risikofyllt fordi nakenbildet kan spres videre,

noe som kan føre til uformelle konsekvenser som mobbing, rykter, at man kan bli presset til å sende flere bilder, eller at foreldre får vite det. Dersom personen som mottar nakenbildet ikke har spurt om det kan det å sende et nakenbilde defineres som seksuell trakassering og slik være risikofylt for avsender. En konsekvens ved å spredningen av nakenbilder er risikoen for langtidskonsekvenser. Dersom den avbildede anmelder, og man blir dømt kan det være til straff, som igjen kan påvirke muligheten man har for en fremtidig arbeidsplass. Det å bli spurt om å sende et nakenbilde er risikofylt fordi det innebærer at man må ta stilling til hvorvidt man ønsker å ta denne risikoen. Ved å spørre om noen kan sende et nakenbilde utsetter man seg selv for risiko da det er ulovlig å spørre mindreårige om dette. Å motta et nakenbilde kan være risikofylt for mottakeren fordi det kan være ulovlig å oppbevare bildet.

Med bakgrunn i dette kan man argumentere for at forholdet mellom deling av nakenbilder og risiko er komplekst. Det medfører at det er vanskelig å si konkret hvem som utsettes for risiko, og hva risikoen innebærer. Deling av nakenbilder er i stor grad seksuelle krenkelser ungdommer *i mellom*, noe som innebærer at de selv, med hjelp av teknologi som tilrettelegger for det, skaper og utsetter seg selv og andre for risiko. I forbindelse med dette er det interessant å diskutere hvor mange risikofylte valg som må til før man skaper risiko for en hel gruppe. Det kan se ut til at med ny teknologi kan få risikofylte valg få store konsekvenser for en hel gruppe. Dersom et nakenbilde først spres videre, er det ikke bare den som startet spredningen som utsettes for risiko eller den avbildede, men også alle videre mottar bildet. De må ta stilling til hvorvidt de ønsker å slette bildet, oppbevare det, eller dele det videre.

Når vi ser på hva respondentene mener skaper risiko ved deling av nakenbilder, og motivasjonen til hvorfor folk sender nakenbilder av seg selv så man at en viktig forklaring blant respondentene var at man kan føle seg presset til det. Vi så at forespørsler kan være en viktig kilde til press, noe som igjen kan skape risiko. Dataene våre viser at både ytre og indre faktorer påvirker hvorvidt man velger å sende et nakenbilde av seg selv. Slik er det ikke bare press utenfra som skaper risiko. Ønske om bedre selvtillit og bekreftelse er følelser som kommer innenfra, og disse kan også skape risikofylte situasjoner. Mer konkret for risikobevisstheten innebærer dette at ungdommen både må håndtere indre og ytre faktorer for å minimere risiko.

I forbindelse med hvordan ungdommer *håndterer* risiko mener vi det også her har blitt brukt forenklete narrativer. Disse narrativene har tatt utgangspunkt i at ungdom ikke bryr seg om

langsiktige former risiko. Vår analyse viser derimot at ungdom vurderer langsiktige former for risiko ved at flest er bekymret for fremtidige konsekvenser. Ungdommen i vår undersøkelse viser at de forholder seg til risiko ved at de svarer at de ulike konsekvensene knyttet til deling av nakenbilder gjør at de ikke sender nakenbilder. Samtidig viser vårt empiriske materiale at flere deltar i ulike risikofylte aktiviteter på nett. Dette viser til nok et aspekt som gjør forholdet mellom ungdom og risiko komplekst. Man kan se at respondentene sier noe, men i hvilken grad de forholder seg til det i praksis er mer usikkert.

6.3 Tro på rettsvesenet, men ikke andre ungdommer?

Vårt datamateriale viser at respondentene føler de har et handlingsvalg dersom de blir utsatt for noe ulovlig på internett. Det at færrest av respondentene hadde valgt å ikke gjøre noe dersom et nakenbilde av dem hadde blitt delt bekrefter dette. Datamaterialet viser at respondentene har tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. Et klart flertall av respondentene mener at det er en grunn til å anmelde dersom noen deler et nakenbilde av dem. Det at såpass mange av respondentene mener det er en grunn til å anmelde forteller oss om at utvalget har en tro på politiet og rettsvesenet fordi man anmelder fordi man tror at noe vil bli gjort. Det at et flertall av respondentene har tro på politiet og juridiske konsekvenser kan sees på som et uttrykk for den norske tillitskulturen²⁹. Tillitskulturen man ser blant respondentene kan ha blitt forsterket ved at rettsliggjøringen har vært synlig for dem i media. Det kan ha ført til at de har sett at slike saker havner i retten og får konsekvenser, noe som kan ha forsterket deres tillit til politiet og rettsvesenet. Det er imidlertid viktig å understreke at en betydelig andel av respondentene ikke har tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. Med tanke på at det å dele et nakenbilde av noen andre uten samtykke er en alvorlig kriminell handling vil enhver andel som ikke har tro på at deling av nakenbilder vil føre til juridiske konsekvenser være for høy. Grunnen til det er at vil kunne føre til at folk velger å ikke anmelde, noe som igjen vil føre til at formelle aktører ikke kan ivareta deres rettigheter.

Hvorvidt respondentene hadde oppsøkt politiet dersom de skulle bli utsatt for noe kan vi ikke uttale oss om. Det kan tenkes at det også her vil være et skille mellom hva respondentene svarer

---

²⁹ Tillit vil si hvorvidt man stoler på folk i sin alminnelighet. Denne tilliten har vært høy i Norge grunnet lavt konfliktnivå, høy grad av likhet, og et liberalt demokrati med fungerende rettsstat og gode institusjoner (Gauden-Kolbeinstveit, 2015)

og hva de hadde gjort i praksis. Grunnen til det er at det er lettere å si hva man hadde gjort enn å faktisk gjøre det. Det å oppsøke politiet kan være vanskelig. Ved digitale krenkelser kan ungdom, og befolkningen generelt, være usikre på hvorvidt de har blitt utsatt for et lovbrudd eller ikke. Digitale seksuelle krenkelser er et relativt nytt fenomen, til tross for at det har kommet mer rettspraksis på området det siste året. Det kan føre til at terskelen for å kontakte politiet er enda høyere enn ved andre former for lovbrudd.

Før datainnsamlingen forventet vi at flere av respondentene hadde et inntrykk av at det ikke var vits å anmelde deling av nakenbilder da politiet ikke prioriterer slike saker. Få saker om deling av nakenbilder hadde havnet i retten på daværende tidspunkt, samtidig som medias dekning av temaet hvor de intervjuet ofrene gav et inntrykk av at henleggelse var en vanlig reaksjon fra politiets side. Rettsliggjøringen av fenomenet ved at flere saker har havnet i retten og medias synliggjøring av dette gir oss grunn til å tro at tilliten til politiet og rettsvesenet har blitt forsterket. Dette stiller videre krav til at de formelle aktørene tar disse sakene på alvor. Dersom de ikke gjør det vil konsekvensene være meget store for ungdommer sin rettssikkerhet, og deres rett-, rettighet-, og risikobevissthet.

Samtidig som vi finner en tro på politiet og formelle aktører blant flere av våre respondenter, ser vi også at flere av respondentene har en svekket tro på hverandres praksis knyttet til ivaretagelse av rettigheter. Dette illustreres ved at nesten hele utvalget vet at det er ulovlig å ikke slette et bilde dersom man blir spurt om det, samtidig som langt over halvparten mener at det er lite sannsynlig at et bilde blir slettet dersom man spør om det. Det samme ser man når det kommer til spredning av nakenbilder; nesten hele utvalget vet at det er ulovlig, imens nærmere hele utvalget mener det er svært sannsynlig eller sannsynlig at bildet spres videre. Vi vet ikke hvorfor svarene fordeler seg slik. En forklaring er at det eksisterer et skille mellom kunnskap og praksis blant flere av våre respondenter. Det medfører at de svarer korrekt, men at praksisen deres er annerledes. En annen forklaring kan være at noen få bryter reglene og opptrer risikofylt, noe som igjen skaper risiko for hele gruppen og svekker den tiltroen de har til hverandre.

Man kan se en rettskultur blant respondentene i vårt utvalg som tar utgangspunkt i tiltro til politiet, men ikke til hverandre når det kommer til ivaretagelse av rettigheter. For rettighetsbevisstheten innebærer det at respondentene har svekket tro på at jevnaldrende ivaretar deres rettigheter dersom de ber om det. Det av jevnaldrende ikke ser ut til å ivareta hverandres

rettigheter forsterker vårt inntrykk av at holdningsarbeid er en viktig strategi når det kommer til å forhindre uønsket deling av nakenbilder. Det handler ikke bare om å vite hva som er lovlig og ulovlig. Forventer man at omgangskretsen ikke forholder seg til dette vil ivaretagelsen av rettigheter være truet uavhengig av hva man selv vet eller ikke. På denne måten viser ikke rettighetsbevisstheten seg bare i forhold til hvorvidt staten ivaretar ens rettigheter, men også i hvordan rettigheter ivaretas av andre uformelle aktører rundt en, her omgangskretsen.

7. Konklusjon

Avhandlingen har tatt utgangspunkt i mindreårige ungdommer og deling av nakenbilder. Gjennom å kartlegge mindreårige ungdommer sin forståelse og opplevelse omkring deres retts-, rettighets-, og risikobevissthet har det vært mulig å si noe om hvordan de forholder seg til retten. På denne måten sier også oppgaven noe om ungdoms rettskultur. Hovedproblemstillingen som avhandlingen har hatt som mål å besvare er som følger:

Hvordan forstår/opplever mindreårig ungdom i alderen 13 til 15 år sin rettsbevissthet, rettighetsbevissthet, og risikobevissthet ved deling av nakenbilder?

For å besvare denne problemstillingen tok vi utgangspunkt i våre underproblemstillinger. De første underproblemstillingene tok utgangspunkt i hva respondentene ser på som greit å dele og når det går over til å bli ulovlig, og hvor de henter denne informasjonen fra. Når det kommer til respondentenes oppfattelse av hva som er greit å dele ser man at ungdommen ikke nødvendigvis trenger et samtykkende ja for å dele et bilde, men dersom de får et nei respekterer de fleste dette. De har en klar oppfattelse av hva som er greit å dele av bilder, og evne til å reflektere rundt hva som er farlige eller ufarlige bilder å dele. Når det kommer til når noe går over til å bli ulovlig ser man at respondentene har del kunnskaper om hva som er lovlig og ulovlig. Samtidig blir flere av respondentene usikre jo mer man går inn på konkret lovlighet, i form av alder. Kombinerer man de som svarer feil og de som svarer "vet ikke" på de ulike spørsmålene, ser man klare hull i informasjonen, og slik oppfatningen av hva som er ulovlig og lovlig. Flertallet av respondentene henter informasjon om hva som er lovlig og ulovlig fra skole og foreldre.

Videre tok de neste underproblemstillingene utgangspunkt i hva respondentene oppfatter som sine rettigheter hvis noe ulovlig skjer, og hvorvidt de føler deres rettigheter blir ivaretatt. Respondentene opplever at de har et handlingsvalg dersom de skulle bli utsatt for noe ulovlig. Dette blir bekreftet av at færrest hadde valgt å ikke gjøre noe dersom de hadde blitt utsatt for noe ulovlig. Man kan se at halvparten av respondentene har tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter ved at de mener det er en grunn til å anmelde dersom de blir utsatt for noe, og ved at halvparten mener at en anmeldelse vil føre til juridiske konsekvenser. Disse tallene forteller oss imidlertid også at en betydelig andel av respondentene mener det ikke er sannsynlighet for juridiske konsekvenser, eller vits å anmelde, og dermed ikke har tro på at

formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. Samtidig som vi finner en tro på politiet blant flere av våre respondenter, ser man at de har en svekket tro på hverandres praksis knyttet til ivaretagelse av rettigheter. Dette illustreres ved at nesten hele utvalget vet at det er ulovlig å ikke slette et bilde dersom man blir spurt om det, samtidig som langt over halvparten mener at det er lite sannsynlig at et bilde blir slettet dersom man spør om det.

De siste underproblemstillingene tok utgangspunkt i hva respondentene ser på som de største risikoene ved deling av nakenbilder og i hvilken grad de forholder seg til disse risikoene. Når det kommer til formelle konsekvenser er flest bekymret for å bli anmeldt, eller få en straff. Av uformelle konsekvenser er flest bekymret for at personen på bildet skal få vite det. Samtidig ser vi at flere av respondentene ser på det at bildet aldri forsvinner og at det kan gå ut over fremtidige muligheter som de største risikoene. 75% av utvalget oppgir at konsekvenser gjør at de ikke velger å dele nakenbilder av seg selv. Det forteller oss at respondentene forholder seg til de ulike risikoene knyttet til å dele nakenbilder. Samtidig ser man at flere deltar i risikofylt bildedeling noe som gir et inntrykk av at det kan være et skille mellom holdning og praksis hos utvalget.

***

Dataanalysen viser at respondentene har en retts-, rettighets-, og risikobevisthet knyttet til deling av nakenbilder. Bevissthetene er nyanserte, både når det kommer til respondentene som gruppe, og hos hver enkelt. Sett i lys av våre forventninger er vi overrasket over ungdommene sine kunnskaper, og den troen de har på konsekvenser. Dataanalysen viser at respondentene til tross for sin unge alder har oppfatninger og evne til å reflektere rundt rett, rettighet, og risiko. Samtidig kan man hos deler av utvalget se mangler i kunnskap, mindre tro på konsekvenser, og tendenser til å ta avgjørelser med stor risiko. Dataanalysen viser optimisme ved at man både ser en evne og muligheter til opplysning. Likevel kan man stille spørsmål ved hvor mye kunnskap som er godt nok, hvor mange som skal føle seg ivaretatt, og hvor lite risiko kan man forvente at ungdom skal ta. I en ideell verden er det ikke godt nok før alle har denne kunnskapen, og føler seg ivaretatt. Samtidig er det viktig å ikke glemme at ungdom til tross av kunnskap og med hjelp av teknologi vil fortsette å ta risikofylte valg på internett.

8. Vårt retts sosiologiske bidrag og videre forskning

I denne avhandlingen har vi kartlagt mindreårige ungdommer sine holdninger og opplevelser knyttet til både rett-, rettighet-, og risiko. Ved å gjøre dette har vi fått informasjon om deres kunnskaper omkring hva som er lovlig og ulovlig. I avhandlingen viste vi at finnes en del forskning på omfang og risiko knyttet til deling av nakenbilder hos ungdom, men mindre om deres kunnskap om regler og rettigheter. Fra et retts sosiologisk perspektiv er forskning på ungdommers kunnskapsnivå viktig. Ved å få informasjon om hva ungdom vet eller ikke, kan man effektivt styrke ungdommers digitale dømmekraft. Det at det teknologiske i større grad havner i retten medfører at ungdommen selv også gjør det. I møte med rettssystemet er de en sårbar gruppe. Det gjør det desto viktigere å forske på ungdom i retten, og rettens rolle i ungdommens liv.

Vår avhandling er et bidrag til videre retts sosiologisk forskning ved at den bruker begrepene rett-, rettighet-, og risikobevissthet som kategorier i analyser av et fenomen. Ved å lese ulik retts sosiologisk litteratur knyttet til begrepene rett-, rettighet-, og risikobevissthet ser vi at få retts sosiologiske forskere i Norge har brukt disse begrepene som kategorier i analyser. Dette er tyngre teoretiske begreper men vår avhandlingen viser at begrepene til tross for dette kan brukes som kategorier i både kvantitative og kvalitative analyser. Avhandlingen viser at begrepene rett-, rettighet-, og risikobevissthet kan fungere som tre innganger til å si noe om hvordan en gruppe forholder seg til retten. Vi har brukt de som innganger for å si noe om hvordan ungdom forholder seg til rett, men vår erfaring er at disse tre teoretiske begrepene også kan brukes til å si noe om hvordan andre grupper forholder seg til retten.

Vi ser at *rettsbevissthet* som begrep kan brukes når yngre aldersgrupper er respondenter, selv om de ofte ikke har mye erfaring med retten. Ved å ta utgangspunkt i en rettsbevissthet konsentrert rundt oppfatninger og kunnskaper har vi vist hvordan ungdommen i vårt utvalg forholder seg til retten.³⁰ I forskning på grupper som har mindre erfaring med retten kan man legge vekt på deres oppfatninger av retten. Ved å gjøre det kan man enkelt inkludere grupper av mennesker som ikke nødvendigvis har erfaring med retten. Med utgangspunkt i vår empiri vil vi derfor argumentere

---

³⁰ David Cowan 2004: Teori om «legal consciousness»

for at det er mulig å si noe om en gruppe sin rettsbevissthet uten at gruppen har direkte erfaring med retten.

Teoriene om *rettighetsbevissthet* har fokusert på formelle aktørers ivaretagelse av rettigheter. Ved å ta utgangspunkt i perspektivet rettighetsbevissthet har vi sett at dette perspektivet også bør inkludere uformelle aktørers rolle ved ivaretagelse av rettigheter. Om dette er spesielt for vårt utvalg vet vi ikke men vår empiri viser at uformelle aktører kan spille en stor rolle når det kommer til opplevelsen av ivaretagelse av rettigheter og slik menneskers rettighetsbevissthet. *Risikobevissthet* fokuserer på hvilke strategier mennesker tar i bruk for å minimere risiko³¹. Vår empiri viser at man ved å fokusere på konsekvenser kan få informasjon om hvordan et utvalg vurderer risiko. Vi vil derfor argumentere for at begrepet risikobevissthet bør inkludere konsekvenser, og ikke bare hvilke strategier man tar i bruk for å minimere risiko.

Samlet viser dataanalysen at det er viktig å se på både rett-, rettighet-, og risikobevissthet som noe nyansert og flytende.³² Vår analyse viser at de tre bevissthetene varierer, både mellom ungdommene som gruppe, og hos den enkelte ungdom. Vi mener derfor at det er viktig å ikke utelukkende fokusere på hvorvidt mennesker har disse bevissthetene eller ikke da det vil føre til at man vurderer bevissthetene som høye, lave eller ikke eksisterende³³. Ved å se på bevissthetene som nyanserte og flytende vil man kunne se nyansene i den enkeltes bevissthet, samtidig som det er mulig å se noen mønstre.

Både rett-, rettighet-, og risikobevissthet belyser ulike sider ved hvordan mennesker forholder seg til retten, og slik er de tre begrepene viktige. Ved å bruke de tre bevissthetene som analytiske kategorier så vi hvordan respondentene forholder seg til en teknologisk bevissthet som påvirker hvordan de tenker om sammenhengen mellom teknologi og rett, rettigheter og risiko. Underveis i den teoretiske konseptualiseringen presenterte vi derfor en ny bevissthet, nemlig den tekno-rettslige bevissheten. Ideen om en tekno-rettslig bevissthet kan bidra til å belyse både hvordan teknologi endrer rett og samfunn i Norden. Samtidig kan begrepet belyse det tresidige, gjensidige forholdet mellom rett-, rettighet-, og risikobevissthet. Vi vil derfor argumentere for at et teknologisk perspektiv, slik som den tekno-rettslige bevissheten, er viktig å inkludere som et

---

³¹ Staksrud (2013) og Livingstone (2008)

³² Laura Beth Nielsen 2000 og Susan Silbey 2008 teorier om «legal consciousness» som noe flytende

³³ Michael McCann 2012 teori om «right consciousness» som noe varierende

analytisk konsept fremover i analyser av hvordan mennesker forholder seg til retten. Slik vil man få en bedre forståelse av hvordan mennesker tenker og forholder seg til områdene teknologi og rett. Å fokusere på det teknologiske er viktig, og vil med teknologiens vei inn i retten, sannsynligvis kun bli enda viktigere. Vi har vist hvordan teknologi både kan endre forhold rundt temporalitet, maktforhold, og prosesser for å regulere digitale krenkelser her illustrert ved å ta utgangspunkt i ungdommer sin deling av nakenbilder.

Utvikling i teknologi fører til at retten blir utfordret på nye måter. Teknologien styrer denne prosessen ved at trusler forårsaket av teknologi ofte skjer i forkant av endringer i retten. Endringer i retten skjer dermed ofte sekundært i forhold til trusler skapt av teknologi. Digitale seksuelle krenkelser er et klart eksempel på at det digitale er på vei inn i rettsalen. Et eksempel på dette fra Danmark er Umbrella-saken hvor over 1000 mindreårige nylig ble siktet for å ha delt bilder og videoer med seksuelt krenkende innhold av personer under 15 år. Saken startet med at Facebook fikk varsler om at seksuelt video- og bildemateriale med personer under 18 år hyppig ble delt på Messenger. De varslet amerikanske myndigheter som deretter varslet den europeiske overnasjonale politienheten Europol, før saken endte opp hos dansk politi (NTB, 2018).

Denne saken viser et nytt teknologisk aspekt ved rettsprosessen. Prosessen startet ikke med at den fornærmede anmeldte forholdet, men at plattformen selv varslet. I lys av utviklingen som skjer på det digitale feltet i dag er det grunn til å tro at dette vil kunne skje i desto større grad i fremtiden. Det kan også tenkes at plattformer som Snapchat og Facebook vil få nye måter å regulere bruken av sine tjenester på ved bruk av for eksempel algoritmer som kan forhindre deling av ulovlig innhold før det skjer. Ved å ta i bruk slike algoritmer kan man forhindre at nakenbilder overhode kan sendes.

At det digitale i større grad trer inn i rettsalen medfører at det blir desto viktigere å forske på hva som skjer når det digitale blir rettsliggjort. Det at seksuelle krenkelser blant ungdom på nett i større grad havner i retten har ført til økt fokus og mer forskning på ungdom og seksuelle krenkelser på nett. I løpet av våren kommer blant annet Barn og Medier med en ny rapport som tar for seg dette. Nylig kom Barneombudet (2018) med en rapport hvor de retter fokus på seksuelle krenkelser mot barn. Når det kommer til videre forskning vil vi med bakgrunn i vårt datamateriale argumentere for at forskning på ungdommer og seksuelle krenkelser i større grad bør ta for seg ungdommers konkrete kunnskaper om lover og regler, og inkludere ungdomstiden i

sin helhet som en faktor i analysene. Det å kartlegge ungdommer sin kunnskap er grunnleggende for å kunne si noe om hvordan deres kompetanse om seksuelle krenkelsler, og deres digitale dømmekraft kan bli bedre. Det å inkludere ungdomstiden i disse analysene mener vi kun vil styrke forskningen på ungdom og risiko.

***

Vårt datamateriale viser at flere av respondentene har kunnskaper om hva som er lovlig og ulovlig, og at mange føler at deres rettigheter blir ivaretatt. For disse er det viktig at de formelle aktørene viser at deres oppfatninger stemmer. Samtidig ser man at flere av respondentene ikke har tilstrekkelige kunnskaper, eller tro på at formelle aktører kan ivareta deres rettigheter. For dem er det viktig at man fortsetter holdning og opplysningsarbeidet knyttet deling av nakenbilder. Holdnings-, og opplysningsarbeidet bør i større grad ta for seg holdninger og normer innad i ungdomsgruppen. Vårt datamateriale viser at det er behov for å styrke ungdommers ivaretagelse av hverandres rettigheter, og holdningene de har seg imellom.

Antall ord: 49 287

Litteraturliste

Aasheim, A., Nordli, Ø., Dragland, L.L, Byhring, P., Lervik, M. (2017) Alle så det. *Aftenposten A-magasinet*[Internett], 28.september.2017. Tilgjengelig fra: <<https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/mJQav/Alle-ser-pa-at-dere-har-sex> >[Lest 28.september. 2017]

Albury, K., og Crawford, K. (2012). Sexting, Consent and Young People's Ethics: Beyond Megan's story. *Crawford Journalism & Media Research Center* [Internett], Vol.26 (3), 463-473. Tilgjengelig fra: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10304312.2012.665840>> [Lest 5.mai 2017]

Andenæs, J., Sulland, F., Elden, J.C (2017) Ærekrenkelse, i: *Store norske leksikon* [Internett]. Tilgjengelig fra: <<https://snl.no/ærekrenkelse> >[Lest 25.januar. 2017]

Backe-Hansen, E. (2002). Barns deltakelse i spørreskjemaundersøkelser sett i forhold til generelle, forskningsetiske krav. I: Andersen, D. og Ottosen, M.H. red. *Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey*. København: Socialforskningsinstituttet, 47-77

Barneombudet (2018) *Alle kjenner noen som har opplevd det. Samtaler med ungdom om seksuelle krenkelser*. Oslo: Barneombudet. Tilgjengelig fra: < <http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2018/02/Barneombudets-rapport-om-seksuelle-krenkelser-enkeltsider-pdf-lowres.pdf>> [Lest 20.februar. 2017]

Boyd, D. (2007) Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life *MacArthur Foundation Series on Digital Learning – Youth, Identity, and Digital Media Volume* [Internett], 1-26. Tilgjengelig fra: <http://www.danah.org/papers/WhyYouthHeart.pdf> [Lest 30.april 2017]

Brandth, B. (1996). Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst. I: Holter, H. og Kalleberg, R. red. *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget, 145-165

Cowan, D. (2004). Legal Consciousness: Some Observations. *Modern Law Review* [internett], Vol. 64(6), s.928-958. Tilgjengelig fra: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2230.2004.00518.x/full> [Lest 3.april. 2017]

Datatilsynet (2014) Søkemotorer har ansvar for retten til å bli glemt. *Datatilsynet.no* [Internett], 06.juni.2014. Tilgjengelig fra: <<https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/internett-og-apper/hvordan-soker-jeg-google-om-sletting/retten-til-a-bli-glemt/>> [Lest 15.januar. 2017]

Datatilsynet.no (2016) Hva er personvern. *Datatilsynet.no* [Internett], 01.mars.2016. Tilgjengelig fra: <https://www.datatilsynet.no/om-personvern/hva-er-personvern/> [Lest 15.januar. 2017]

Datatilsynet.no (2016) Personvernspriinsippene. *Datatilsynet.no* [Internett], 11.august.2016. Tilgjengelig fra: <<https://www.datatilsynet.no/om-personvern/personvernprinsippene/>> [Lest 15.januar. 2017]

Davidson, J. (2014) *Sexting: Gender and Teens*. Nederland, USA, Taiwan: SensePublishers

Engel, D.M. (2012) Vertical and horizontal perspectives on rights consciousness. *Indiana Journal of Global Legal Studies* [internett], Vol. 19 (2), s.423-455. Tilgjengelig fra: <http://www.jstor.org/stable/10.2979/indjglolegstu.19.2.423> [Lest 20.oktober 2017]

FNs barnekonvensjon. *Lov 20.november 1989 om barnets rettigheter*

Gauden-Kolbeinstveit, L. (2015) Vil den norske tilliten forvitre? *Dagsavisen*. [Internett], 02.juli.2015. Tilgjengelig fra: <<https://www.dagsavisen.no/nyemeninger/vil-den-norske-tilliten-forvitre-1.458797>> [Lest 05.mars 2017]

Graatrud, G. (2015) Nå kan Snapchat lagre alle bildene dine. *Dagbladet* [Internett], 2.november.2015. Tilgjengelig fra: <<https://www.dagbladet.no/kultur/na-kan-snapchat-lagre-alle-bildene-dine/60584081>> [Lest 20.januar 2017]

Hagen, I., Wold, T. (2009). *Mediegenerasjonen. Barn og unge i det nye medielandskapet*. Oslo: Det norske samlaget

Halvorsen, M. (2005) 1905: legitimitet, demokrati og den alminnelige rettsoppfatning. I: Mestad, O. og Michalsen, D.red. *Rett, nasjon, union. Den svensk-norske unionens rettslige historie 1814-1905*. Oslo: Universitetsforlaget, 277-309

Haraldsen, G. og Dale, T. (2002). Hvordan spørre barn og ungdom. I: Andersen, D. og Ottosen, M.H. red. *Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey*. København: Socialforskningsinstituttet, 119-151

Haugan, S. (2014) Ungdom er lei av flokk-tilværelsen på sosiale medier. *Forskning.no* [Internett], 04.oktober.2014. Tilgjengelig fra: <<https://forskning.no/informasjonsteknologi/2014/09/mest-digitale-i-verden>> [Lest 10.desember. 2017]

Hellevik, O. (1999). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget

Hongliang, C., Beaudoin, C.E., Hong, T. (2016). Teen online Information Disclosure: Empirical Testing of a Protection Motivation and Social Capital Model. *Journal of the association for information science and technology*. Vol .67 (12), s. 2871-2881. Tilgjengelig fra: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/asi.23567/full>> [Lest 4.november 2017]

Ighoubah, F. (2018) Kan bli flere års fengsel for ulovlig deling av nakenbilder. *Nettavisen* [Internett], 16.april.2018. Tilgjengelig fra: <<https://www.nettavisen.no/nyheter/innenriks/kan-bli-flere-ars-fengsel-for-ulovlig-delning-av-nakenbilder/3423437693.html>> [Lest 20.april. 2018]

ITU (2005). *Digital Skole Hver Dag - om helhetlig utvikling av digital kompetanse i grunnopplæringen*. Nr.82-7947-038-7. Oslo: Forsknings- og kompetansenettverk for IT i Utdanning, ITU

Jacobsen, D. I. (2000). *Hvordan gjennomføre spørreundersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Kaplan, A.M, Haenlein, M. (2010) Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, Vol.53(1), s. 59-68. Tilgjengelig fra: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0007681309001232>> [Lest 01.september 2017]

Kolstrup, S., Agger, G., Jauert, P., Schrøder., K (2009) *Medie- og kommunikations-leksikon*. Fredriksberg: Samfundslitteratur

Kløvstad, V., Storsul, T. (2009). Vil du laste ned Web 2.0. I: Røys, H.G. red. *Delte meninger om nettets sosiale side*. Oslo: Universitetsforlaget, 17-29

Livingstone, S. (2008). *Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers use of social networking sites for intimacy, privacy and self expression*. Los Angeles, London, New Dehli og Singapore: SAGE Publications

Livingstone, S., Haddon, L., Gorzig, A., Olafsson, K. (2011). EU Kids Online. *LSE*. Tilgjengelig fra: [http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf](http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/Final%20report.pdf) [Lest 7. mars. 2017]

Livingstone, S., Olafsson, K., Staksrud, E. (2013). Risky Social Networking Practices Among “Underage” Users: Lessons for Evidence-Based Policy. *Journal of Computer-Mediated Communication*. Vol. 18 (3), s.303-320. Tilgjengelig fra: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcc4.12012/full>>

[Lest 7. september 2017]

Malmedal, B., Røislien, H. E (2017) *Ungdom og digital sikkerhetskultur*. Gjøvik: Norsk senter for infomasjonsikring (NorSIS). Tilgjengelig fra: <https://norsis.no/ungdom-digital-sikkerhetskultur/>

[Lest 10. oktober 2017]

Medietilsynet (2016) *Barn og medier 2016 9-16 åringers bruk og opplevelser av medier*. Fredrikstad: Medietilsynet. Tilgjengelig fra: <<https://www.medietilsynet.no/barn-og-medier/barn-og-medier-undersokelsen/>> [Lest 01. april 2017]

Medietilsynet (2018) Frokostseminar- barn og medier: seksualitet på nett. *Medietilsynet* [Internett], 12.mars.2018. Tilgjengelig fra: <<https://iframe.dacast.com/b/94456/p/264289>> [Lest 12. mars. 2018]

Nielsen, L.B (2000). Situating Legal Consciousness: Experiences and Attitudes of Ordinary Citizens about Law and Street Harassment. *Law & Society Review* [internett], Vol.34 (4), s.1055-1090. Tilgjengelig fra: <<https://search.proquest.com/docview/226921659/fulltextPDF/2B43400DEE074F9FPQ/1?accountid=14699>> [Lest 25.oktober. 2017]

McCann, M. (2012) Expanding the Horizons of Horizontal Inquiry into Rights Consciousness: An engagement with David Engel. *Indiana Journal of Global Legal Studies* [internett], Vol.19 (2), s.467-488. Tilgjengelig fra: <<https://muse.jhu.edu/article/520139>> [Lest 20.oktober 2017]

Nordli, Ø., Aasheim, A. (2017) Jørgen delte et sexbilde fra fest. Han synes det var «humor». Det synes ikke politiet. *Aftenposten A-magasinet* [Internett], 05-oktober.2017. Tilgjengelig fra: <<https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/kkXzA/Jorgen-delte-et-sexbilde-fra-fest-Han-syntes-det-var-humor-Det-syntes-ikke-politiet>> [Lest 05.oktober. 2017]

NorSIS (2016) *Slettmeg.no årsrapport 2016*. Oslo: Slettmeg.no. Tilgjengelig fra:<<https://slettmeg.no/statistikk/arsrapport-2016>> [Lest 10. april 2017]

NTB (2014) Èn har fått medhold i Google-klage. *NRK.no* [Internett], 28.oktober.2014. Tilgjengelig fra: <<https://www.nrk.no/norge/en-har-fatt-medhold-i-google-klage-1.12010116>> [Lest 15.januar. 2017]

NTB (2018) Over 1000 unge dansker siktet for distribusjon av seksuelt krenkende materiale. *Dagbladet* [Internett], 05.januar 2018. Tilgjengelig fra:<<https://www.dagbladet.no/nyheter/over-1000-unge-dansker-siktet-for-distribusjon-av-seksuelt-krenkende-materiale/69342847>> [Lest 15. februar 2017]

Ottosen, M.H (2002). Forskning og erfaringer på feltet. I: Andersen, D. og Ottosen, M.H. red. *Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey*. København: Socialforskningsinstituttet, 13-47

Personopplysningsloven. *Lov 14.april 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger*

Ringrose, J., Harvey, L., Gill, R., Livingstone, S. (2013) Teen girls, sexual double standards and sexting: gendered value in digital image exchange. *Feminist Theory* [Internett], Vol.14(3), 305-323. Tilgjengelig fra: <<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1464700113499853>> [Lest 1.april 2017]

Ringrose, J., Harvey, L. (2015) Boobs, back-off, six packs and bits: Mediated body parts, gendered reward, and sexual shame in teens' sexting images. *Continuum* [Internett], Vol.29 (2), 205-217. Tilgjengelig fra: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10304312.2015.1022952>> [Lest 10.april 2017]

Røren, I. (2017). Barneombudet: - Dette er ungdom som ender i retten fordi de har for lite kunnskap om hva som er straffbart. *Aftenposten*. [Internett], 29.september.2017. Tilgjengelig fra: <<https://www.aftenposten.no/norge/i/Bo4ve/Barneombudet---Dette-er-ungdom-som-ender-i-retten-fordi-de-har-for-lite-kunnskap-om-hva-som-er-straffbart>> [Lest 29.september 2017]

Sandvik, K.B., *Techno-legal consciousness literature review* [upublisert manuskript]. Institutt for kriminologi og rettsosologi: Oslo

Silbey, S (2005) After legal consciousness. *Annual Reviews* [internett], Vol.1, s. 323-368. Tilgjengelig fra:<https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.lawsocsci.1.041604.115938> [Lest 10.oktober. 2017]

Silbey, S. (2008) Legal consciousness. *The New Oxford Companion to Law* [Internett], Tilgjengelig fra: <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199290543.001.0001/acref-9780199290543-e-1295?rskey=mqvjOw&result=1287> [Lest 20.mars 2017]

Slette-meås, D (2007) *Forbrukerens stilling i informasjonssamfunnet*. Nr. 15. Oslo: Statens institutt for forbruksforskning, SIFO

SSB (2017) Ni av ti surfer på nettet hver dag. *SSB.no*[Internett],12.september.2017. Tilgjengelig fra:<<https://www.ssb.no/teknologi-og-innovasjon/artikler-og-publikasjoner/ni-av-ti-surfer-pa-nettet-hver-dag>>[Lest 20.januar 2017]

Staksrud, E. (2013). *Children in the online world: Risk, Regulation, Rights*. England: Ashgate Publishing Limited

Staksrud, E. (2013). Forskning på barns bruk av Internett: metodiske og etiske utfordringer. I: Fossheim, H., Hølen, J., og Ingierd, H., red. *Barn i forskning. Etiske dimensjoner*, Oslo: De Nasjonale forskningsetiske komiteer, 73-108

Straffeloven. *Lov 20.mai 2005 nr. 28 om straff*

Sunstein, C. (2007) Adolescent risk-taking and social meaning: A commentary. *Developmental Review*. Vol.28 (1), s.145-152. Tilgjengelig fra:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0273229707000548>

[Lest 3.november 2017]

Thagaard, T. (2009) Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode. Bergen: Fagbokforlaget

Tømte, C., Søyby, M. (2009). Å vokse opp digitalt. I: Røys, H.G. red. *Delte meninger om nettets sosiale side*. Oslo: Universitetsforlaget, 217-231

Vergemålsloven. *Lov 26.mars 2010 nr.9 om vergemål*

Østbye, H., Knapskog, K., Helland, K., Hillesund, T. (1997) *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget

Øverlien, C. (2013). "Nå følte jeg meg som Jens Stoltenberg, jeg!". I: Fossheim, H., Hølen, J., og Ingierd, H., red. *Barn i forskning. Etiske dimensjoner*, Oslo: De Nasjonale forskningsetiske komiteer, 9-44

Øvrelid, R. (1984) *Rettsikkerhet eller demokrati? Innflytelse og kontroll i fullmaktslovgivningen*. Stavanger: Universitetsforlaget

Åndsverksloven. *Lov 12. Mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk m.v*

Liste over vedlegg

1. Godkjenning NSD
2. Brev til skoler med forespørsel om deltakelse i prosjekt
3. Samtykkeerklæring
4. Spørreundersøkelse
5. Univariate tabeller

Vedlegg 1: Godkjenning NSD

Kristin Bergtora Sandvik
Institutt for kriminologi og rettssosiologi Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 16.05.2017

Vår ref: 53745 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 21.03.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

53745	<i>Ungdom og oppfattelse av digitale rettigheter</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Kristin Bergtora Sandvik</i>
<i>Student</i>	<i>Ingrid Viste</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Belinda Gloppen Helle

Kontaktperson: Belinda Gloppen Helle tlf: 55 58 28 74

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Ingrid Viste ingrid.viste@student.jus.uio.no

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSD's rutiner for elektronisk godkjenning.

Vedlegg 2: Brev til skoler med forespørsel om deltakelse i prosjekt

Heil

Vi er to masterstudenter ved Institutt for kriminologi og Rettssosiologi ved Universitetet i Oslo og tar kontakt i forbindelse med datainnsamlingen til vår masteroppgave.

Politiet peker på en økt aksept blant barn og unge til å ta utfordrende bilder av seg selv for deretter å distribuere bildene til andre. Med bakgrunn i dette ønsker vi kartlegge hvordan mindreårig ungdom forstår og opplever sine egne digitale rettigheter knyttet til dette.

I den forbindelse ønsker vi og komme i kontakt med niende klasser på _____ skole. Det vi trenger er én skoletime hos hver klasse der samtlige elever i klassen svarer helt anonymt på et spørreskjema først, og deretter gjennomfører vi en plenumsdiskusjon hvor vi sammen diskuterer noen av problemstillingene fra spørreskjemaet. Dette ønsker vi å gjennomføre i september. En skoletime dedikert til dette vil potensielt ha stor verdi for både elever og lærer. Elevene kommer til å bli presentert for noen problemstillinger som er aktuelle for dem, og lærer kan få ytterligere verdifull innsikt i hvordan elevene opplever sin egen risiko, og egne rettigheter knyttet til deling av bilder.

Vi håper dette høres interessant ut og legger ved et dokument som inneholder mer informasjon om prosjektet.

Med tanke på at deltakerne vil være mindreårige legger vi også ved et samtykkeskjema som elevens foresatte må fylle ut.

Snarlig tilbakemelding på e-post eller telefon er fint, og vi setter veldig pris på om dere er interesserte i å delta. Vi sender i så fall en formell henvendelse fra UiO for å verifisere prosjektet overfor dere.

Håper på positivt svar!

Mvh.

Thea Ebbing Skavlan

Masterstudent ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi, UiO, E-post:

t.e.skavlan@student.ius.uio.no

Tlf.: 95174492

Ingrid Viste

Masterstudent ved Institutt for kriminologi og rettssosiologi, UiO, E-post:

ingrid.viste@student.ius.uio.no

Tlf: 40080766

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Mindreårige og digitale rettigheter”

Bakgrunn, Tema og Formål:

Vi er to studenter ved Institutt for Kriminologi og Rettssosiologi ved Universitet i Oslo og tar kontakt i forbindelse med datainnsamlingen til vår masteroppgave om mindreårige og deres forståelse av egne digitale rettigheter. Vi ønsker å undersøke hvordan ungdom forstår, og opplever sine egne digitale rettigheter knyttet til deling av nakenbilder.

Barn og unge dokumenterer i stor grad sitt liv via sine smarttelefoner. Det følger mange fordeler med internett og sosiale medier, samtidig som stadig flere utsettes for mobbing, uønsket eksponering og spredning av seksualiserte bilder. Politiet peker på en økt aksept blant barn og unge til å ta utfordrende bilder av seg selv for deretter å distribuere bildene til andre. En undersøkelse fra *Medietilsynet 2016* viser at en av ti ungdommer i alderen 13-16 år oppgir å ha sendt nakenbilder av seg selv i løpet av det siste året og 17% av ungdom i alderen 9-16 har sendt bilder eller videoer av andre på nett uten samtykke.

Vi ønsker med bakgrunn i dette å kartlegge mindreåriges opplevelse og forståelse av egne digitale rettigheter og risiko rundt dette temaet. Det er viktig å få innsikt i mindreåriges kunnskaper og holdninger for å få tilgang til deres egne oppfatninger og slik kunne forebygge og tilpasse ulike holdningskampanjer og tiltak. En slik tilpassing av kampanjer og tiltak vil kunne være med å sikre målgruppens rettssikkerhet.

Utvalget i prosjektet er ungdom mellom 14 og 15 år.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelsen i studien innebærer å delta i en spørreundersøkelse. Data skal samles inn ved at informantene svarer på et spørreskjema med en samtale i plenum etterpå.

Spørsmålene vil omhandle hvilke kunnskaper de har om sine egne rettigheter, opplevelse av ivaretagelse av disse rettighetene, holdninger til deling av bilder på nett, forståelse av risiko og fra hvor henter de informasjonen de har om hva som er lov og ikke lov når det kommer til deling av nakenbilder.

Hva skjer med informasjonen om ditt barn?

Det skal ikke samles inn noen personlige opplysninger om deltakerne. Deltakerne besvarer spørreskjemaet anonymt og hvilke skoler som er involvert vil ikke bli nevnt i den endelige publikasjonen. Datamaterialet som blir samlet inn er det bare vi og veileder som vil ha tilgang til. Informantene vil ikke kunne gjenkjenne seg eller informasjon om seg selv i publikasjonen.

Prosjektet skal etter planen avsluttes våren 2018. Personopplysningene og datamaterialet vil slettes etter at prosjektet er avsluttet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og man kan når som helst trekke sitt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom man trekker seg, vil alle opplysninger om deltakeren bli slettet.

Dersom man har noen spørsmål til studien, ta kontakt med prosjektledere: Ingrid Viste på telefon 400 807 66 eller Thea Ebbing Skavlan på telefon 95174492. Veileder Kristin Bergtora Sandvik, telefon + 47 22 85 02 23

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Hvis du gir ditt samtykke til at ditt barn kan få delta i undersøkelsen, så fyller du ut informasjonen under og signerer. Denne slippen skal leveres til læreren.

Jeg gir mitt samtykke til at mitt
barn-----skal få delta i
undersøkelsen.

(Signatur av foresatt/foresatte, dato)

Vedlegg 4: Spørreundersøkelse

Spørreskjema om rett, rettigheter og risiko ved deling av nakenbilder. – Vis - Nettskjema

19.03.2018, 12:46

Spørreskjema om rett, rettigheter og risiko ved deling av nakenbilder.

Side 1

UiO
University of Oslo

Takk for at du deltar i denne undersøkelsen om deling av nakenbilder.

Resultatet fra undersøkelsen skal brukes til å kartlegge mindretårings oppfattelse, og forståelse av egne rettigheter, og risiko knyttet til deling av nakenbilder.

Undersøkelsen vil ta ca. 20 min.

Besvarelsene er helt anonyme og kan ikke spores tilbake til deg.

Sideskift

Side 2

Bakgrunn

Først vil vi vite litt om hvem du er.

Kryss av for bare ett svaralternativ på hvert spørsmål:

1. Kjønn

- Gutt
- Jente
- Annet

2. Hvor gammel er du?

- 12 år
- 13 år
- 14 år
- 15 år
- 16 år
- 17 år

3. Har du tilgang til smarttelefon med kamera?

- Ja
- Nei
- Har tilgang, men ikke egen

4. Hvor mange bilder deler du på Snapchat og andre bildedelingstjenester på en vanlig dag?

- Under 20 bilder
- Over 20 bilder

<https://nettskjema.uio.no/user/form/preview.html?id=67213>

Side 1 av 9

5. Hvor deler du oftest bilder?

Her kan du krysse av på flere alternativer

- Ingen steder
- Snapchat
- Facebook
- Messenger
- Instagram
- Twitter
- Kik
- Momio
- MMS
- Viber
- Whatsapp
- Andre steder

Side 3

Sideskift

Samtykke

Nå vil vi stille deg noen spørsmål om samtykke og deling av bilder. Her tenker vi på alle slags bilder, uavhengig av innhold. Med deling av bilder mener vi både sending/videresending av bilder til en eller flere personer, eller å legge ut bilder på andre bildedelingstjenester som facebook, instagram, eller andre grupper.

6. Hender det at du deler bilder av andre?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «6. Hender det at du deler bilder av andre?»: Vet ikke, Ja

6a. Spør du om det er greit at du deler bilder av andre før du gjør det?

- Jeg spør alltid
- Jeg spør av og til
- Jeg spør ikke
- Vet ikke

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «6. Hender det at du deler bilder av andre?»: Vet ikke, Ja

6b. Hvis du deler bilder av andre uten å spørre, hvorfor gjør du det?

Her kan du krysse av for flere alternativer

- Jeg regner med det er greit siden de ikke sier noe
- Alle gjør det
- Bare for gøy
- De får si ifra hvis de ikke vil
- Jeg kjenner personen godt, så da trenger jeg ikke spørre
- Det er et fint bilde så regner med det ikke gjør noe
- Andre grunner

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «6. Hender det at du deler bilder av andre?»: Vet ikke, Ja

6c. Hvis en person ikke vil du skal dele bildet av han/henne, hva pleier du å gjøre du da?

- Jeg pleier å dele bildet allikevel
- Jeg deler bildet noen ganger
- Det kommer an på hvordan type bilde det er
- Jeg pleier ikke å dele bildet
- Andre ting

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «6c. Hvis en person ikke vil du skal dele bildet av han/henne, hva pleier du å gjøre du da?»: Det kommer an på hvordan type bilde det er, Jeg deler bildet noen ganger, Jeg pleier å dele bildet allikevel

Du svarte at du noen ganger delte et bilde selvom en person har sagt nei. Forklar gjerne hvorfor.

Side 4

Sideskift

Deling av nakenbilder

Nå vil vi stille deg noen spørsmål om deling av nakenbilder. Med nakenbilder mener vi bilder som inneholder nakenhet. Nakenhet er når man ikke har på seg klær. Nakenbilder er derfor bilder som inneholder kroppsdelene som pupp, rompe, eller underliv.

7. Har du noen gang mottatt et nakenbilde?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- Ønsker ikke å svare

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «7. Har du noen gang mottatt et nakenbilde?»: Ja

Forklar gjerne hva bildet inneholdt**8. Har du noen gang blitt spurt om å sende et nakenbilde av deg selv?**

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- Ønsker ikke å svare

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «8. Har du noen gang blitt spurt om å sende et nakenbilde av deg selv?»: Ja

Du svarte ja på forrige spørsmål. Forklar gjerne i hvilken situasjon dette skjedde (hvem og hvor)**9. Har du sendt et nakenbilde av deg selv?**

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- Ønsker ikke å svare

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «9. Har du sendt et nakenbilde av deg selv?»: Ja

9a. Du svarte ja på forrige spørsmål. Har du opplevd at nakenbildet du sendte blitt sendt videre?

- Ja

- Nei
- Vet ikke
- Ønsker ikke svare

10. Har du selv delt et nakenbilde av noen andre videre?

- Ja
- Nei
- Vet ikke
- Ønsker ikke å svare

Side 5

Sideskift

Juridiske konsekvenser

Nå vil vi stille noen spørsmål om hva du tenker er lovlig og ulovlig når det kommer til deling av nakenbilder. Med lovlig og ulovlig tenker vi på handlinger som kan få juridiske konsekvenser (som bøter, fengselsstraff, prikk på rullebladet osv).

11. Når det gjelder juridiske konsekvenser, tenker du det er en forskjell på om et nakenbilde som sendes videre er et nakenbilde av en under eller over 16 år?

- Ja, det er en forskjell
- Nei, jeg ser ingen forskjell
- Vet ikke

12. Når det gjelder juridiske konsekvenser, tenker du det er en forskjell på om et nakenbilde som sendes videre er et nakenbilde av en under eller over 18 år?

- Ja, det er en forskjell
- Nei, jeg ser ingen forskjell
- Vet ikke

13. Tenker du det er mer ulovlig å dele et nakenbilde enn å kun ha det på telefonen?

- Ja, det er mer ulovlig
- Nei, det er det samme
- Vet ikke

14. La oss si du anmelder noen for å ha delt et nakenbilde av deg. Hva tror du sannsynligheten er for de ulike konsekvensene?

	Svært sannsynlig	Sannsynlig	Lite sannsynlig	Usannsynlig
Fengselstraff	☐	☐	☐	☐
Bøtestraff	☐	☐	☐	☐
Prikk på rullebladet	☐	☐	☐	☐
At saken kommer til konfliktrådet	☐	☐	☐	☐
At ingenting skjer	☐	☐	☐	☐

15. Kryss av for lovlig eller ulovlig på de følgende påstandene:

	Lovlig	Ulovlig
--	--------	---------

Dele et bilde av en venn/venninne som har sagt det er greit	☐	☐
Dele et tullebilde av en venn tatt i skjul uten at hun/han vet det	☐	☐
Legge ut et bilde uten å si ifra, men personen ber meg ikke slette det	☐	☐
Ikke slette eller fjerne et bilde når en person ber deg om det	☐	☐
Dele et nakenbilde av en du kjenner	☐	☐
Dele et nakenbilde av en du ikke kjenner	☐	☐
Ha et nakenbilde av en under 18 år på mobilen, men ikke dele det	☐	☐
Dele et nakenbilde av en under 18 år, men du tror ikke at personen på bildet har noe imot det	☐	☐

16. Hvor stor tror du sannsynligheten er for at det blir noen type konsekvenser dersom man blir tatt for følgende ting:

	Svært sannsynlig	Sannsynlig	Lite sannsynlig	Usannsynlig
Dele et nakenbilde av noen andre videre	☐	☐	☐	☐
Oppbevare et nakenbilde av noen under 18 år på mobilen	☐	☐	☐	☐
Ta et nakenbilde av noen andre uten at de vet det	☐	☐	☐	☐
Dele et vanlig bilde av noen uten samtykke	☐	☐	☐	☐
True noen til å sende et nakenbilde til deg	☐	☐	☐	☐

17. Hvor har du fått denne informasjonen om hva som er lovlig/ulovlig å dele av bilder?

Her kan du krysse av på flere alternativer.

- Ulike informasjonskampanjer (slik som Reddbarna, Slettmeg, Barnevakten, Ung.no)
- Skolen
- Foreldre
- Venner
- Søskene
- Media (kjendiser og lignende)
- Skam-serien på NRK
- Jeg lærer av meg selv
- Vet ikke

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «17. Hvor har du fått denne informasjonen om hva som er lovlig/ulovlig å dele av bilder?»: Ulike informasjonskampanjer (slik som Reddbarna, Slettmeg, Barnevakten, Ung.no)

17a. Du svarte "ulike informasjonskampanjer på spørsmål 8. Kryss gjerne av for hvilke:

Her kan du krysse av på flere alternativer

- Barnevakten
- Dubestemmer.no
- Røde kors
- Slettmeg.no
- Reddbarna.no

- Ung.no
- Barnas jurist
- Bruk Hue
- Andre steder

Side 6

Sideskift

Uformelle konsekvenser

Nå vil vi stille deg noen spørsmål om de uformelle konsekvensene ved deling av nakenbilder. Med uformelle konsekvenser mener vi andre type reaksjoner på deling av nakenbilder, som ikke nødvendigvis er juridiske. Eksempler kan være mobbing, ryktespredning, kjeft av foreldre.

18. La oss si et nakenbilde av deg blir delt mot din vilje. Hvor kjipe hadde de ulike konsekvensene vært?

	Veldig kjipt	Kjipt	Litt kjipt	Ikke noe kjipt	Vet ikke
Ryker	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldre får vite det	☐	☐	☐	☐	☐
Det vil påvirke fremtidige muligheter	☐	☐	☐	☐	☐
At vennene mine får se det	☐	☐	☐	☐	☐
At fremmede får sett det	☐	☐	☐	☐	☐
At bildet aldri forsvinner	☐	☐	☐	☐	☐
At jeg kan bli mobbet/uthengt/ utestengt for det	☐	☐	☐	☐	☐
At noen kan true meg til å sende flere bilder, eller gjøre andre ting	☐	☐	☐	☐	☐

18.b. Hvis du bare kan velge en av konsekvensene. Hvilken ser du på som den verste konsekvensen?

- Ryker
- Foreldre får vite det
- Det vil påvirke fremtidige muligheter
- At vennene mine får se det
- At fremmede får sett det
- At bildet aldri forsvinner
- At jeg kan bli mobbet/uthengt/ utestengt for det
- At noen kan true meg til å sende flere bilder, eller gjøre andre ting

19. I forrige spørsmål har vi listet opp noen konsekvenser ved deling av nakenbilder. Gjør noen av disse konsekvensene at du velger å ikke sende nakenbilder av deg selv?

- Ja
- Nei
- Kanskje
- Vet ikke

20. Hvis du deler et nakenbilde av en annen, hvilke konsekvenser hadde du vært mest bekymret for da?

Her kan du krysse av for flere alternativer

- At personen skulle fått vite at jeg har delt det videre

- At noen blir sure
- At jeg får kjeft fra foreldre eller andre voksne
- At jeg blir anmeldt/får en straff
- Ingen
- Vet ikke

21. Hva tror du er den viktigste grunnen til at folk sender nakenbilder av seg selv?

Her kan du krysse av på flere alternativer.

- Folk spør etter slike bilder ofte
- Det er ikke så farlig
- Det er så lett å gjøre
- Man føler seg presset til det
- Man stoler ofte på den man sender bilde til.
- For å vise kroppe sin.
- Andre grunner.

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «21. Hva tror du er den viktigste grunnen til at folk sender nakenbilder av seg selv?»:
Andre grunner

21a. Du svarte "andre grunner" på forrige spørsmål. Fortell gjerne hvilken/hvilke?

Sideskift

Side 7

Rettigheter

Nå ønsker vi å få vite hva dere tenker at deres rettigheter er når det kommer til deling av nakenbilder.

22. La oss si at et nakenbilde av deg blir delt, hva ville du gjort da?

Her kan du krysse av på flere alternativer.

- Jeg hadde prøvd å ordne opp selv
- Jeg hadde kontaktet en voksen person (foreldre, lærer, helsesester osv.)
- Jeg hadde meldt fra til politiet
- Jeg ville sagt i fra til en venn
- Jeg hadde kontaktet en hjelpeorganisasjon som slettmeg, ung.no, bamevakten o.l.
- Jeg hadde ikke gjort noe
- Usikker
- Andre ting

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «22. La oss si at et nakenbilde av deg blir delt, hva ville du gjort da?»:
Andre ting

22a. Du har svart "andre ting" på forrige spørsmål. Fortell gjerne hva du hadde gjort:**21. Hva tror du sannsynligheten er for at et nakenbilde kan bli slettet dersom du ber personen som du sendte det til om å slette det?**

- Svært sannsynlig
- Sannsynlig
- Lite sannsynlig
- Usannsynlig

- Vet ikke

22. Hvor stor tror du sannsynligheten er for å få juridiske konsekvenser (fengsel, bot osv.) hvis man har delt et nakenbilde av noen andre uten samtykke?

- Svært sannsynlig
 Sannsynlig
 Lite sannsynlig
 Usannsynlig
 Vet ikke

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «22. Hvor stor tror du sannsynligheten er for å få juridiske konsekvenser (fengsel, bot osv.) hvis man har delt et nakenbilde av noen andre uten samtykke?»: Sannsynlig, Svært sannsynlig

22a. Du svarte "svært sannsynlig" eller "sannsynlig" på forrige spørsmål. Forklar gjerne hvorfor.

23. Føler du det er noen grunn til å anmelde dersom noen deler et nakenbilde av deg?

- Ja
 Nei
 Kanskje
 Vet ikke

Dette elementet vises dersom et av følgende alternativer er valgt på spørsmål «23. Føler du det er noen grunn til å anmelde dersom noen deler et nakenbilde av deg?»: Nei

23a. Du svarte nei på forrige spørsmål, hva er grunnen til det?

- Jeg tror ikke politiet ville gjort noe, eller kan gjøre noe
 Jeg vet ikke hvordan jeg skal anmelde
 Jeg vil ikke at noen skal vite om det
 Andre grunner
 Vet ikke

Side 8

Sideskift

Risiko

Nå kommer det noen spørsmål om risikoen ved å sende nakenbilder til andre, og å dele disse bildene videre.

24. Hvor stor sannsynlighet tror du at det er for at et nakenbilde deles videre uten at personen på bildet vil det?

- Svært sannsynlig
 Sannsynlig
 Lite sannsynlig
 Usannsynlig
 Vet ikke

25. Vurder i hvilke situasjoner du tenker sannsynligheten er størst for at et nakenbilde kan bli delt videre?

	Svært sannsynlig	Sannsynlig	Lite sannsynlig	Usannsynlig	Vet ikke
Når man sender til folk man ikke kjenner	☐	☐	☐	☐	☐
Når man sender til folk man kjenner	☐	☐	☐	☐	☐

Når man sender i større grupper	☐	☐	☐	☐	☐
Når man kun sender det til en person	☐	☐	☐	☐	☐
Når man sender til en kjæreste	☐	☐	☐	☐	☐

26. Hvis du sender et nakenbilde av deg selv, hva gjør du for at nakenbildet ikke skal deles videre?

- Jeg sender bare til folk jeg stoler på
- Jeg sender nakenbilde uten ansiktet mitt
- Jeg tenker ikke så mye over det
- Jeg sender ikke nakenbilder
- Vet ikke

27. Føler du at du klarer å vurdere hva som er trygt eller utrygt å dele av bilder?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Se nylige endringer i Nettskjema (v307.0)

Vedlegg 5: Intervjuguide

Spørsmål 1:

Hva mener dere at et nakenbilde er?

- *Hvor går grensen?*
- *Forskjell på gutter og jenter?*
- *Undertøy? Toppløs?*

Spørsmål 2:

Hvorfor tror dere at noen velger å sende nakenbilder av seg selv?

- *Hvorfor er det blitt vanligere?*
- *Vanligere for jenter enn gutter? Hvorfor?*
- *Er det mange som spør etter slike bilder?*
- *Tror dere teknologi har noe å si?*

Spørsmål 3:

Hvorfor tror dere at mange deler nakenbilder av andre videre?

- *Er det fordi det er så vanlig? Blir ikke sett på som så alvorlig?*
- *Hvem tror dere de sender det videre til? Hvor?*
- *Tror dere folk som deler nakenbilder av andre er redd for konsekvenser? I så fall hvilke? Hvorfor ikke?*

Scenario 1: Rett

Ida er 16 år og har sendt et nakenbilde av seg selv på Snapchat til kjæresten Adrian på 19 år. Adrian tar screenshot av snappen og videresender den til sin bestevenn Amir. Amir velger å ikke sende bildet videre. Har noen gjort noe ulovlig her?

- *Screenshoter man lenger, eller er det snapsave?*
- *Amir sender ikke bilde videre, men har det lagret på mobilen - burde han slette det? Hva er risikoen med å ha det på mobilen?*
- *Hvis Ida ber Amir slette bildet - er det ulovlig å ikke gjøre det?*

Scenario 2: Rettigheter

Nils sender et nakenbilde av seg selv for å tulle med venninnen sin Sandra. Sandra sender det for gøy til sine venninner. Plutselig har over 100 stykker sett bildet. Hva synes dere Nils burde gjøre?

- *Tenker dere det er vits å gjøre noe?*
- *Hva føler dere er sjansene for at noe faktisk gjøres?*
- *Kan et bilde forsvinne?*

Scenario 2b: Rettigheter

Sandra sender et nakenbilde av seg selv for å tulle med vennen sin Nils. Nils legger bildet ut på Mystory. Etter 15 minutter angrer Nils og sletter bildet fra Mystory. Men allerede har nesten hele trinnet rukket å se bildet. Hva synes dere Sandra burde gjøre?

- *Hvem bør Sandra kontakte?*
- *Har det noe å si at Nils angrer sletter bildet fra Mystory etter 15 minutter?*
- *Kan et bilde forsvinne når flere på trinnet allerede har sett bildet?*

- *Hva tror dere sjansen er for at noen som har sett mystoryen til Nils sier ifra til han, og ber han slette den?*

Scenario 3: Risiko

Trine tok et nakenbilde av seg selv, og sendte det til en fyr hun var keen på. En ukes tid etterpå angret hun. Hva tenker dere hun kan gjøre? Hva ville dere sagt til henne som venner?

- *Kan hun be han slette bildet? Hva tenker dere hun bør gjøre dersom han ikke vil slette bildet?*

Scenario 3b: Risiko

Stian tok et nakenbilde av seg selv, og sendte det til en dame han var keen på. En ukes tid etterpå angret han. Hva tenker dere han kan gjøre? Hva ville dere sagt til han som venner?

- *Hvem bør Stian kontakte? Spør venner om råd? Foreldre? Helsesøster?*
- *Kan han be henne slette bildet? Er det vanskeligere å be henne slette det siden de ikke er kjærester, eller nære venner og hun kun er en han er keen på?*
- *Hva tenker dere han bør gjøre dersom hun ikke vil slette bildet?*
- *Tror dere hun vil slette det dersom han ber henne om det?*
- *La oss si hun ikke er keen på han. Tror dere sjansen er større for at hun vil spre bildet videre da?*

Vedlegg 6: Univariante tabeller

1. Kjønn

	Frekvens	Prosent
Gutt	136	45,3%
Jente	162	54%
Annet	2	0,7%
Sum (N)	300	100%

2. Alder

	Frekvens	Prosent
12 år	4	1,6%
13 år	17	6,8%
14 år	143	57,4%
15 år	82	32,9%
16 år	1	0,4%
17 år	2	0,8%
Sum (N)	249	100%

3. Tilgang til smarttelefon

	Frekvens	Prosent
Har tilgang, men ikke egen	3	1%
Ja	291	97,7%
Nei	4	1,3%
Sum (N)	298	100%

4. Hvor mange bilder deler du?

	Frekvens	Prosent
Over 20 bilder	182	61,5%
Under 20 bilder	114	38,5%

Sum (N)	296	100%
---------	-----	------

5. Hvor deler du oftest bilder?

	Frekvens	Prosent
Ingen steder	6	2%
Snapchat	282	94%
Facebook	39	13%
Messenger	38	12,7%
Instagram	134	44,7%
Twitter	8	2,7%
Kik	4	1,3%
Momio	2	0,7%
MMS	8	2,7%
Viber	3	1%
Whatsapp	9	3%
Andre steder	8	2,7%
Sum (N)	550	

6. Hender det at du deler bilder av andre?

	Frekvens	Prosent
Ja	228	76,5%
Nei	55	18,5%
Vet ikke	15	5%
Sum (N)	298	100%

6a. Spør du om det er greit å dele bilder før du gjør det?

	Frekvens	Prosent
Jeg spør alltid	76	31,5%
Jeg spør av og til	146	60,6%
Jeg spør ikke	14	5,8%

Vet ikke	5	2,1%
Sum (N)	241	100%

6b. Hvis du deler bilder av andre uten å spørre, hvorfor?

	Frekvens	Prosent
Jeg regner med det er greit siden de ikke sier noe	57	19%
Alle gjør det	28	9,3%
Bare for gøy	33	11%
De får si ifra hvis de ikke vil	69	23%
Jeg kjenner personen godt, så da trenger jeg ikke å spørre	126	42%
Det er t fint bilde så regner med det ikke gjør noe	59	19,7%
Ander grunner	29	9,7%
Sum (N)	401	100 %

6c. Hvis en person ikke vil du skal dele bildet, hva gjør du?

	Frekvens	Prosent
Jeg pleier å dele bildet allikevel	3	1,2%
Jeg deler bildet noen ganger	1	0,4%
Jeg pleier ikke å dele bildet	221	90,9%
Det kommer an på hvordan type bilde det er	15	6,2%
Andre ting	3	1,2%
Sum (N)	243	100%

7. Har du noen gang mottatt et nakenbilde?

	Frekvens	Prosent
Ja	145	48,5%
Nei	132	44,1%
Vet ikke	11	3,7%
Ønsker ikke å svare	11	3,7%
Sum (N)	299	100%

8. Har du noen gang blitt spurt om å sende nakenbilde av deg selv?

	Frekvens	Prosent
Ja	111	44,8%
Nei	116	46,8%
Vet ikke	13	5,2%
Ønsker ikke å svare	8	3,2%
Sum (N)	248	100%

9. Har du sendt nakenbilde av deg selv?

	Frekvens	Prosent
Ja	37	12,5%
Nei	241	81,1%
Vet ikke	6	2%
Ønsker ikke å svare	13	4,4%
Sum (N)	297	100%

9A Du svarte ja på forrige spørsmål. Har du opplevd at nakenbilde du sendte ble sendt videre?

	Frekvens	Prosent
Ja	6	16,7%
Nei	26	72,2%
Vet ikke	3	8,3 %
Ønsker ikke svare	1	2,8 %
Sum (N)	36	100%

10. Har du selv delt et nakenbilde av noen andre videre?

	Frekvens	Prosent
Ja	20	6,7%
Nei	273	91,3%
Vet ikke	2	0,7%
Ønsker ikke å svare	4	1,3%
Sum (N)	299	100%

11. Forskjell på under eller over 16 år?

	Frekvens	Prosent
Ja, det er en forskjell	111	37,5%
Nei, jeg ser ingen forskjell	108	36,5%
Vet ikke	77	26%
Sum (N)	296	100%

12. Forskjell på under eller over 18 år?

	Frekvens	Prosent
Ja, det er en forskjell	128	43,1%
Nei, jeg ser ingen forskjell	99	33,3%
Vet ikke	70	23,6%
Sum	297	100%

13. Mer ulovlig å dele et nakenbilde enn å kun ha på telefonen?

	Frekvens	Prosent
Ja, det er mer ulovlig	196	65,6%
Nei, det er det samme	76	25,4%

Vet ikke	27	9%
Sum (N)	299	100%

14. Hva tror du sannsynligheten er for de ulike konsekvensene?

	Svært sannsynlig	Sannsynlig	Lite sannsynlig	Usannsynlig	Sum (N)
Fengselsstraff	5,9%	11,7%	41,4%	41%	100% (290)
Bøtestraff	26,6%	44,4%	20,3%	8,7%	100% (286)
Prikk på rullebladet	16,1%	33,7%	32,6	17,5%	100% (285)
At saken kommer til konfliktrådet	17,5%	47,7%	24,2%	10,5%	100% (285)
At ingenting skjer	12,2%	18,1%	24,7%	44,9%	100% (287)

15. Kryss av for lovlig eller ulovlig for de følgende påstandene:

	Lovlig	Ulovlig	Sum (N)
Dele et bilde av en venn/venninne som har sagt det er greit	93,6%	6,4%	100% (297)
Dele et tullebilde av en venn tatt i skjul uten at hun/han vet det	19,3%	80,7%	100% (296)
Legge ut et bilde uten å si ifra, men personen ber meg ikke slette det	52,9%	47,1%	100% (297)
Ikke slette eller fjerne et bilde når personen ber deg om det	4,1%	95,9%	100% (295)
Dele et nakenbilde av en du kjenner	2%	98%	100% (298)
Dele et nakenbilde av en du ikke kjenner	3%	97%	100% (296)

Ha et nakenbilde av en under 18 år på mobilen, men ikke dele det	31,2%	68,8%	100% (295)
Dele et nakenbilde av en under 18 år, men du tror ikke at personen på bildet har noe i mot det	10,6%	89,4%	100% (292)

16. Hvor stor tror du sannsynligheten er for at det blir noen type konsekvenser dersom man blir tatt for følgende ting:

	Svært sannsynlig	Sannsynlig	Lite sannsynlig	Usannsynlig	Sum (N)
Dele et nakenbilde av noen andre videre	46,1%	39,7%	10,4%	3,7%	100% (297)
Oppbevare et nakenbilde av noen under 18 år på mobilen	18,9%	38,9%	29,7%	12,5%	100% (296)
Ta et nakenbilde av noen andre uten at de vet det	57,6%	29,3%	9,1%	4%	100% (297)
Dele et vanlig bilde av noen uten samtykke	11,6%	18,8%	50,7%	18,8%	100% (292)
True noen til å sende nakenbilde til deg	62,7%	24,1%	8,1%	5,1%	100% (295)

17. Hvor har du fått denne informasjonen fra?

	Frekvens	Prosent
Ulike holdningskampanjer	70	23,3%
Skolen	219	73%
Foreldre	165	55%

Venner	91	30,3%
Søsken	44	14,7%
Media	120	40%
Skam-serien på NRK	75	25%
Jeg lærer av meg selv	139	46,3%
Vet ikke	33	11%
Sum (N)	956	100%

17a. Spesifiser holdningskampanje

	Frekvens	Prosent
Barnevakten	1	0,3%
Dubestemmer.no	7	2,3%
Røde Kors	12	4%
Slettmeg.no	24	8%
Reddbarna.no	12	4%
Ung.no	39	13%
Barnas jurist	1	0,3%
Bruk hue	25	8,3%
Andre steder	16	5,3%
Sum (N)	137	100%

18. La oss si et nakenbilde av deg blir delt mot din vilje. Hvor kjipe hadde de ulike konsekvensene vært.

	Veldig kjipt	Kjipt	Litt kjipt	Ikke noe kjipt	Vet ikke	Sum (N)
Rykter	59,1%	29,5%	9,1%	2%	0,3%	100% (298)
Foreldre får vite det	74,2%	16,1%	6,4%	1,7%	1,7%	100% (298)

Det vil påvirke fremtidige muligheter	76,2%	14,8%	5,7%	2%	1,3%	100% (298)
At vennene mine får se det	41,9%	30,9%	20,5%	6%	0,7%	100% (298)
At fremmede får sett det	51,7%	26,4%	14,9%	5,7%	1,4%	100% (296)
At bildet aldri forsvinner	85,9%	8,7%	3,4%	1,3%	0,7%	100% (298)
At jeg kan bli mobbet/uthengt/utestengt for det	79,5%	15,5%	3%	1%	1%	100% (297)
At noen kan true meg til å sende flere bilder, eller gjøre andre ting	76,8%	15,1%	2,7%	2,7%	2,7%	100% (298)

18a. Hvis du bare kan velge en av konsekvensene. Hvilken ser du på som den verste konsekvensen?

	Frekvens	Prosent
Rykter	20	8,1%
Foreldre får vite det	25	10,1%
Det vil påvirke fremtidige muligheter	89	35,9%
At vennene mine får se det	5	2%
At fremmede får sett det	3	1,2%
At bildet aldri forsvinner	57	23%
At jeg kan bli mobbet/uthengt/utestengt for det	35	14,1%
At noen kan true meg til å sende flere bilder, eller gjøre andre ting	14	5,6%
Sum (N)	248	100%

19. I forrige spørsmål har vi listet opp noen konsekvenser ved deling av nakenbilder. Gjør noen av disse konsekvensene at de velger å ikke sende nakenbilder av deg selv?

	Frekvens	Prosent
Ja	221	75,2%
Nei	23	7,8%
Kanskje	25	8,5%
Vet ikke	25	8,5%
Sum (N)	294	100%

20. Hvis du deler et nakenbilde av en annen. Hvilke konsekvenser hadde du vært mest bekymret for?

	Frekvens	Prosent
At jeg blir anmeldt/ får en straff	249	83%
At personen skulle fått vite at jeg har delt bildet videre	144	48%
At jeg får kjeft fra foreldre eller voksne	121	40,3%
At noen blir sure	59	19,7%
Vet ikke	21	7%
Ingen	3	1%
Sum (N)	597	100%

21. Hva tror du er den viktigste grunnene til at folk sender nakenbilder av seg selv?

	Frekvens	Prosent
Folk spør etter slike bilder ofte	127	42,3%
Det er ikke så farlig	29	9,7%
Det er så lett å gjøre	88	29,3%
Man føler seg presset til det	149	49,7%
Man stoler på den man sender til	149	49,7%

For å vise kroppen sin	186	62%
Andre grunner	28	9,3%
Sum (N)	756	

22. La oss si et nakenbilde av deg blir delt, hva ville du gjort da?

	Frekvens	Prosent
Jeg hadde prøvd å ordne opp selv	105	35%
Jeg hadde kontaktet en voksen person	146	48,7%
Jeg hadde meldt fra til politiet	143	47,7%
Jeg ville sagt ifra til en venn	134	44,7%
Jeg hadde kontaktet en hjelpeorganisasjon	114	38%
Jeg hadde ikke gjort noe	11	3,7%
Usikker	50	16,7%
Andre ting	12	4%
Sum (N)	715	

23. Hva tror du sannsynligheten er for at et nakenbilde kan bli slettet dersom du ber personen du sendte det til om å slette det?

	Frekvens	Prosent
Svært sannsynlig	3	1%
Sannsynlig	41	14 %
Lite sannsynlig	167	57%
Usannsynlig	59	20,1%
Vet ikke	23	7,8 %
(N)	293	100%

24. Hvor stor tror du sannsynligheten er for å få juridiske konsekvenser (fengsel, bot osv.) hvis man har delt et nakenbilde av noen andre uten samtykke?

	Frekvens	Prosent
Svært sannsynlig	63	21,4%
Sannsynlig	108	36,6%
Lite sannsynlig	90	30,5%
Usannsynlig	16	5,4%
Vet ikke	18	6,1%
Sum (N)	295	100%

25. Føler du det er noen grunn til å anmelde dersom noen deler et nakenbilde av deg?

	Frekvens	Prosent
Ja	178	60,1%
Nei	14	4,7 %
Kanskje	86	29,1%
Vet ikke	18	6,1%
Sum (N)	296	100%

25A: Du svarte nei på forrige spørsmål, hva er grunnen til det.

	Frekvens	Prosent
Jeg tror ikke politiet ville gjort noe, eller kan gjøre noe	6	2%
Jeg vet ikke hvordan jeg skal anmelde	0	0%
Jeg vil ikke at noen skal vite om det	4	1,3%
Andre grunner	6	2%
Vet ikke	1	0,3%
Sum (N)	17	100%

26. Hvor stor sannsynlighet tror du det er for at et nakenbilde deles videre uten at personen vil det?

	Frekvens	Prosent
Svært sannsynlig	94	31,9%
Sannsynlig	141	47,8%
Lite sannsynlig	38	12,9%
Usannsynlig	5	1,7%
Vet ikke	17	5,8%
Sum (N)	295	100%

27. Vurder i hvilke situasjoner du tenker sannsynligheten er størst for at en nakenbilde kan bli delt videre

	Svært sannsynlig	Sannsynlig	Lite sannsynlig	Usannsynlig	Vet ikke	Sum (N)
Når man sender til folk man ikke kjenner	57,2%	26,2%	13,4%	1,7%	1,4	100% (290)
Når man sender til folk man kjenner	21,9%	43,1%	30,6%	2,8%	1,7%	100% (288)
Når man sender i større grupper	63,2%	29,9%	3,5%	1,4%	2,1%	100% (288)
Når man kun sender det til en person	10,8%	45,5%	35,4%	4,5%	3,8%	100% (288)
Når man sender til en kjæreste	4,9%	14,6%	46%	29,3%	5,2%	100% (287)

28. Hvis du sender et nakenbilde av deg selv, hva gjør du for at nakenbilde ikke skal deles videre?

	Frekvens	Prosent
Jeg sender bare til folk jeg stoler på	32	10,9%

Jeg sender nakenbilde uten ansiktet mitt	21	7,1%
Jeg tenker ikke så mye over det	5	1,7%
Jeg sender ikke nakenbilder	213	72,4%
Vet ikke	23	7,8%
Sum (N)	294	100%

29. Føler du du klarer å vurdere hva som er trygt eller utrygt å dele av bilder?

	Frekvens	Prosent
Ja	239	82,7%
Nei	17	5,9%
Vet ikke	33	11,4%
Sum (N)	289	100%